

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

**“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК-ИЙН БХГ-Т XIX ТАЛБАЙН 2024 ОНЫ  
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН  
ТАЙЛАНГИЙН АГУУЛГА**

1.	ОЛБОРЛОЛТЫН АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА	7
1.1.	Төслийн товч танилцуулга	7
1.2.	Орд ашиглалт, техник технологи	12
1.3.	Орд ашиглалтын олборлолт, бүтээн байгуулалтын мэдээлэл	22
2.	СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	23
2.1	Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн тодорхойлолт	23
3	СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	35
3.1	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	40
3.2	Усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	41
3.3	Газрын хэвлийд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	45
3.4	Ургамлын аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	50
3.5	Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөлөл	53
4.	НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	56
4.1	Техникийн нөхөн сэргээлт	57
4.2	Биологийн нөхөн сэргээлт	58
5.	БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	60
6.	НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	74
7.	ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	74
8.	ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	75
8.1	Аюултай бодис асгарах	76
8.2	Тос асгарах	77
8.3	Гал түймэр	78
8.4	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	78
8.5	Хүний эрүүл мэнд муудах	79
8.6	Зам тээврийн осол аваар гарах	79
9	ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	80

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

9.1	Ахуйн хатуу хог хаягдал	82
9.2	Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	84
9.3	Аюултай хог хаягдал	85
9.4	Ахуйн шингэн хаягдал	86
10	ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ	87
10.1	Агаар орчны мониторинг	87
10.2	Усны мониторинг	93
10.3	Хөрсний мониторинг	96
10.4	Ургамлын мониторинг	103
11	БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	110
11.1	Аж ахуй нэгжүүдийн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах.	112
11.2	Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ.	113
11.3	Замын менежментийг сайжруулах.	113
11.4	ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадвахжуулах сургалтанд хамруулах.	114
11.5	Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчны сургалт зохион байгуулах.	115
11.6	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагад хүргүүлэх.	115
11.7	Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах ерөнхий төлөвлөгөөг мөрдлөг болгон ажиллах.	115
11.8	Шинээр хэрэгжих төслүүдэд БОНБНУ хийлгэх.	116
12	НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД БОМТ-НИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ	117
12.1	Дэлхийн усны өдөрт зориулан Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газартай хамтарсан ажил зохион байгуулах.	118
12.2	2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл болоод 2025 оны БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах.	118
12.3	2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах.	121
12.4	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон комист танилцуулан хийгдсэн ажлуудыг хүлээлгэн өгөх.	122

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

---

13	2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ	123
14	2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ХУРААНГУЙ	125

**Зургийн жагсаалт**

- Зураг № 1. БХГэрээт талбайн байршил
- Зураг № 2. Төслийн талбайн сансрын зураг
- Зураг № 3. Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын талбай.
- Зураг № 4. Олборлолтын үйл ажиллагааны бүдүүвч зураг.
- Зураг № 5. Өрөмдлөг хийж буй өрмийн цамхаг
- Зураг № 6. Тэсэлгээ хийх
- Зураг № 7. Үйлчилгээ хийх
- Зураг № 8. Олборлолтын тоног төхөөрөмжийн бүтэц
- Зураг № 9. Тос хадгалах савны бүтэц
- Зураг № 10. ТА-1 Байгууламжийн тос хадгалах сав (7000) тн)
- Зураг № 11. Газрын тосны тос, ус, хий ялгах олборлолтын нэгдсэн ил байгууламж
- Зураг № 12. Зам арчлалт хийж буй байдал
- Зураг № 13. Авто грейдерээр хусаж тэгшилсэн зам.
- Зураг № 14. Сургалтанд сууж буй ажилчид
- Зураг № 15. БНМТСГазрын мэргэжилтэн хашаажуулсан худгийг шалгаж буй нь
- Зураг № 16. Шинжилгээний хариу
- Зураг № 17. Ус ашиглах дүгнэлт, гэрээ, зөвшөөрөл
- Зураг № 18. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжаас дээж авч буй нь
- Зураг № 19. Шинжилгээний хариу
- Зураг № 20. Сургалтанд сууж буй ажилчид
- Зураг № 21. Тосоор бохирдсон шороог угааж буй нь
- Зураг № 22. Эко Ургамал ХХК-н угаасан шороо
- Зураг № 23. Хөрсний дээж авч буй нь
- Зураг № 24. Хөрсний дээж авч буй байдал
- Зураг № 25. Гэрээлэгч ангиудын шинэчлэгдсэн ариун цэврийн байгууламж
- Зураг № 26. Ашиглагдахгүй болсон замыг хагалж бутлаж сийрүүлсэн байдал
- Зураг № 27. Хээрийн түймэр унтраасан баг хамт олон.
- Зураг № 28. Объектын болон тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтанд хамрагдаж буй ажилчид
- Зураг № 29. Галын багаж хэрэгсэл хүлээлгэн өгч буй нь
- Зураг № 30. Халх гол суманд модны суулгац хүлгээн өгч буй нь
- Зураг № 31. Сургалтанд сууж буй ажилчид
- Зураг № 32. Хэт авианы шувуу үргээгч суурьлуулж буй нь
- Зураг № 33. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь
- Зураг № 34. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь
- Зураг № 35. Техникийн нөхөн сэргээлт хийж буй ажлын явц
- Зураг № 36. Дүйцүүлэн хамгаалхад тохиромжтой талбайн байршил
- Зураг № 37. Богино долгионы станц
- Зураг № 38. 7. 8 м х 4 м хэмжээтэй хүлэмж
- Зураг № 39. Сэргээн засварласан Эрээний худаг
- Зураг № 40. Зэрлэг амьтдад зориулсан хөв цөөрөм
- Зураг № 41. Хөв цөөрмийн камерт бичигдсэн амьтад
- Зураг № 42. Өвс хүлээлгэн өгч буй байдал
- Зураг № 43. Осолгүй ажилласан цаг тоолох самбар
- Зураг № 44. Дүйцүүлэн хамгаалах талбайн ургамал бүлгэмдэл болон хөв, цөөрөмийн байршил
- Зураг № 45. Та1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахад аваарын худаг хийсэн байдал
- Зураг № 46. Гамшигаас хамгаалах төлөвлөгөө, химийн бодисын ослын төлөвлөгөө
- Зураг № 47. “Эко Ургамал” ХХК-н цэвэршүүлсэн шороо
- Зураг № 48. Гал түймрийн аюулаас сэргийлэх сургалт

## **БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

---

- Зураг № 49. Галын багаж хэрэгсэл хүлээж авч буй байдал
- Зураг № 50. Зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх сургалт
- Зураг № 51. Ангилан ялгалт хийсэн ахуйн хог хаягдал.
- Зураг № 52. Шинээр ашиглалтанд оруулах ландфилийн нүх
- Зураг № 53. Гэрээлэгч ангиудын хог хаягдал ангилан ялгах зориулалт бүхий хогийн сав.
- Зураг № 54. Аюултай хог хаягдлыг устгаж буй нь
- Зураг № 55. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж
- Зураг № 56. Шинэ ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжын барилгын ажлын явц
- Зураг № 57. Хээрийн хэмжилт хийж буй байдал
- Зураг № 58. Агаарын мониторингийн цэгийн байршил
- Зураг № 59. (Малчны гар худаг 1) дээж авч буй байдал
- Зураг № 60. Хөвөө нуу дээж авч буй байдал
- Зураг № 61. Хөрсний мониторинг цэгүүдийн байршил
- Зураг № 62. Хөрсний дээж авч буй нь
- Зураг № 63. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал /2024.06.09-06.10/
- Зураг № 64. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал /2024.07.24-07.25/
- Зураг № 65. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал /2024.09.03-09.05/
- Зураг № 66. Ургацын дээж авч буй байдал
- Зураг № 67. Ургамлын мониторингийн цэгүүдийн байршил
- Зураг № 68. Хог хаягдлын тухай албан бичиг болон сургалтын бүртгэл
- Зураг № 69. Хог хаягдлын тухай сургалтанд хамрагдаж буй ажилчид
- Зураг № 70. Гэрээлэгч ангийн хашаанд мод тарьж буй нь
- Зураг № 71. “Авто агро” ХХК замын арчилгаа хийж буй нь
- Зураг № 72. Диплом гардуулах ёслол
- Зураг № 73. Сургалтанд сууж буй ажилчид
- Зураг № 74. Химийн бодисын ослын төлөвлөгөө
- Зураг № 75. БННУ тайлан
- Зураг № 76. Матад сумын хүүхдүүд
- Зураг № 77. 4-р багийн иргэдэд 2024 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь
- Зураг № 78. 6-р багийн иргэдэд 2024 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь
- Зураг № 79. Матад сумын иргэнд өвс хүлээлгэж өгөв
- Зураг № 80. Матад сумын хээрийн штабд хүнсний тусламж үзүүлж буй нь
- Зураг № 81. Албан бичгүүд
- Зураг № 82. Нутгийн иргэдтэй хамтарч сэг зэм устгаж буй нь
- Зураг № 83. Эрэлчдэд үйлчилж буй нь
- Зураг № 84. Матад сумын иргэдэд БОМТ танилцуулж буй нь
- Зураг № 85. Матад сумын төлөөлөл мониторинг хийх ажилд хяналт тавьж буй нь

## **БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

### **Хүснэгтийн жагсаалт**

- Хүснэгт 1. Компани талаарх мэдээлэл
- Хүснэгт 2. Тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт
- Хүснэгт 3. 2024 онд орд ашиглалтын хүрээнд хийгдэх ажлууд
- Хүснэгт 4. Тосон-Уул XIX талбайгаас 2024 онд олборлох тосны хэмжээ (тн)
- Хүснэгт 5. Гол нөлөөллийн хамрах хүрээ, эрчим, хугацаа
- Хүснэгт 6. Гол нөлөөллийн дүн шинжилгээ
- Хүснэгт 7. Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим нь нөлөөллийн төрөлтэй уялдах байдал
- Хүснэгт 8. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө
- Хүснэгт 9. Албан тоот
- Хүснэгт 10. Ахуйн бохир байгууламжинд буулгасан шингэний хэмжээ
- Хүснэгт 11. Шувуу үргээгч болон цахилгаан тусгаарлагч суурилуулах төлөвлөгөө.
- Хүснэгт 12. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө
- Хүснэгт 13. Аюул заналыг эрэмбэлсэн байдал
- Хүснэгт 14. Аюул заналын үнэлгээ
- Хүснэгт 15. Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө
- Хүснэгт 16. Осол, эрсдэлийн төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 17. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 18. Ахуйн хог хаягдал
- Хүснэгт 19. Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал
- Хүснэгт 20. 2021-2024 оны нийт тоосонцрын агууламж
- Хүснэгт 21. Лабораторийн задлан шинжилгээний арга болон стандарт
- Хүснэгт 22. Хөрсний хяналт мониторингийн цэгүүдийн ерөнхий мэдээлэл
- Хүснэгт 23. Ургамлан бүрхэвчийн арви ба бүрхцийн үнэлгээ
- Хүснэгт 24. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 25. Нөлөөллий бүсийн оршин суугчдад БОМТ танилцуулах төлөвлөгөөний хураангуй
- Хүснэгт 26. БОМТ Нэгдсэн төсөв
- Хүснэгт 27. БОМТ Хураангуй

### **Графикын жагсаалт**

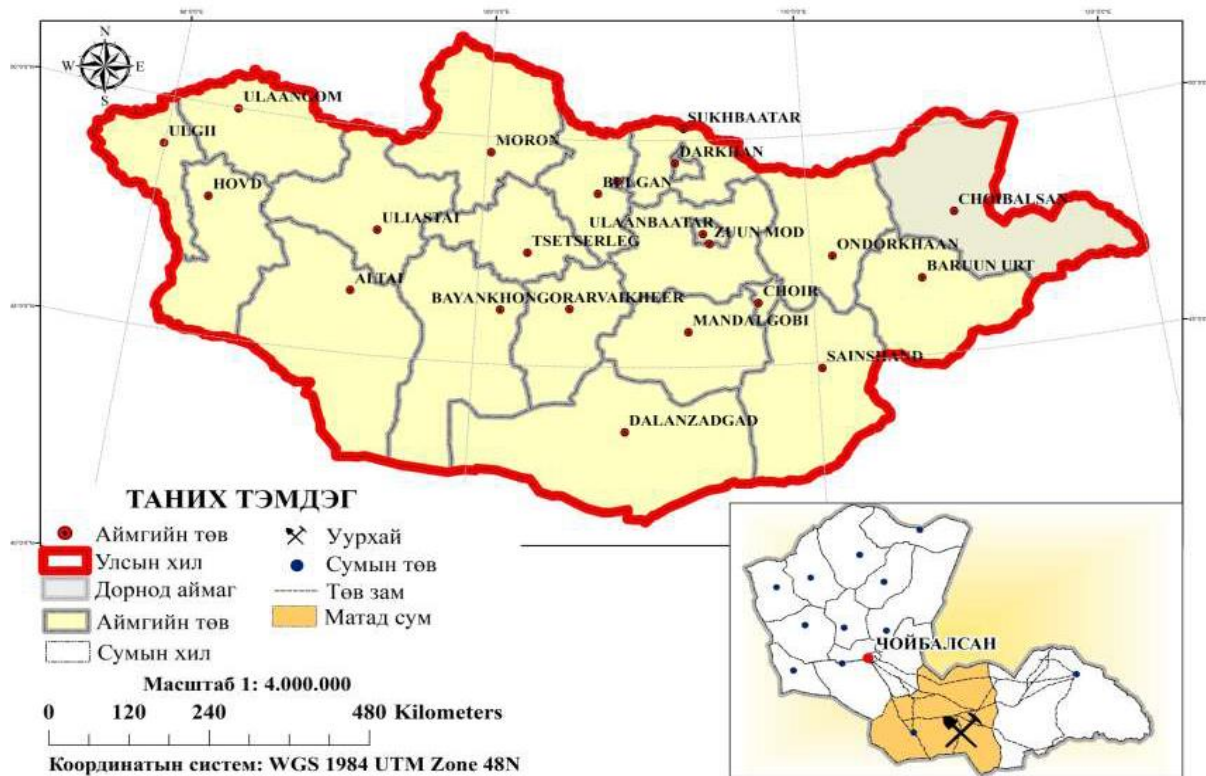
- График 1. Дуу шуугианы хэмжилт
- График 2. Дуу шуугианы үзүүлэлт
- График 3. 2021-2024 оны дуу шуугианы хэмжилтийн дүн, дБа
- График 4. Худгуудын усны түвшин
- График 5. Усны Ph хэмжээ
- График 6. Усны цахилгаан дамжуулах чанар
- График 7. Усанд агуулагдах кальцийн хэмжээ
- График 8. Хүнцлийн агууламж
- График 9. Зэсийн агууламж
- График 10. Хөдөлгөөнт фосфор
- График 11. Мониторингийн цэгүүдийн 2024 оны ургамлын бүрхэц 3 удаагийн судалгааны үр дүнгээр
- График 12. Хамгийн олон төрөл, зүйлтэй томоохон овгуудын харьцуулалт
- График 13. Ургамлын нас, амьдралын хэлбэрийн ангиллын эзлэх хувь, %
- График 14. Ургамлын аж ахуйн бүлгүүдийн харьцуулалт, %
- График 15. Ургамлын аж ахуйн ач холбогдол, эзлэх хувь

**НЭГ. ОЛБОРЛОЛТЫН АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА**

**1.1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА**

**1. Төсөл хэрэгжүүлж буй газрын засаг захиргааны харьяалал**

Төслийн харьяалалын байршил: Петрочайна дачин тамсаг ХХК-ийн БХГэрээт Тосон-Уул ХИХ талбайн нь Дорнод аймгийн Матад сумын 4 болон 6-р багийн нутагт Чойбалсан хотоос 220 км, Матад сумаас 80 км зайд оршдог.



Зураг № 1. БХГэрээт талбайн байршил

**2. Төсөл хэрэгжүүлэгчийн аж ахуйн нэгжийн мэдээлэл**

Хүснэгт 1. Компанийн талаарх мэдээлэл

Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжийн нэр	Аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн дугаар	Үйл ажиллагааны чиглэл	Компанийн хаяг, байршил
“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК	9019006066	Газрын тосны хайгуул хийх, олборлох, боловсруулах, экспорт, импортын үйл ажиллагаа эрхлэх	Баянзүрх дүүрэг, Их тойруу Доржийн гудамж 14-р байр

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

**3. Төслийн үйл ажиллагаатай холбоотой тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт**

Хүснэгт 2. Тусгай зөвшөөрлийн жагсаалт

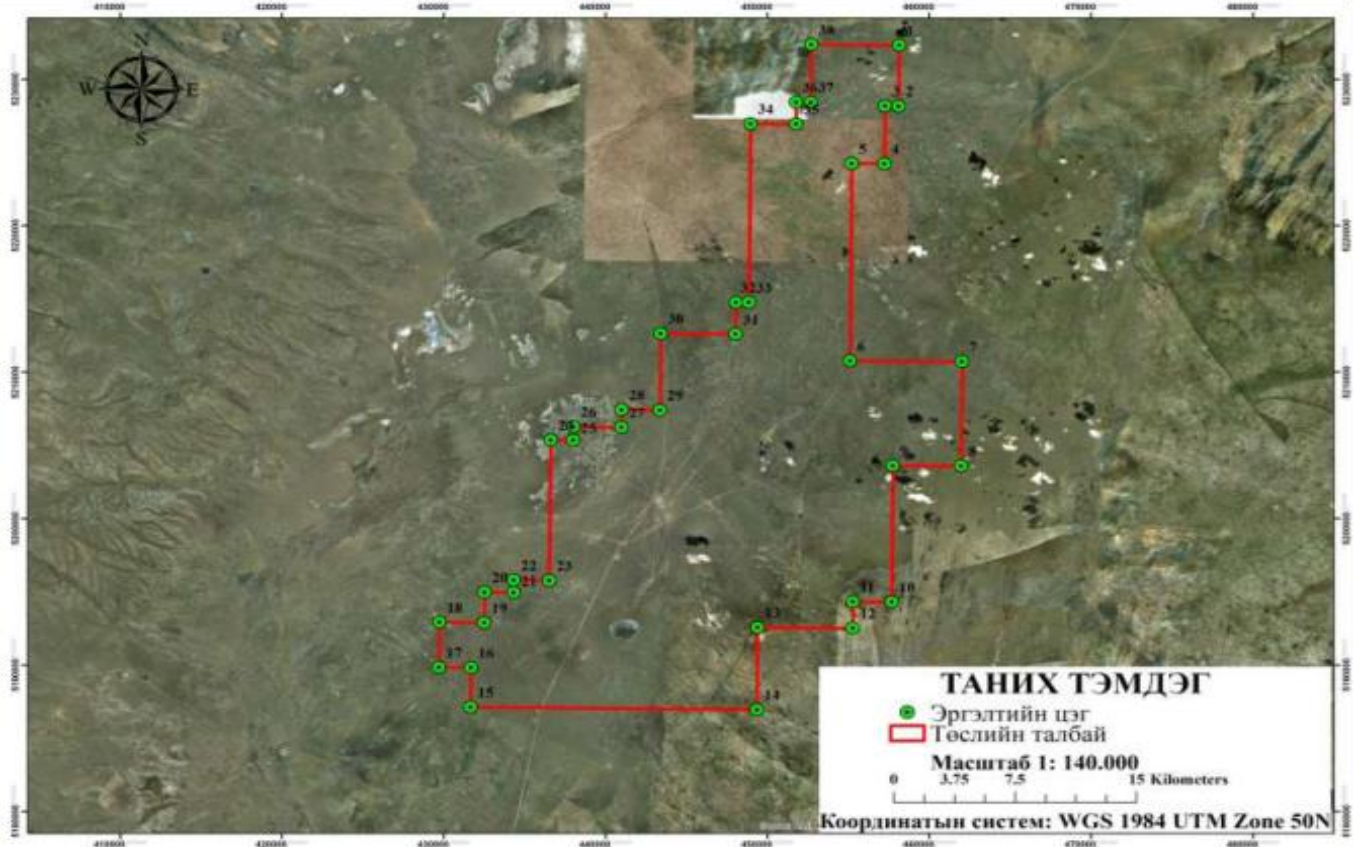
№	Тусгай зөвшөөрлийн төрөл	Тусгай зөвшөөрлийн дугаар
1	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөл	234
2	Химийн бодис ашиглах тусгай зөвшөөрөл	0001243
3	Дулаан үйлдвэрлэх тусгай зөвшөөрөл	03/2019
4	Цахилгаан үйлдвэрлэх тусгай зөвшөөрөл	04/2019

**4. Төслийн түүхэн товчоон**

“Дачин Ойл Фийлд Лимитед” компани нь 2005 оны 8-р сард Монгол Улсын Засгийн газартай байгуулсан Тамсагийн сав газрын ХИХ, ХХI, ХХII гэрээт талбайд газрын тосны хайгуул, олборлолт, тээвэрлэлт болон экспортын үйл ажиллагаа явуулах БХГ-ний эрх үүргийг Их Британи улсын Лондон хотод төвтэй, Лондонгийн хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй “СОКО ИНТЕРНЕЙШНЛ ЛЛС”-ийн охин компани “СОКО тамсаг монгол”ХХК-ийн эзэмшил хувьцааг худалдан авч эрх үүргийг шилжүүлэх хүлээн авах тухай гурван талын гэрээнд “СОКО тамсаг монгол”ХХК-ийн охин компани “СОКО Тамсаг Монгол”ХХК-ийн эзэмшил хувьцааг худалдан авч, эрх үүргийг шилжүүлэх хүлээн авах тухай гурван талын гэрээнд “СОКО ИНТЕРНЕЙШНЛ ЛЛС”, “Дачин Ойл Фийлд Лимитед” компани, Монгол Улсын Засгийн газрыг төлөөлж АМГТГХЭГазар гарын үсэг зурснаар өөрийн салбар компани болох “Петрочайна Дачин Тамсаг”ХХК-ийг АНУ-ын Делавере болон Монгол Улсад бүртгүүлж байгуулсан. Монгол Улсын ЭБЭХЯ-ны 2009.06.05-ны өдрийн 56 тоот “Тусгай зөвшөөрөл”-өөр Дорнод аймгийн Матад сумын Тамсагийн сав газарт газрын тостой холбогдох үйл ажиллагааг явуулж байна. “Петрочайна Дачин Тамсаг”ХХК нь Монгол Улсын Үндэсний Аюулгүй Байдлын Зөвлөлийн 1996 оны 8 тоот зөвлөмж, Монгол Улсын Засгийн газрын 1996.08.09-ний өдрийн 183 дугаар тогтоол, Монгол Улсын Засгийн Газрын 1996.08.09-ний өдрийн 144 тоот тогтоолоор тус тус батламжилсан БХГэрээний дагуу МУ-ын ЗГ-ын 2012.12.01-ны өдрийн хуралдаанаар батлагдсан №154 тоот БХГ-ХИХ, ХХI талбайг “Газрын тостой холбогдсон үйл ажиллагаа явуулахад зориулан уурхайн эдэлбэрийн зөвшөөрөл олгох тухай” тогтоолуудыг үндэслэн Монгол Улсын Уул Уурхайн Сайдын 2016 оны 05-р сарын 31 ний өдрийн А/61 дугаар тушаалыг үндэслэн олгосон 2016 оны 6 сарын 10 ны өдрийн Аж ахуйн үйл ажиллагааны 234 тоот тусгай зөвшөөрөлтэйгээр Дорнод аймгийн Матад, Халхгол сумын нутаг дэвсгэрт байршилтай БХГ-т ХИХ, ХХI талбайд газрын тостой холбогдох үйл ажиллагаа явуулж байна.



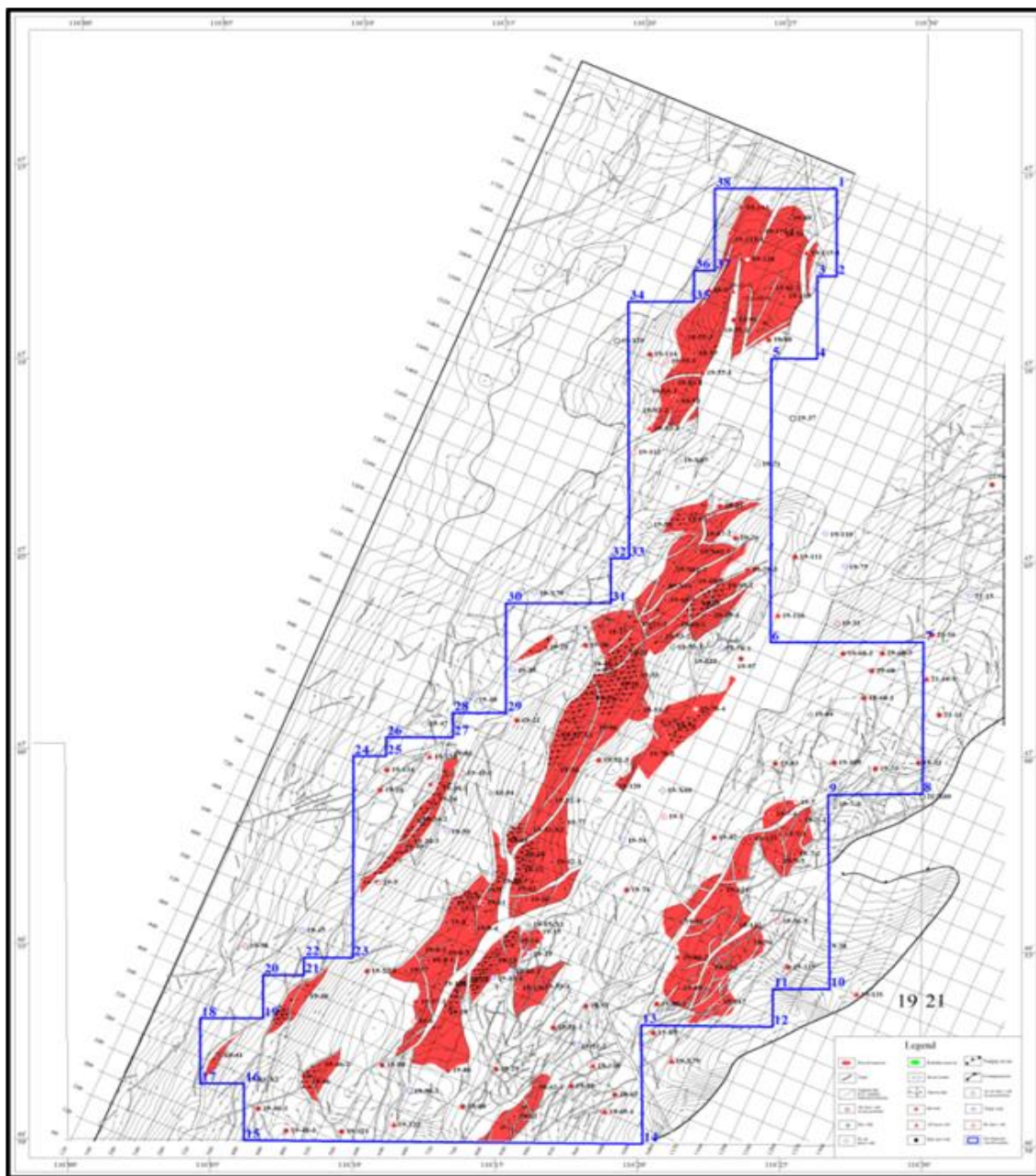
**ОРД АШИГЛАЛТЫН ТАЛБАЙН САНСРЫН ЗУРАГЛАЛ**



Зураг № 2. Төслийн талбайн сансрын зураг

Тус талбайд геологийн баталгаат нөөцийг 178.85 сая тонн, ашиглалтын баталгаат нөөцийг 20.12 сая тонноор тогтоож, үйлдвэрлэлийн олборлолтод шилжүүлээд байгаа бөгөөд нийт 670 сая ам долларын хөрөнгө оруулалт хийгээд байна. Тус талбайн геологийн баталгаат нөөц нь 179 сая тонн бөгөөд МУ-засгийн газраас баталсан ашиглалтын талбайн нийт хэмжээ 650 км болоод байна.

**Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын талбай**



Зураг № 3. Геологийн баталгаат нөөц болон ашиглалтын талбай.

Тосон-Уул XIX талбай нь олборлолтын хэвийн үйл ажиллагааг хангаж ажиллахаас гадна олборлолтыг нэмэгдүүлэхээр өрөмдлөг, цементаци, каротаж, перфораци, шингэн хагалбар, цооног үйлчилгээний дараах хэмжээний ажлуудыг хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөн ажиллаж байна.

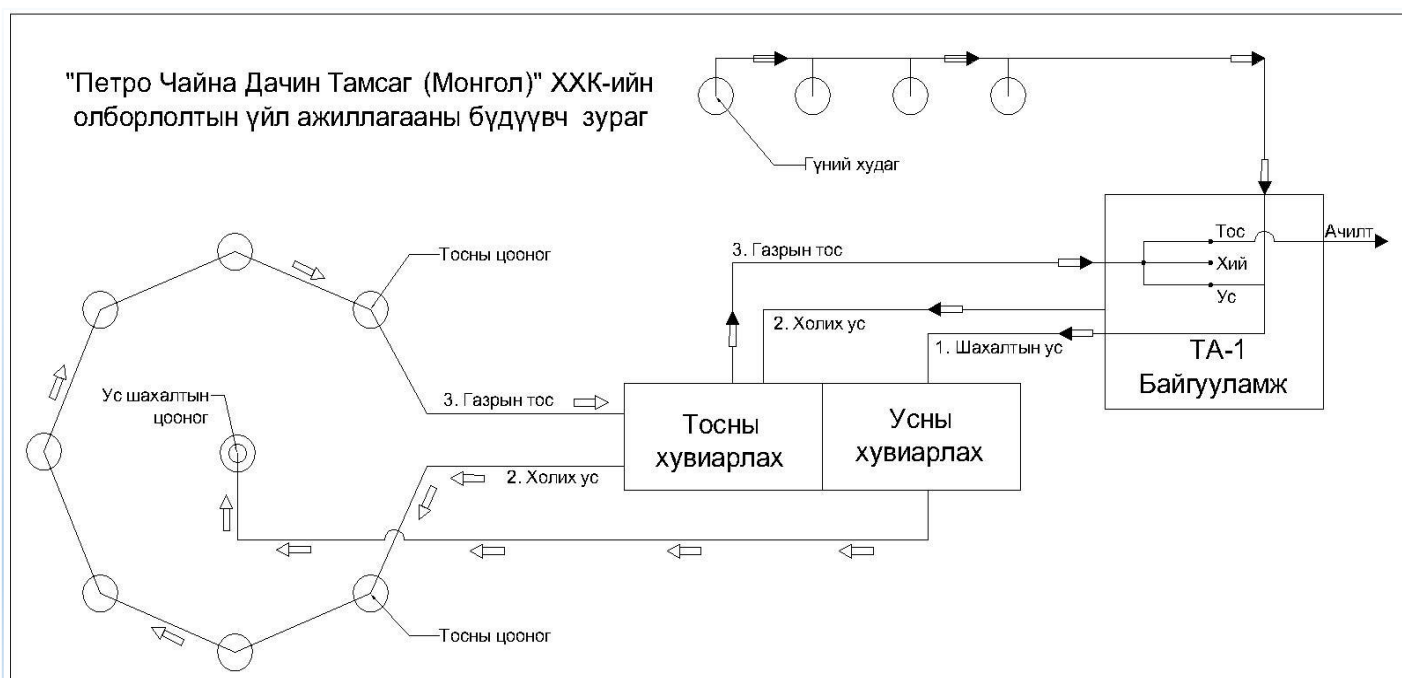
**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

ГАЗРЫН ТОСНЫ ОЛБОРЛОЛТ, ХАДГАЛАЛТ, ТЭЭВЭРЛЭЛТИЙН ЯВЦ			
1. ОЛБОРЛОЛТ	2. ХАДГАЛАЛТ	3. ТЭЭВЭРЛЭЛТ	4. БОРЛУУЛАЛТ
			
<p>Петро Чайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн Тосон-Уул XIX талбайд тос олборлолтын 480, ус шахалтын 211 цооног ажиллаж байна.</p>	<p>ТА-1 байгууламжинд 398 цооног холбогдсон 7000 тн-ийн 3 танканд тосоо хадгалдаг бол 82 цооног уламжлалт буюу тос хураагуур бүхий 50 тн-ий танктайгаар олборлолтын үйл ажиллагааг явуулж байна.</p>	<p>Нэгдсэн байгууламж нь олборлосон газрын тосыг ус, тос, хийгээр ялгадаг. Ялгасан түүхий тосыг зориулалтын тээврийн хэрэгсэлд ачин тээвэрлэлтийг хийдэг.</p>	<p>Тээвэрлэсэн түүхий газрын тосоо Эрээн хотын Аршаантын дамжуулах хоолой хүртэл тээвэрлэн борлуулдаг.</p>

## 1.2. ОРД АШИГЛАЛТ, ТЕХНИК ТЕХНОЛОГИ

### 1.2.1. Цооног өрөмдлөгө, каратаж, тест, цементацын ажлууд

Газрын тос болон байгалийн хий нь газрын давхрага доор хэдэн зуун метрээс хэдэн мянган метрийн гүнд нүх, хагарал болон хад чулууны завсараар оршиж байдгыг хүсүүс хайж олборлохдоо газрын давхаргаас тос хий, орших давхрага хүртэл суваг өрөмдөхийг газрын тос байгалийн хийн цооног өрөмдөх гэнэ. Цооног өрөмдөхийн өмнө эхлээд өрөмдөх цооногийн байршлаа тодорхойлох, өрмийн цамхаг болон өрмөө угсарч босгоно. Цооног өрөмдөх ажил нь цахилгаан өрөм түүний толгойн эргэлтээр газрын давхрага руу хэд хэдэн удаа өрөмдсөнөөр цооногийн нүд гарна. Өрөмдөх цооногийн том багын хэмжээ нь өрмийн хошууны том багаас хамаардаг. Өрмийн толгой нь чулуун давхаргыг өрөмдөх үед өрмийн эх биеийг дагуулан газрын гүнруу өрмийн шингэн (өрмийн шавар) шахна. Ингэснээр өрмийн толгой газрын давхаргыг өрөмдөх явцад бутарсан их хэмжээний шороог өрмийн шингэн эргэлтийн явц дунд газрын гадарга дээр гаргана. Улмаар газрын гадаргын шороо болон бусал геохимийн дүн шинжилгээ хийх ажлыг каратаж хийх гэнэ. Цооног өрөмдөөд тодорхой гүнд хүрсний дараа цооногийн нүхрүү тусгай багаж хийу цооногийн тестийн ажил хийнэ. Цооногийн тестийн зорилго нь цооногийн давхаргийн чулуулгийн шинж болон тос, хий, усны байршилыг тогтооход оршино. (цооногт тест хийх гэнэ.). Тест хийсний дараа өрөмдсөн цооногийн нүдний диаметрээс бага хэмжээтэй ямар ч залгаасгүй ган хоолой суулгана. (үүнийг давхар хоолой гэнэ.). Давхар хоолой болон цооногийн ханын завсраар цемент шахаж давхар хоолойг цооногийн ханатай бэхэлж өгнө. (давхар хоолойг



Зураг № 4. Олборлолтын үйл ажиллагааны бүдүүвч зураг.

бэхэлж өгөх энэ ажлыг цооногийн цементац гэнэ). Ерөнхийдөө газрын тос байгалийн хийн цооног өрөмдөх гол зорилго нь илрүүлсэн тос хийн давхаргыг хамгаалж чулуулгын дундуур гаргасан

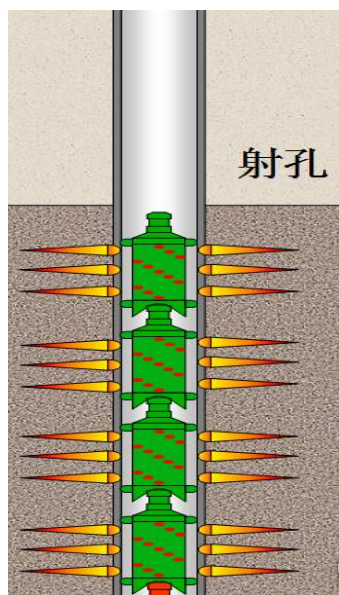
хоолойгоор газрын тос болон байгалийн хийг газрын гадарга дээр чөлөөтэй гаргах явдал юм. Цооног өрөмдөх ажил газрын тосны салбар дундаа маш чухал ажлын дараалалд ордог бөгөөд газрын тос, байгалийн хийг хайж олборлоход зайлшгүй хийгдэх ажил бөгөөд нэг төрлийн зардал



Зураг 5. Өрөмдлөг хийж буй өрмийн цамхаг

маш өндөртэй, техник технологи нь нарийн төвөгтэй, эрсдэл ихтэй нэгэн цогц систем бүхий ажиллагаа юм.

### 1.2.2. Тэсэлгээ хийх:



Зураг № 6. Тэсэлгээ хийх

Давхар хоолойг тэсэлж цооногийн өрөмдлөгийн ажлыг дуусгах нь одоогийн байдлаар гадаад дотоодын улс оронд хамгийн түгээмэл ашигладаг арга юм. Үндсэн зарчим нь нэг цооногийг өрөмдөж, цементлэж дууссаны дараа тэслэгч ашиглан тостой давхрагын хэсгийн давхар хоолой, цементэн яндан болон тосны давхрагыг тодорхой гүнд тэслэж цоолосноор цооногийн хана болон газрын давхрага хооронд тос хийн урсах зам болж өгөх юм. Тэсэлгээ хийх нь ихэвчлэн цэвэр ус ашиглах бөгөөд ямар нэгэн нэмэлт бодис ашиглахгүй.

Байнга ашигладаг тэсэлгээний техник технологи:

Нэгдүгээрт: Цахилгаан кабель утсаар тэсэлгээний багажийг давхар хоолой дотор хүргэж буюу зорилтод давхрагын байршилд хүргэснээр тэсэлгээ хийгдэнэ. Үүнд давхар хоолойнд хонгиотой болон хонгиогүй

тэсэлгээ хийнэ.

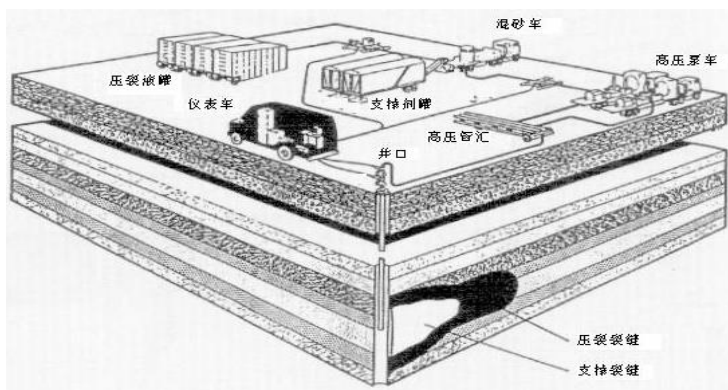
Хоёрдугаарт: Тосны хоолойд тэсэлгээний багаж хүргэгийг ТСП гэж товчлох ба налуу, хэвтээ, өндөр температур өндөр даралт, элсээр хамгаалсан цооног болон бага нэвчилттэй газрын давхрагат тэсэлгээ хийхэд ашиглана.

### 1.2.3. Хагалгаа хийх.

Тосон давхрагад усаар хагалгаа хийх явц нь газрын гадарга дээрх өндөр даралт бүхий насос ашиглаж өндөр зуурамхай шингэн газрын шингээх чадвараас хэд дахин илүү урсацаар цооногт шахахад цооногийн доод хэсэг орчим өндөр даралт хуримтлагдана. Харин насосны даралт цооногийн хана, чулуулгийн таталцалын эсэргүүцлийг давах үед газрын давхрагад хагарал үүснэ. Үргэлжлүүлэн (кварц элс эсвэл керамикийн) нэмэгдэлтэй хагалгааны шингэнийг хагарал руу шахсанаар хагарал нь урагшаа сунаж хагаралын завсараар дүүрэн нэмэгдэл болно. Үүний дараа насосоо зогсооход газрын доод давхаргад хангалттай урт мөн тодорхой өргөн, өндөртэй элсээр дүүрсэн хагарал үүссэн байна. Энэ хагарал томорсноор тос хийн урсац, газрын доод давхаргын шингээлт нэмэгдэж олборлолт, шахалтыг нэмэгдүүлэх нөлөө үзүүлдэг байна. Хагалгааны шингэн нь ихэвчлэн cross-linking agent болон өтгөрүүлэгчээс бүрддэггүй бөгөөд чанараа хадгалж, үзүүлэлтээ өндөрсгөхийн тулд хагалгааны шингэн рүү өөр олон төрлийн нэмэгдэл нэмнэ. Ихэвчлэн ашигладаг нэмэгдэл нь буферлэлт, ариутгагч тогтворжуулагч нунтаглагч цэвэрлэгч шаварлаг тогтворжуулагч болон шүүлтүүр бөглөрхөөс хамгаалагч зэрэг бодис ашигладаг.

### 1.2.4. Үйлчилгээ хийх

Цооногт үйлчилгээ хийх гэдэг нь цооног болон давхаргад чиглэсэн үйлчилгээ юм. Энэ нь гадарга дээрх тоног төхөөрөмж болон техникээр дамжин багаж хэрэгсэл ашиглан тухайн давхрага, цооногийн бүтэц тест хийсэн материалд тулгуурлан олборлолтын явцад үүссэн давхрага болон цооногийн эвдрэл гэмтэлийг засаж сэлбэж сэргээх явдал юм.



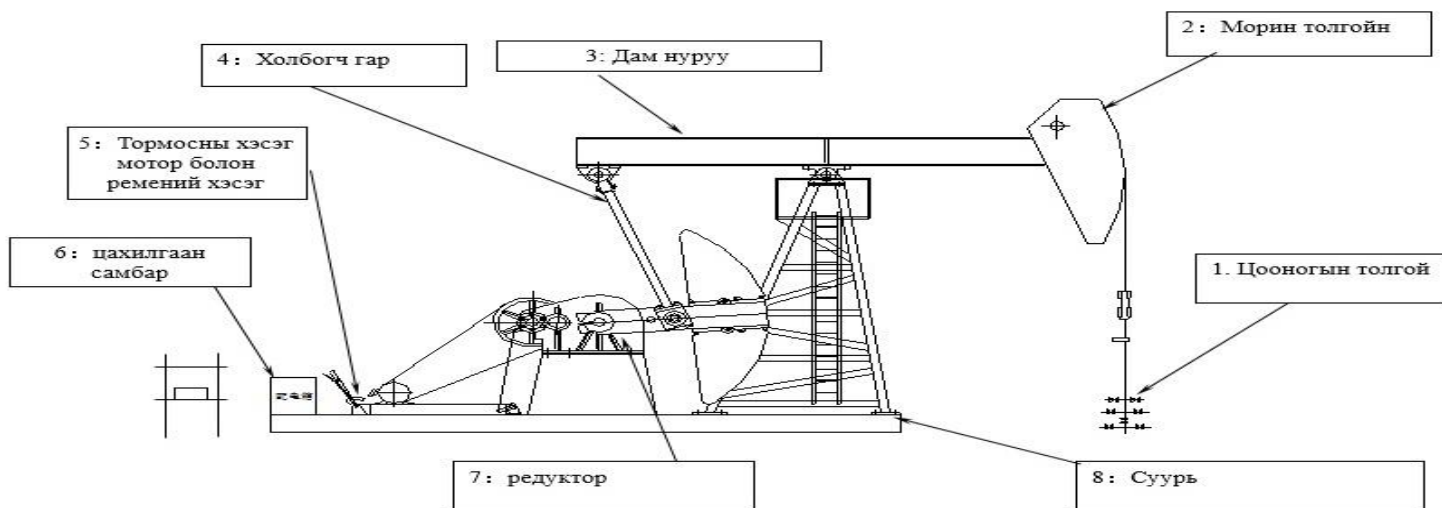
Зураг № 7. Үйлчилгээ хийх

Тухайн давхрагад үүссэн ямар нэгэн эвдрэл гэмтэлийг засаж залруулна. Мөн үнэн бодит бүрэн бүтэн геологийн материал хийх, нээж олборлох арга тодорхойлох хувиараар олборлож хувиараар шахах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлсэнээр үр дүнтэй байх талаар шалгах тос усны цооногийн ашиглалтыг нэмэгдүүлэх мөн тосны орд болон тос усны цооногийн хэвийн аюулгүй ажиллах байдлыг хамгаалах олборлолтын боломжийг гаргах зэргийг хэрэгжүүлэх явдал юм. Цооногт үйлчилгээ хийхэд цооногт тест (formation testing) болон цооног засах гэсэн хоёр том төрөл байдаг.

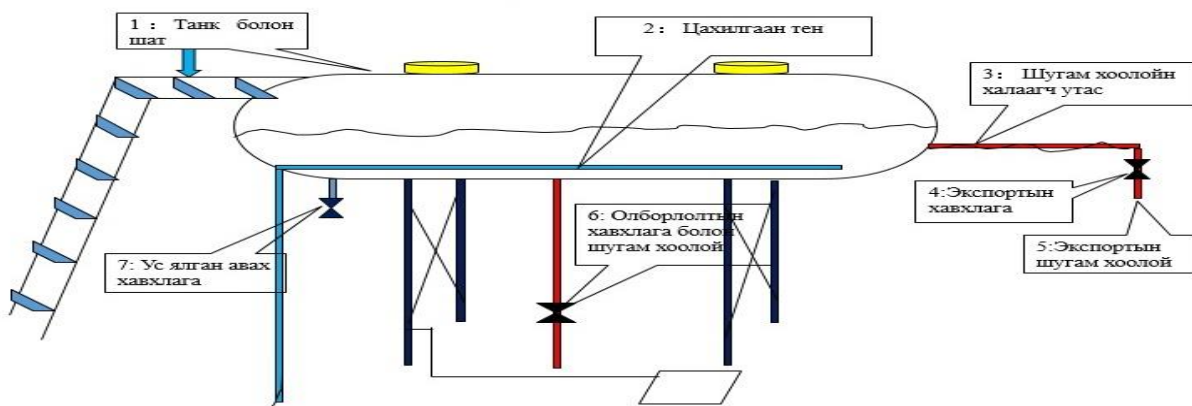
1. Цооногт тест хийх: тест хийхдээ цооног угаах, даралтын тест хийх тэсэлгээ тос хий урсацыг нэмэгдүүлэх өдөөлт хийх зэрэг нэг цогц технологи ажиллагаа хийж үр дүнд хүрэх бөгөөд зорилга нь : 1) шинэ байршил тогтоох шинэ бүтэц нь технологийн холбогдолтой тосны урсац эсэхийг шалгах: 2) давхрагын тос хийн байдал болон тест хийсэн үр дүн хэр үнэн бодитой эсэхийг шалгах: 3) тос хийн давхраг болон тос хийн нөөцөнд үнэлгээ хийх.

2. Цооног засах: Энэ ажил нь ихэвчлэн тос хий усны цооног ашиглалтанд орсны дараа хийгддэг. Уг ажлын зорилго нь цооног болон давхаргад оршиж буй олборлолтонд нөлөөлөх гэмтлийг засах юм. Тэр дундаа давхаргын өөрчлөлт давхрага хоорондын холбоог зохицуулах багтана. Цооног засах ажил маш олог төрөл байдаг. Үүн дотор насос шалгах болон ус солих: жижиг завсрын үйлчилгээ жишээ нь хөнгөн задгай олборлох нүх бөглөх давхрага тавих зэрэг аргалах төдий үйлчилгээ хийх бага хэмжээний арга хэмжээ авах жишээ нь цахилгаанаар эргэлдүүлж олборлох насос дээш татах нийлүүлж эсвэл салгаж ус шахалтыг харилцан сольбох зэрэг том хэмжээний арга хэмжээ авах жишээ нь шингэн хагалгаа хийх хүчиллүүлэх элснээс хамгаалах хагалгааг тохируулах. Цооногт үйлчилгээ хийх явцад шингэн хагалгаа хийх хүчилжүүлэх болон бөглөө гаргах үйлчилгээнээс бусад үйлчилгээнд нэмэгдэл бодис ашиглахгүй.

### ОЛБОРЛОЛТЫН ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ



Зураг 8. Олборлолтын тоног төхөөрөмжийн бүтэц



Зураг 9. Тос хадгалах савны бүтэц

Тосон-Уул XIX талбайд одоогийн байдлаар ТА-1 нэгдсэн байгууламжинд холбогдсон 405, холбогдоогүй уламжлалт буюу танктай 85 тосны цооног ажиллаж байна. Эдгээр цооногууд нь бүгд жигд ажилладаггүй бөгөөд эвдрэл гэмтэл, хуваарийн дагуу зогссон гэх мэтээр харилцан адилгүй ажилладаг. ТА-1 нэгдсэн байгууламжинд холбогдсон цооногууд нь тухайн бүлэг ордын хэмжээнд хувиарлах буюу дахин дамжуулах байгууламжинд холбогддог бөгөөд хувиарлахууд нь цагирагуудаас тогтооно. Жишээ нь цөөн тооны 3-10 орчих цооногууд холбогдон 1 цагираг үүсгэнэ. Нэг хувиарлахад дунджаар 3-6 цагирагтай байдаг. Хувиарлах дэд станц нь цагирагууд руу 60-700С-ийн температуртай халуун холих усыг цагираг руу шахаж улмаар цооногуудаас олборлож буй тосыг тойроогоор цуглуулан буцаан тостой ус хувиарлах дээр ирж улмаар ТА-1 нэгдсэн байгууламжруу тостой усыг дамжуулна. Ус шахалтын хувиарлах дэд станцууд нь ТА-1 нэгдсэн байгууламжаас ирсэн технологийн шаардлага хангасан усыг шахалтын цооногууд руу (жишээ нь 4-5 тосны цооног дунд буюу ойролцоо байрлалтай байж улмаар эдгээр цооногийн даралтыг нэмэгдүүлэх зорилготой) шахдаг. Шахалтын цооногуудын гүний хэмжээ тосны цооногтой ойролцоо байдаг. Одоогийн байдлаар ус шахалтын 239 цооног байгаагаас өдөрт дунджаар 121 цооногт 6000м<sup>3</sup> усыг шахаж байна. Эдгээр шугам хоолойнууд нь (тос дамжуулах хоолой, холих усны хоолой, ус шахалтын шугам хоолой) 2 метр газрын гүнд зэрэгцээ 1 метрийн шуудуунд хийгдсэн болно. Ус шахалтанд ашиглаж буй усыг үйлдвэрлэл болон унд ахуйн зориулалтаар ашиглах 35 гүний худгаас олборлож байна. ТА-1 нэгдсэн байгууламж нь газрын тосонд агуулагдаж байсан хаягдал усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашиглаж байгаа бөгөөд энэ нь ус шахалтанд хэрэглэж байгаа усны 30 гаруй хувийг эзлэж байна.

#### **1.2.5. 1-9 тос дамжуулах, ус шахах станцын танилцуулга**

1-9 тос дамжуулж, ус шахах станц нь ТА-1 нэгдсэн байгууламжаас хойшоо 9.0 км-т, 19-19 цооногийн хэсгийн гол төвд оршдог 2012.08.13 ны өдөр барьж ашиглалтанд оруулсан. Төхөөрөмжийн дээд хязгээр нь 2500t/d шингэн цэвэршүүлэх чадалтай ба шингэн дамжуулах дээд хязгаар нь 39,1м<sup>3</sup>/цаг, хий ялгах хэмжээ нь 26021,2м<sup>2</sup>/өдөр. Тухайн станц нь 5 н хувиарлах байгууламж болон 9 цагирагтай 181 цооногийн түүхий тосны усыг ялгаж түүхий тос, байгалийн хийг дамжуулан ажилдаг. Одоогийн байдлаар цэвэршүүлж байгаа шингэн нь 3054 t/d , гадагш дамжуулж байгаа шингэн нь 41м<sup>3</sup>/d, ялгаж байгаа байгалийн хий нь 20693м<sup>3</sup>/d, гадагш дамжуулах насосны шугамын даралтын зөрүү нь 0.2Мра. Өдрийн гадагш дамжуулж байгаа түүхий тосны хэмжээ нь 980t/d, автомашинаар Та1-рүү зөөвөрлөж байгаа шингэний хэмжээ нь 300м<sup>3</sup>/d, гадагш дамжуулж байгаа байгалийн хий нь 12000м<sup>3</sup>/d.

Энэ станц нь тос дамжуулах, ус шахах гэсэн 2 том хэсгээс бүрдэнэ. Цахилгаан үүсгүүр нь хос цахилгаан үүсгүүр 10kv-ын шугамтай. Станц дотрох гол гол тоног төхөөрөмж нь ус тос ялгагч 2 ширхэг, ус холих зуух 3 ширхэг, дулааны зуух 2 ширхэг, байгалийн хийг тосноос ялгаж шатаах ком 1 ширхэг, гадагш тос дамжуулах насос 2 ширхэг, ус холих насос 3 ширхэг, дулааны ус



дамжуулах насос 3 ширхэг, 3 бүлүүрт насос 7 ширхэг. Одоогийн байдлаар хамгийн өндөр хүчин чадлаар ажиллах чадал нь 2500t/d шингэн, 20477м<sup>3</sup>/d байгалийн хий. Хамгийн их гадагш дамжуулах шингэний хэмжээ нь 1000t/d.

### **1.2.6 Гүний ус цэвэршүүлж ус шахах байгууламж**

Гүний ус цэвэршүүлж ус шахах байгууламж нь 2011 оны 10 сарын 29-нд туршилтаар ажиллуулж газрын гүний усыг цэвэршүүлэх хүчин чадал нь 4200м<sup>3</sup>/d. Анх баригдахдаа 2800м<sup>3</sup>/d хүчин чадалтайгаар байгуулагдсан. Усны чанар нь “8,3,2” стандарт, одоогийн байдлаар цэвэршүүлж байгаа ус нь 1754 м<sup>3</sup>/d, гадагш дамжуулж байгаа хэмжээ нь 1602 м<sup>3</sup>/d. Усны худгаас ирж байгаа усыг цэвэршүүлж хувиарлах руу дамжуулах үүрэгтэй. Нийтдээ 8 шүүлтүүр танктай, төрөл бүрийн насос 11 ширхэг, гал унтраагуур даралт нэмэж усаар хангах гэсэн тоног төхөөрөмжтэй. 1000м<sup>3</sup>-ын ус цэвэршүүлэх усны танк болон 200м<sup>3</sup>-ын ус буцаах танк тус бүр нэг нэг. Усны худгаас ирсэн ус нь эхлээд манганы элсэн шүүлтүүрээр дамжин нарийн шүүлтүүрт шүүгдэж стандартад нийцсэний дараа цэвэр усны танк руу орж ус шахалтын байгууламж болон станцын гаднах ус хуваарилах байгууламж руу дамжуулагдана. Ус шахалтын байгууламж нь 2011 оны 11 сарын 2 өдөр Та 1 ус шахах станц нэртэйгээр ашиглалтанд орсон. Зураг төслийн боловсруулсан хүчин чадал нь 1050м<sup>3</sup>/d, газрын гүн рүү шахах ус цэвэршүүлэх болон тостой ус цэвэршүүлэнэ. Насос ашиглахаас өмнө холих технологитой бөгөөд 3 бүлүүрт 8 насостой, одоогоор өдрийн цэвэр ус шахах нь 1220м<sup>3</sup>/d, бохир ус нь 500м<sup>3</sup>/d.

### **1.2.7 Ачилт буулгалтын хэсэг**

Ачилт буулгалтын хэсэг нь 2015 онд ашиглалтанд орсон. Зураг төслийн тохиргоогоор хамгийн дээд хүчин чадал нь 330t/d шингэн буулгах ба одоогийн байдлаар өдөрт 1300 м<sup>3</sup>/d шингэн буулгаж байна. 19-р талбайн танктай цооног, задгай олборлолт, бохир тос буцаан сорох, буулгах, хэмжих зэрэг ажлыг хариуцан ажиллаж байна. Энд ачилтын насос 3, буулгалтын насос 2, ачилтын цорго 10, 50 м<sup>3</sup> тос буулгах танк болон 100 м<sup>3</sup>-ын бохир тос буцаан хүлээн авах танк нэг нэг ширхэг, өдрийн ачих тосны дундаж хэмжээ нь 2300 t/d, өдрийн дундаж ачилтын машины тоо 80 автоцистерн. Буулгалтын нэг насосны урсгалын хэмжээ нь 60м<sup>3</sup>/h танкнаар зөөж буулгаж байгаа шингэн (300 тн) мөн бохир тос, задгай олборлолт 120 тн), 1-9 дамжуулах станцаас ирж байгаа шингэн тос буулгах танк нь 19-р талбайн танктай цооногийн ирсэн тосыг хүлээн авч буулгах ба өдрийн дундаж буулгалтын машины тоо нь 50 гаруй байна.

### **1.2.8 Та-1 олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжийн шингэн цэвэршүүлэх хэсэг**

Та-1 олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжийн шингэн цэвэршүүлэх хамгийн өндөр хүчин чадал нь 4900t/d, тос цэвэршүүлэх нь 1820t/d, байгалийн хий 3,9×10<sup>4</sup>м<sup>3</sup>/d, тостой ус 2400м<sup>3</sup>/d, цэвэр ус 4200м<sup>3</sup>/d. Энэ байгууламж нь түүхий тосноос усыг салгах, түүхий тосны дээж үзэх лаборатор, газрын гүний ус цэвэршүүлэх, тостой ус цэвэршүүлэх, ус шахах, ачилтын хэсэг, түүхий тос буцаан сорох, буулгалт, 110 киловаттын дэд станц, хийн генераторын хэсэг болон хагалгааны

шингэн цэвэршүүлэх гэсэн хэсгүүдээс бүрдэнэ. Мөн 1200 kw дизель хөдөлгүүрийн хэсэг, гал унтраах тоног төхөөрөмжүүдээр тоноглогдсон.

#### **1.2.8.1 Тос дамжуулж ус ялгах хэсэг**

Тос дамжуулж ус ялгах хэсэг нь 2011 оны 11 сард ашиглалтанд орсон. Ус ялгах хэсгийн бүрэн хүчин чадал нь 4900t/d: тос цэвэршүүлэх хамгийн өндөр хүчин чадал нь 1820t/d, хий цэвэршүүлэх хамгийн өндөр чадал нь  $3.9 \times 10^4(\text{sc})\text{m}^3/\text{d}$ . Бодит цэвэршүүлэх шингэний хэмжээ нь 4580м<sup>3</sup>/d, цэвэршүүлэх тос нь 2300t/d, байгалийн хий  $3,75 \times 10^4\text{m}^3/\text{d}$ . Тосноос усыг ялгасны дараах тосонд агуулагдах дундаж усны хэмжээ нь 0.15%, ачилтын тосонд агуулагдах усны хэмжээ 0.12%, дундаж ачилт нь 76/d. Станц дотор гурван фазын сеператор гурван ширхэг, халаагч зуух найм, 7000м<sup>3</sup> тос хадгалах сав гурав, 1000м<sup>3</sup> бохир ус тунгаах танк нэг ширхэг, 1000м<sup>3</sup> тос буулгах танк нэг ширхэг, төрөл бүрийн насос 28 ширхэг, химийн бодисоор ус ялгах технологи нь 19-р талбайн хувиарлахууд, тос дамжуулах станц, задгай олборлолт, танктай цооногоос ирсэн тос шингэнүүдийг тос, хий, ус гурван төлвөөр ялгаж тос нь 7000м<sup>3</sup> тос хадгалах сав руу орж тостой ус нь тунгаагуур савруу орж хоёрдохоо тунгаагдаж, тунгаасны дараа тос нь хоёр 7000м<sup>3</sup> тос хадгалах сав руу орж хадгалах савнаас машинд ачиж гадагш экспортлогдоно. Байгалийн хий нь тосноос ялгагдаж хатаагчаар дамжсаны дараа шууд станц дотрох халаагч зуух болон шатах хийн генераторт хэрэглэж байна. Ялгаж гарсан тостой усаа тостой усны танканд тунгаасны дараа нэг хэсгийг нь бохир ус цэвэрлэх хэсэгт цэвэрлэж нөгөө хэсгийг нь тосны цооногийн холих усанд ашиглана.

#### **1.2.8.2 Бохир ус цэвэрлэх хэсэг**

2011 оны 11 сард ашиглалтанд орсон. Тостой бохир ус цэвэрлэх байгууламж нь 2400м<sup>3</sup>/d шингэн цэвэршүүлэх хүчин чадалтай бөгөөд одоогийн байдлаар өдрийн дундаж бохир ус цэвэршүүлэлтийн хэмжээ нь 760м<sup>3</sup>/d, бохир ус гадагш дамжуулалт нь 496м<sup>3</sup>/d, усаа 100% буцааж шахаж ашигилдаг. Энэ байгууламж нь тос агуулсан усыг гүн гүнзгий цэвэршүүлж гадагш дамжуулах мөн станц доторх шахалтын хэсэг болон хувиарлах руу дахин шахдаг. Станц дотор тосны зөөлрүүлж тогтворжуулагч танк хоёр, SSF(хөвөгч бохир лаг цэвэрлэгч) төхөөрөмж хоёр, ус цэвэршүүлэгч танк болон лаг нягтруулах танк тус бүр нэг нэг, бодис нэмэх төхөөрөмж 8 ком, төрөл бүрийн насос 11 ширхэг бий. Бохир усруу бодис нэмсний дараа тос ялгах тунгааруур танк руу дамжуулж тосыг ялгасны дараа төхөөрөмж рүү орж хөвөгч эдийг ялгасны дараа ус цэвэрлэгч танк руу орж дахин гадагш дамжуулах насос руу дамжуулагдах болон хувиарлах байгууламж руу шахна. Гарч ирсэн түүхий тос болон ус нь ус цэвэршүүлэх хэсэг рүү цэвэршүүлэгдэж түүнээс гарсан лаг нь лаг нягтруулах хэсэг рүү явж лагийг нягтруулсныхаа дараа гадагш тээвэрлэгдэнэ.

### 1.2.9. Хадгалалт

Тосон-Уул XIX талбайд олборлосон түүхий газрын тосыг олборлолтын ил байгууламж болох ТА-1 байгууламжинд 7000 тн-ий 3 танканд хадгалдаг бол нэгдсэн байгууламжинд холбогдоогүй цооногууд нь (Холбогдоогүй 85 цооногтой) хажуудаа 50 тн-ий тос хадгалах сав хураагууртайгаар хадгалалтын үйл ажиллагааг ханган ажилладаг.



Зураг 10. ТА-1 Байгууламжийн тос хадгалах сав (7000) тн)

Хадгалах савны 3 хэсэг :

- o 3ш-7000 м<sup>3</sup>
- o 3ш-1000 м<sup>3</sup>
- o 2ш-1500 м<sup>3</sup>
- o 1ш-500 м<sup>3</sup> багтаамж бүхий хадгалах савнууд тус тус байна.

Зуухны хэсэг:

- o бш -Тос халаах зуух
- o бш -Халаах зуух
- o 3 ш тос, ус, хий ялгах төхөөрөмж байна.



Зураг 11. Газрын тосны тос, ус, хий ялгах олборлолтын нэгдсэн ил байгууламж

Энэхүү байгууламж нь гадаад талдаа нийт 5 тос цуглуулан дамжуулах дэд станц, 6 ш ус хувиарлах станц, 2 хувиарлан шахах байгууламжтай бөгөөд одоогийн байдлаар 405 ширхэг газрын тосны олборлолтын цооног, 196 ширхэг усны цооногуудтай холбогдсон. Тосны олборлолтын цооногуудаас тос цуглуулан дамжуулах нийт шугам хоолойн урт 113.68 км бөгөөд үүнээс тосны цооногоос тос цуглуулах цагираг шугам хоолойн урт 69.395 км, тос цуглуулах байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 19.33 км, ус холих станц байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 24.94 км тус тус байна. Ус шахалтын шугам хоолойн нийт урт 55.8 км бөгөөд үүнээс усны цооногийн шугам хоолой 31.895 км, байгууламж хоорондын шугам хоолойн урт 23.91 км тус тус байна. Тамсагийн олборлолтын нэгдсэн ил байгууламжинд ус ялгах станц, усны чанар сайжруулах станц, бохир ус цэвэршүүлэх станц, ус шахалтын станц, цахилгааны дэд станц, шатамхай хий ашиглан эрчим хүч түгээх станц, галын хамгааллын байгууламж, тос буулгах цэг, тос ачилтын талбай гэсэн хэсэгүүд багтдаг. Газрын тосны ус тос хийг ялгах хүчин чадлын дээд хэмжээ хязгаар нь 66.1Ч104 т/а.

Олборлолтын цооногуудаас тосыг дан болон давхар хоолойгоор халуун ус холих аргаар цуглуулна. Харин шинээр ашиглалтад орсон цооногуудын олборлолтын эхний үе шатанд түүнчлэн алсмагдмал зарим цооногуудаас олборлосон тосыг автомашинаар тээвэрлэн зөөж байна. Олборлолтын цооногуудыг холбосон шугам хоолойн сүлжээнд тос цуглуулах ба ус хуваарилах 9 дэд станц, ус шахалтын 1 станц ажиллаж байна. Олборлолтын цооногоор олборлосон шингэн ойролцоох тос цуглуулах дэд станцаар дамжин олборлолтын нэгдсэн байгууламж руу шахагдана. Олборлолтын нэгдсэн байгууламжаас шахагдсан ус нь хуваарилах дэд станцууд болон шахалтын станцаар дамжин шахалтын цооногоор газрын гүний давхарга уруу шахагдана. Тос цуглуулах ба ус хуваарилах дэд станцууд нь бүгд хоорондоо холбоотой байна. Олборлолтын цооног бүрийн технологийн үзүүлэлтүүдийг автоматаар хянах бололцоотой. Тос цуглуулах ба ус хуваарилах шугам сүлжээний зохион байгуулалт, дэд станцуудын байршлыг тогтоохдоо олборлолтын цооногуудын амсрын (толгойн) даралтыг бүрэн дүүрэн ашиглах, ингэснээрээ эрчим хүч хэмнэх нөхцөл хангагдана.

Ус холих шугам хоолойг тос цуглуулах ба ус шахах хоолойтой нэг сувагт байрлуулснаар газар шорооны ажлыг хамгийн бага хэмжээнд хийж, хөрсний температурыг хадгалах, шугам хоолойн дулааны алдагдлыг багасгах ач холбогдолтой. Мөн дэд станцуудын шугам хоолойг хооронд нь цуваа холбосноор дулааны нөхцөл сайжирч холих усны тоо хэмжээ багасах ба тос цуглуулах ерөнхий системийн радиус багасаж үйл ажиллагааны зардал буурна.

Газрын тосыг ус, хийнээс ялгах ерөнхий технологи:

Усгүйжүүлэх станцаар боловсруулах шингэний хамгийн дээд хэмжээ 4900 т/д байна. Цэвэр тосны гарцын дээд хэмжээ нь 5.28x104 (sc) м3/д байна.

Түүхий тосыг 2 үе шаттайгаар усгүйжүүлнэ. Үүнд:

1 - р шат: 3 фазын сеператор

2 - р шат: Саванд тунгаах

Энэ технологи нь үр дүн тогтвортой, эрчим хүч бага хэрэглэдэг, удирдлага хяналт сайтай, энгийн хялбар арга юм. Цооногийн шингэн нам температурын 3 фазын дегидраторт (усгүйжүүлэх төхөөрөмж) орж тос, ус, хий ялгагдана. Ялгасан тосоо 60 минут орчим тунгаагаад дараа нь халаах зууханд 600 С температур хүртэл халаана.

Халаасны дараа 2-4 өдөр босоо саванд тунгаагаад автомашинд ачихад бэлэн болно.

Сеператороос гарсан хийг хийн генераторын түлшинд хэрэглэдэг бөгөөд энэ нь байгаль орчны бохирдлоос сэргийлсэн арга хэмжээ юм.

Ус цэвэршүүлэх үйл ажиллагаа:

Ус цэвэршүүлэх процесс нь дараах зарчмаар явагдана. Үүнд:

Усны худаг → усыг хийжүүлэх → марганцтай элсэн шүүр → нарийн цэвэрлэгээний шүүр → цэвэр ус хураах сав → (исэлдэлт идэвхигүйжүүлэх хольц 30мг/л тунгаар тасралтгүй нэмнэ, бактери, ариутгагч хольц 100мг/л тунгаар 6- 8 цагаар 5 өдрийн давтамжтайгаар нэмнэ) → Ус хувиарлах дэд станц

Ус цэвэршүүлэх байгууламж нь 2 үе шаттайгаар баригдсан.

о 1 дүгээр үе шат 2800 м<sup>3</sup>/хоног

о 2 дугаар үе шат 4200 м<sup>3</sup>/хоног

Ус шахалтын үйл ажиллагаа:

Тост давхарга руу шахах технологийн хэрэглээний усыг дараах стандартын хэмжээнд хүртэл цэвэрлэсэн байна. Олборлолтын нэгдсэн байгууламжийн шахуургын станцаас шахалтын станц болон ус хуваарилах дэд станцууд руу ус дамжуулах хоолой нь спирал гагнаастай, D 159 x 6 ган яндан байна. Хоолойн усны зарцуулга 31.67 м<sup>3</sup>/цаг ба тооцооны даралт 1.6 мПа. Шугам хоолойг газрын гүнд 3 метрт суулгасан. Шахалтын станц болон хуваарилах дэд станцуудаас шахалтын цооногууд руу өндөр даралттай ус шахагдана. Шахалтын станцын тооцооны даралт 14 мПа бөгөөд бүтээл нь 760 м<sup>3</sup>/хоног байна. Үүнээс гадна ус шахалтын үйл ажиллагааны усан хангамжинд 32 усны худаг ашиглагддаг. Ус шахалтын 1 цоонгогт амсрын даралт 14.1 мПа, бүтээл 24.7-33.6 м<sup>3</sup>/хоног байхаар тооцоолдог. Шахалтын цооногийн шугам хоолойн сүлжээнд тооцооны даралт 16 мПа байна.

#### **1.2.10 Нэгдсэн байгууламжийн зам талбайн хийц:**

Байгууламжийн зам талбай бүгд төмөр бетон, гол зам нь 6 метр өргөнтэй, туслах замууд 4 метрийн өргөн, нийт зорчих урт нь 2200 метр. Байгууламж нийт 5 хаалгатай, төв орох хаалга нь гол замтай холбоотой.

Барилгын хийц

## **БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

- Олборлолтын нэгдсэн байгууламжийн үйлдвэрийн барилгууд бүгд тоосгон болон бетон хийцтэй.
- 7000 м<sup>3</sup>, 1000 м<sup>3</sup>-ийн ган савууд төмөр арматур бүхий бетон хийцтэй.
- Галын хяналтын далан нь төмөр бетон хийцтэй.
- Шингэн хаягдлын сан, ууршуулах далан бүгд ус үл нэвчүүлэх бетон хийцтэй.

Сеператороос ялгарсан усыг ус халаах зууханд 70 С температур хүртэл халааж шахуургаар ус хуваарилах дэд станц руу шахна. Харин тос тунгаах саванд тунасан усыг шахуургаар ус тунгаах сав руу шахах ба энд 1-5 өдөр тунгаагдаад хаягдал ус нь ус боловсруулах хэсэг үрүү шахагдана.

### **1.2.11 Тээвэрлэлт**

Тосон-Уул XIX талбайгаас олборлосон тосны экспортын тээвэрлэлтийг туслан гүйцэтгэгч 3 компани Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн замаар хийж гүйцэтгэдэг. Өдөрт дунджаар 30 орчим тээврийн хэрэгсэлээр (20-25 тн-ий даацтай) 750 гаруй тн түүхий тос тээвэрлэж байна.

### **1.3. ОРД АШИГЛАЛТЫН ОЛБОРЛОЛТ, БҮТЭЭН БАЙГУУЛАЛТЫН МЭДЭЭЛЭЛ**

Хүснэгт 3. 2024 онд орд ашиглалтын хүрээнд хийгдэх ажлууд

<b>№</b>	<b>Ажлын хөтөлбөр</b>	<b>Төлөвлөгөөт ажлын хэмжээ</b>	<b>Төлөвлөгөөт ажлын гүйцэтгэл</b>
1.	Өрөмдлөг	0	0
2.	Цементаци	5	5
3.	Каротаж	5	5
4.	Перфораци	5	5
5.	Шингэн хагалбар	10	9
6.	Цооногийн үйлчилгээ	220	266
7.	Шинээр цооног ашиглалтанд оруулах	0	0

Хүснэгт 4. Тосон-Уул XIX талбайгаас 2024 онд олборлох тосны хэмжээ (баррель)

<b>Цооногийн тоо</b>	<b>Ажиллах хоног</b>	<b>Эхлэх огноо</b>	<b>Нийт олборлох тос (тн)</b>	<b>Нийт олборлосон тос (тн) 2024.10.26-ны өдрийн байдлаар</b>
482	0-365	2024.1.1- 2024.10.26	270,000	180,690.8

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

Тосон-Уул XIX талбайн 488 цооногт олборлолтын тоног төхөөрөмж суурилуулснаас хоногт дунджаар 457 цооногоор 337 тонн газрын тос олборлож түүхий тосыг Дорнод аймгийн Халхгол сумын Баянхошууны боомтоор БНХАУ-д экспортолж байна.

**ХОЁР. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТ**

**1. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ**

Тосон-Уул XIX талбайн газрын тос олборлох төслийн БОНБНҮ-ээр төслийн гол ба болзошгүй нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлсон байна.

Хүснэгт 5. Гол нөлөөллийн хамрах хүрээ, эрчим, хугацаа

<b>Төслийн гол нөлөөлөл</b>	<b>Нөлөөлөлд өртөгч</b>	<b>Хамрах хүрээ</b>	<b>Сөрөг нөлөөллийн эрчим</b>	<b>Үргэлжлэх хугацаа</b>
<b>Нэг. Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад</b>				
Өрөмдлөг	Геологийн тогтоц, газрын хөрс, ургамал, амьтан, ус, агаар	Олборлолтын талбай	Их	Төсөл хэрэгжих хугацаанд
Ус шахалт	Гүний ус	Олборлолтын талбай (нөөц хомсдох)	Их	Орд ашиглалтын хугацаанд
Олборлолт	Агаар, хөрс	Олборлолтын талбай	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
Тээвэрлэлт	Агаар, хөрс, хүн, амьтан, ургамал	Тээвэрлэлтийн зам түүний ойр орчим	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд
<b>Хоёр. Бүтээн байгуулалтын явцад</b>				
Өндөр хүчдэлийн шугам байгуулах	Газрын хөрс, амьтан	Олборлолтын талбай	Дунд	Орд ашиглалтын хугацаанд

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

Далд шугам хоолой байгуулах	Геологийн тогтоц, газрын хөрс, ургамал, амьтан, агаар	Олборлолтын талбай	Их	Төсөл хэрэгжих хугацаанд
-----------------------------------	--	-----------------------	----	-----------------------------

Хүснэгт 6. Гол нөлөөллийн дүн шинжилгээ

Нөлөөллийн ангилал	Гол нөлөөлөл	Нөлөөллийн цар хүрээ	Нөлөөллийн эрчим	Нөлөөллийн үргэлжлэх хугацаа
1. Хөрсөнд үзүүлэх нөлөөлөл	<ul style="list-style-type: none"> <li>Технологийн алдаа гарсан тохиодолд цооногийн толгойноос мөн тос дамжуулах шугам хоолой цоорсон тохиолдолд тос алдаж хөрсийг бохирддог.</li> </ul>	<p>1 цооног өрөмдөхөд 10м*20м*3м хэмжээтэй сан байгуулж 600 м3 өрмийн шлам үүсдэг ба 2023 онд 1 цооног өрөмдсөн.</p> <p>1 цооног өрөмдөхөд 0,02 га газар эвдэгддэг.</p>	<p>Хөрс бохирдуулах нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.</p> <p>Хөрс эвдэх нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.</p>	Орд ашиглалтын хугацаанд
• Бохирдуулах		1 цооног өрөмдөхөд өрмийн анги 0,6 га газарт түр байрлан хөрсийг богино хугацаанд доройтуулдаг.	Хөрс доройтуулах нөлөөллийн эрчим дунд зэрэг эрчимтэй байна.	
• Эвдэх	<ul style="list-style-type: none"> <li>Газрын хэвлий эвдэх нөлөөлөлд цооног өрөмдөх, өрмийн шаврын сан байгуулах, өндөр хүчдэлийн шугам барих, далд шугам хоолой байгуулах ажлууд хамаарагдаж байна.</li> </ul>	Тосон Уул XIX талбайд 490 цооног хуваарийн дагуу ажиллаж байгаа бөгөөд 1 цооногын талбай		Төсөл хэрэгжих хугацаанд
• Доройтуулах	• Доройтуулах нөлөөлөлд өрөмдлөг			Орд ашиглалтын хугацаанд



**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

	явуулах, газрын тосны олборлолт явуулах, тосны тээвэрлэлтийн ажлууд тус тус хамаарагдаж байна.	35м*35м буюу 0,122 га гэж үзвэл нийтдээ 60,02 га газар үйл ажиллагаанд өртөн доройтсон байна. Тээвэрлэлтийг Тосон Уул – Бичигт чиглэлийн 140 км болон Тосон Уул-Баянхошуу чиглэлийн 210 км замаар хийж гүйцэтгэдэг.		
2. Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх нөлөөлөл • Бохирдуулах • Нөөцийг бууруулах	БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайд гадаргын ус хомс болно. Олборлолтын үйл ажиллагааны явцад гүний усыг бохирдуулах нөлөөлөл байхгүй. Харин олборлолтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор гүний ус болоод цэвэршүүлсэн усыг эргүүлэн газрын гүнд шахаж хэрэглэдэг.	2023.11.20-ны өдрийн байдлаар БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбай нь 1.127.714 м3 усыг газрын гүнээс олборлон ашиглаж усны нөөцийг бууруулсан байна.	Газрын гүний усны нөөцийг бууруулах нөлөөллийн эрчим их байна.	Орд ашиглалтын хугацаанд
3. Амьтан, ургамалд	БХГэрээт талбайн амьтаны аймагт өрөмдлөг, олборлолт,	БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайн зөвшөөрөгдсөн	Амьтан, ургамалд үзүүлэх	Орд ашиглалтын хугацаанд

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

<p>үзүүлэх нөлөөлөл</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Амьдрах орчинг хуваах</li> <li>• Амьдрах орчинг доройтуулах</li> <li>• Амьдрах орчинг хомсдуулах</li> <li>• Нөөцийг бууруулах</li> </ul>	<p>тээвэрлэлт, өндөр хүчдэлийн шугам сүлжээ барих ашиглах, далд шугам хоолой байгуулах, зам барих ажлууд нь тэдгээрийн амьдрах орчныг хуваах, доройтуулах, хомсдуулах нөлөөллийг үзүүлж байна.</p> <p>Ургамлын аймагт өрөмдлөг, тээвэрлэлт, далд шугам байгуулах, зам барих ажлууд нь түүний амьдрах орчинг доройтуулах, хомсдуулах нөлөөллийг үзүүлж байна.</p>	<p>уурхайн эдэлбэр газрын хэмжээ (650 км<sup>2</sup>)</p>	<p>нөлөөллийн эрчим их хэмжээтэй байна.</p>	
<p>4. Агаарт үзүүлэх нөлөөлөл</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Бохирдуулах</li> <li>• Тоос</li> </ul>	<p>Өрөмдлөгийн үеийн дуу чимээ, олборлолтын цооногийн илүүдэл хий болон ТА-1 байгууламжаас уурших хий, шатаасан хийн угаар нь агаарыг бохирдуулж түүний чанарыг доройтуулдаг.</p> <p>Тээвэрлэлт, өндөр хүчдэлийн шон босгох, далд шугам</p>	<p>БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайн зөвшөөрөгдсөн уурхайн эдэлбэр газрын хэмжээ (650 км<sup>2</sup>)</p>	<p>Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл дунд зэргийн эрчимтэй байна.</p>	<p>Орд ашиглалтын хугацаанд</p>

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

	хоолой барих, замын барилгын ажил нь агаарт тоос дэгдээж сөрөг нөлөө үзүүлдэг.			
5. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлс • Хамгаалах • Нүүлгэн шилжүүлэх	БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайд 2010, 2011 онд Шинжлэх ухааны академийн Архелогийн хүрээлэнгээр 2 удаа архелогийн хайгуул судалгааны ажил хийлгэсэн бөгөөд уг судалгаагаар ашиглалтын талбайд архелогийн олдвор олдоогүй болно.	-	-	-

Хүснэгт 7. Байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим нь нөлөөллийн төрөлтэй уялдах байдал

№	Байгаль орчны үзүүлэлт	Шууд	Шууд бус	Өөрөө зохицуулагдах	Богино хугацааны	Урт хугацааны	Буцаж нөлөөлөх	Буцалтгүй нөлөөлөх	Сулавтар нөлөөлөх	Дунд зэрэг	Хүчтэй нөлөөлөх
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<b>1. Байгалийн төрөл зүйн өөрчлөлт</b>											
1	Газрын доорхи урсацын өөрчлөлт										
2	Газрын доорхи усны чанарын өөрчлөлт		-			-		-		-	
3	Ургамлын бүтцийн өөрчлөлт										
4	Хөрсний элэгдэл, эвдрэл	-				-	-		-		

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

5	Геологийн тогтоцын өөрчлөлт										
6	Зэрлэг, ан амьтдын орон зайн өөрчлөлт										
7	Уур амьсгалын (бичил) өөрчлөлт										
<b>2. Байгалийн нөөцийн ашиглалт</b>											
8	Газрын гадаргын нөөц баялаг	-									
9	Бэлчээр, тэжээлийн байдал	-									
10	Эрдэс түүхий эд, нөөц		-								
11	Эрчим хүчний нөөц		-								
<b>3. Байгаль орчны чанарын өөрчлөлт</b>											
12	Ундны усны чанар өөрчлөгдөх		-	-		-	-			-	
13	Ундны усны нөөц хомсдох		-		-			-		-	
14	Агаарын бохирдол	-		-	-		-		-		
15	Хөрсний бохирдол	-				-		-			-
16	Хорт бодис усаар дамжин хүн, амьтанд үзүүлэх нөлөөлөл		-			-	-				-
17	Дуу, чимээ шуугианы нөлөөлөл	-		-	-		-		-		
<b>4. Байгалийн өнгө төрх, түүх соёлын дурсгалт зүйл, археологи, палентологийн олдвор</b>											
18	Байгалийн үзэсгэлэнт төрх өөрчлөгдөх										
19	Ландшафтын хэлбэр, өнгө өөрчлөгдөх		-								
20	Тусгай хамгаалалттай газар, нутагт нөлөөлөх										

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

2	Түүх соёлын дурсгалт									
1	зүйлд нөлөөлөх									
2	Археологи, палентологийн		-							
2	олдворт нөлөөлөх									
<b>5. Нийгэмд үзүүлэх нөлөөлөл</b>										
2	Дэд бүтцийн хөгжилд	+				+		+		+
3	нөлөөлөх									
2	Үйлчилгээний салбарын									
4	үйл ажиллагаанд нөлөөлөх									
2	Хүн амын орлого нэмэгдэж	+				+		+		+
5	өөрчлөгдөх									
2	Хүн амын тоо өөрчлөгдөх									
6										
<b>6. Эдийн засаг, байгаль орчин</b>										
2	Хувийн өмчийн болон	+		+		+		+		+
7	татварын орлого									
	өөрчлөгдөх									
2	Орон нутгийн орлого	+				+		+		+
8	нэмэгдэх									
2	Ядуурлыг бууруулахад		+			+		+	+	
9	дэмжлэг болох									
3	Ажлын байр нэмэгдэх	+				+	+			+
0										
3	Улирлын чанартай эрэлт	+			+		+		+	
1	хэрэгцээ нэмэгдэх									
3	Хүн амын эрүүл мэндэд		-		-		-			-
2	нөлөөлөх									
<b>7. Бусад нөлөөлөл</b>										
3	Шороон зам харилцаа,	-				-	-			-
3	машин механизмын									
	хөдөлгөөн шилжилтээс									
	үүдэх хөрсний эвдрэл									
3	Ахуйн бохир ус, нефьтийн		-			-	-			-
4	бүтээгдэхүүн хөрсөнд									

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

	нэвчиж хөрс ба грунт усыг бохирдуулах.										
3 5	Ахуйн хог, хаягдал, хогийн цэгийн ариутгал муугаас эвгүй үнэр гарах, шавьж үржих	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3 6	Хүчтэй салхи, тоосжилт	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<b>Нөлөөллийн тоо ширхэг</b>		8	11	3	6	7	9	3	5	5	3
		6	1	1	1	6	2	5	2	4	1

Газрын тосны олборлолтын үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрс, ургамал, амьтан, усны нөөц болоод чанарт голлон сөрөг нөлөөлөл үзүүлнэ.

**2.1 Агаар орчинд нөлөөлөх нөлөөлөл**

**2.1.1 Хорт хий**

Газрын тос олборлолтын байгальд үзүүлэх нөлөөлөл нь газрын тостой хамт олборлогдох нүүрсустөрөгчийн түүхий эдэд агуулагддаг хортой бодис бөгөөд хамгийн түрүүнд агаар орчныг бохирдуулах хорт хаягдлыг бий болгоно. Үүнд: нүүрсустөрөгч түүний уламжлалууд /CmHn/, хүхэрт устөрөгч H<sub>2</sub>S, нүүрсхүчлийн хий CO<sub>2</sub>, хүхэрт болон азотот нэгдлүүд /SO<sub>2</sub>, NO<sub>2</sub>/ голлон орно. Химийн урвалж бодисууд, тэсрэх болон цацраг идэвхит бодисын хадгалалт хамгаалалт, ашиглалт зөрчигдөж технологийн алдаа гаргах нь агаарт хортой нөлөөлөл үзүүлнэ.

**2.1.2. Тоосжилт**

Тоос үүсгэгч эх үүсвэр нь 2 янз байна. Анхдагч үүсвэр нь өрөмдлөгийн үед ашиглах далан, нүх цооног болон далд шугам хоолойн ажил, хөрсний шороон овоолгууд, хайгуул-олборлолтын үеийн ажлын талбай, авто зогсоол, тээвэрлэлтийн гадаад дотоод замын сүлжээ, суурьшил хөдөлгөөн зэрэг газар ашиглалттай холбоотой бий болсон хөрсний элэгдэл, эвдрэл юм. Хоёрдогч эх үүсвэр нь тээврийн хэрэгслэл, машин механизмын хөдөлгөөн, хөрсөн дээр хийгдэх газар шорооны бүх ажлууд хамрагдаж байна.

**2.1.3 Цацраг идэвхи**

Каротажийн судалгаанд ашиглах цацраг үүсгүүрийн ашиглалт, хадгалалт болоод агаар мандлын доод давхаргын цацраг идэвхийн гол үүсгүүр болох радон ба түүний задралын бүтээгдэхүүний агаар дахь хэмжээг судлах нь тухайн хот суурин газрын агаарын цацраг идэвхийг эрүүл ахуйн үүднээс үнлэх, мөн цацраг идэвхийн үүсэл гарлын асуудлыг тодруулахад чухал ач тустай.

### **3.2 Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл**

#### **2.2.1 Гадаргын ус**

Гадаргын усыг (тал хээрийн нутагт нуур тойром, гол горхи, сайр жалгаар урсах түр зуурын урсац, хотос хонхор газарт тогтсон түр зуурын ус г.м) бохирдуулагчийн тоонд газрын тос, түүний бүтээгдэхүүн, зэс, хар тугалганы нэгдэл ордог бол газрын доорхи усыг бохирдуулагчийн тоонд газрын тосны бүтээгдэхүүн, зэс, цайр, хар тугалга, мөнгөн ус, никель, кадми, мышьяк зэрэг хүнд металл, азот, сульфат, хлорын нэгдлүүд орно. Газрын тосны өрөмдлөг - хайгуул, олборлолт, анхан шатны боловсруулалт - хадгалалтын үед ашиглагдаад бохирдсон усыг цэвэрлэн эргүүлж ашиглах, түүгээр цэвэр усыг бохирдуулахгүй байх, усыг технологийн ба ахуйн хэрэгцээнд ариг гамтай тоолуураар тооцоотой ашиглах нь ус хамгаалах ач холбогдолтой юм. Компанийн зүгээс ТА-1 байгууламжаас гарсан хаягдал усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашигладаг нь усанд хэмнэлттэй ногоон шийдэл болсон технологи юм. 2024 онд газрын гүнээс олборлосон цэвэр усныхаа 30 гаруй хувьтай тэнцэхүйц хэмжээний бохир усыг цэвэршүүлэн эргүүлэн ашигласан байна. Газрын тос олборлолтын үед усны үндсэн хэрэглэгч нь ашиглалтын ба шахалтын цооногууд, угаалгын уусмал бэлтгэх зангилаа, шахуурганы станц, үйлдвэрлэлийн шугам хоолойнууд, бохир ус цэвэрлэх байгууламжууд болон эрчим хүчний тоног төхөөрөмжүүд байдаг.

#### **2.2.2. Газрын доорхи ус**

Технологийн дараах процессууд нь гүний уст давхаргад сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Үүнд:

- a) Уусмал ашиглан өрөмдлөг хийх;
- b) Химийн урвалжуудаас давхаргад нөлөөлөх, давхаргын хүрээнээс гадуур усжих;
- c) Ил задгай, хөрсний болон гүний ус нүүрсустөрөгчүүд болон химийн урвалжуудаар бохирдоно.
- d) Өрөмдлөгийн ажил нь хортой нөлөөллийнхөө хувьд янз бүрийн шинж чанартай химийн урвалжууд болон материалуудыг ашиглах, усыг янз бүрийн хэмжээгээр хэрэглэх, харилцан адилгүй хэмжээтэй технологийн хаягдал гаргахтай холбоотой байдаг. Төслийн хэрэгжилтийн үед хайгуул, олборлолтын цооног өрөмдөх, нефтийн уурын урсгалыг хөргөх, тоног төхөөрөмжийн хөдөлгөөнт хэсгийг хөргөх болон угаах, төрөл бүрийн химийн реагент уусмалыг бэлтгэхэд усыг хэрэглэнэ.
- e) Усан орчинд нөлөөлдөг эх үүсвэрүүдэд өрөмдлөгийн үед үүссэн бохир ус, ашиглагдсан угаалгын уусмал, өрөмдлөгийн шаарны шингэн хольц (Эдгээр хаягдлууд нь өөртөө органик болон органик бус бохирдуулагч бодисууд агуулж байдаг) зэрэг нь хамаарагддаг тул шингэн үл нэвчүүлэх геомембран хальсыг өрмийн шаврын хаягдлын санд дэвсэж ашигладаг болно.
- f) Өрөмдлөгийн ажлын технологийг барьж ажиллаагүй, өрмийн шугам хоолой цоорох, ханын бэхэлгээ, хамгаалалт муу хийгдэх зэргээс газрын доорхи ус бохирдох эрсдэлтэй байдаг. Иймд өрөмдлөгийн ажлын технологи үйл ажиллагааг чанд мөрдөн ажиллах шаардлагатай байдаг.

г) Харин олборлолтын үед тостой хамт гарч байгаа бохир усны экологид нөлөөлөх нөлөөлөл нь давхаргын өгөлтийг сайжруулах зорилгоор ус хэрэглэсний улмаас түүнд агуулагдан гарч ирж байгаа нефтийн нүүрсустөрөгчүүд болон химийн урвалжуудын хэмжээнээс хамаардаг.

h) Тосыг уснаас цэвэрлэх дамжлагын технологи ажиллагаа, гарч буй усны чанарт тавих мониторингийн хяналт байхгүй буюу муу ажилласанаас, усыг эргүүлэн бүрэн хэмжээгээр ашигладаггүй асгах зэргээс бохирдол бий болох эрсдэлтэй.

Мөн хөрсөн дээр асгарсан газрын тосны бохирдол аажимдаа урт удаан хугацааны явцад үер, бороо хурын усаар талбайн хэмжээнд нил угаагдал явах үед газрын гадаргад ил гарсан ус агуулагч чулуулгаар дамжин газар доорхи усыг бохирдуулах магадлалтай тул ил задгай асгарсан тосны бохирдолыг цэвэрлэн саармагжуулж байх шаардлагатай байдаг.

## **2.3 Хөрсөн бүрхэвч, ургамалын нөмрөгийн нөлөөлөл**

### **2.3.1 Хөрсөн бүрхэвчийн нөлөөлөл:**

Газрын тосны олборлолтын үед хөрсний элэгдэл эвдрэл үүсгэх гол хүчин зүйл нь өрөмдлөг, олборлолтын технологи, үйл ажиллагаа болоод тээвэрлэлт бол бусад хүчин зүйлд олборлолтын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх түүний хэвийн үйл ажиллагааг хангахад чиглэгдсэн дэд бүтцийн төслүүд нь (Өндөр хүчдэлийн шугам татах, далд шугам хоолойгоор цооногуудыг холбох, тээвэрлэлтийн дотоод болоод гадаад замын ажил) бүтээн байгуулалтын ажлын явцад хөрсний элэгдэл, эвдрэл үүсгэдэг болно. Харин хөрсийг бохирдуулагч гол эх үүсвэр нь өрөмдлөгийн үед ашиглагдах химийн реагентүүд тэдгээрийн ашиглалт, олборлолт- хадгалалт - ачилт, эргэлтийн ус, даланд хуримтлагдах технологийн шингэн хаягдал, газрын тосны хайгуул олборлолтын техник тоног төхөөрөмжүүдийн хөдөлгүүрүүдийг түлшээр цэнэглэх, химийн бодис материал ба түлшний хадгалалт, төслийн үйл ажиллагааны технологийн журам заавар зөрчигдөх тэдгээртэй холбогдсон технологи ажиллагааны доголдол, болзошгүй осол аваар зэрэг болно.

Ургамлын бүрхэвчийн нөлөөлөл:

Ургамлан бүрхэвч нь тэжээвэр ба зэрлэг амьтны тэжээл төдийгүй хөрсний дээд давхаргын дулаан ба чийгийг зохицуулагч, хөрс бэхжүүлэгч байгалийн үнэлж баршгүй бүтээгдэхүүн юм. Газрын тосны бохирдол нь хөрсний биологийн үржил шим, ургамлын газрын доорхи (ургамлын үндэс цөөрч үгүй болох хүртэл давхаргын зузаан хамрагдана) фитомассыг багасгах хортой нөлөөлөлтэй. Газрын тосны хор хөнөөл удаан хугацаанд илэрдэг. Газрын тосоор бохирдсон хөрсөнд исэлдэн ангижрах ферментийн үйлчлэлээр явагдах урвалын хурд огцом удааширч, хөрсний хүчилтөрөгчийн горим өөрчлөгддөг. Эрс тэс уур амьсгалтай манай орны хувьд газрын тосны хортой үйлчлэл нь илүү хүнд үр дагавартай байдаг. БХГэрээт Тосон-Уул XIX талбайд хийгдэх өрөмдлөг, олборлолтын үеийн ажлын талбайн ашиглалт, далд шугам хоолойн угсралт, экспортын зам болоод олборлолтын талбайн дотоод замын сүлжээний шигүүрэл зэрэг олон сөрөг



нөлөөллүүдээс шалтгаалж ургамлан нөмрөгийн тусгагийн бүрхэц өөрчлөгдөн, халцгай талбайн хэмжээ ихсэх нь хөрс суларч элсжих, хотос хонхоруудад хуримтлагдах зэргээр цөлжих процессыг нэмэгдүүлнэ.

#### **2.4 Амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл**

XIX талбайн зүүн өмнө хэсэг буюу суурингийн өрөмдлөгөийн орчимд дуу чимээ, суурьшил хөдөлгөөн, шөнөөр асах гэрэл гэгээ зэрэг төслийн үйл ажиллагаа, суурингийн ахуйн хэрэгцээтэй холбогдож томоохон хөхтөн амьтад дайждаг. Тамсагийн газрын тосны хайгуул олборлолтын технологи үйл ажиллагаа болоод дэд бүтэцтэй уялдаж төслийн хэрэгжилтийн хугацаанд амьтны аймаг ялангуяа хөхтөн амьтад (цагаан зээр г.м), шувуудын байршил, тархац, тоо толгойд шууд болон шууд бус хэлбэрээр сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байна.

##### **2.4.1 Шууд нөлөө:**

Үржил шимт хөрсөн дээр шинээр чулуу шороон үе бий болох үед тэнд байгаа дарагдсан амьтад (шавьж г.м) орчноо бүрдүүлж амжилгүй устаж үгүй болж төрөл зүйлийн тоо буурч өөрчлөлт орно. Өрөмдлөг, олборлолтын үеийн газрын тосны үнэр, түр суурьшил, хөл хөдөлгөөн, дуу чимээнээс хөдөлгөөн хурдан амьтад (том хөхтөн, шувууд) дайжиж зайлж амьдрах орчиноо сэлгэхэд нөлөөлөн сөрөг нөлөө үзүүлдэг. Ялангуяа хэвлээр явагч амьтан ба хөрсний амьтдад илүү их нөлөөлөлтэй. Хүн, машин техникийн хөл хөдөлгөөн, дуу чимээ, гэрэл зэрэг нь орчин тойрны 2-3 км хүртэлхи зайд байгаа зарим том хөхтөн (цагаан зээр, үнэг, хярс, саарал чоно, бор гөрөөс) амьтадын гол байршил нутаг, нүүдэллэх замыг алдагдуулж, улмаар тоо толгойг бууруулахад хүргэж болох магадлалтай.

##### **2.4.2 Дам нөлөө:**

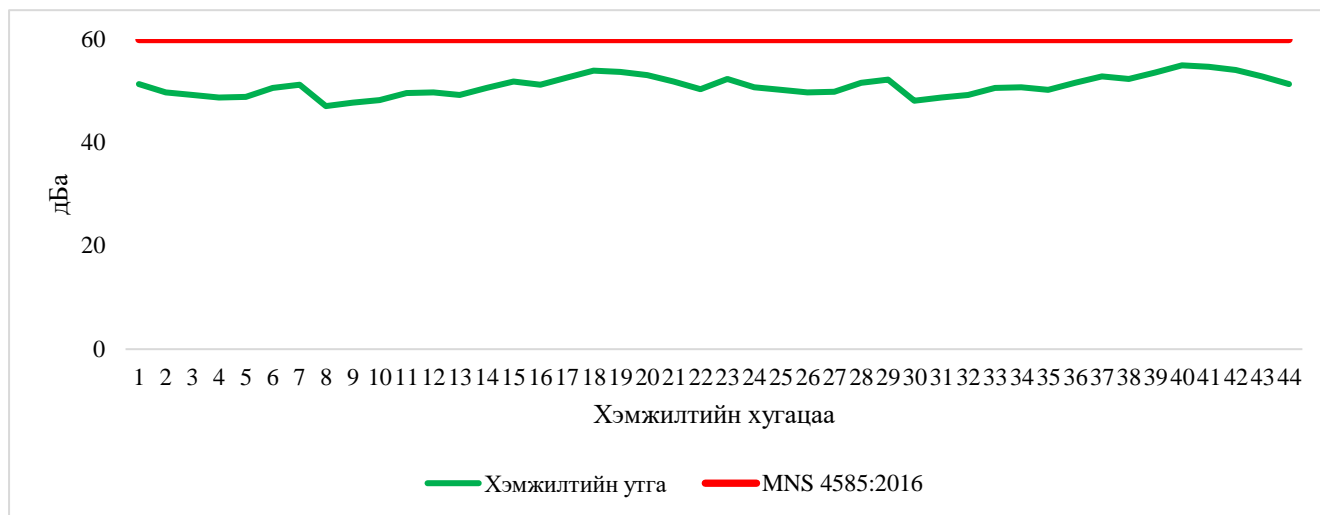
Амьтан устах дайжих, орчин тохигүйтэх зэрэг сөрөг өөрчлөлт нөлөөллөөс үүдэн амьтны аймагт дам нөлөө ямар нэг хэмжээгээр зайлшгүй гардаг. Жижиг мэрэгчдээр хооллодог хөхтөн, шувууд тэжээлээ дагаж үйл ажиллагаа явуулж буй нутгаас холдох, том туруутан амьтад дайжин холдсоныг дагаж саарал чоно байршлаа өөрчлөх гэх мэт сөрөг нөлөөтэй. Дээрх болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулахын тулд төслийн хэрэгжилтийн үеийн технологи мөрдөлт, тэнд ажиллаж байгаа хувь хүний хариуцлагын асуудлыг хамгийн өндөрт түвшинд тавих шаардлагатай бөгөөд бага гэхгүй технологи алдаа нь байгаль орчин, хүний эрүүл мэнд хийгээд нийгэмд ихээхэн хэмжээтэй хохирлыг бий болгох магадлалтай тул заавар, зааварчилгаа, дүрэм, журмуудыг тодорхой болгон ажиллах шаардлагатай болдог. Мөн жил бүрийн байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр хийгдэх ажлууд болоод түүнд шаардагдах зардлыг нарийн тодорхой тусгасан хөтөлбөр, төлөвлөгөө боловсруулан баримталж ажиллах нь чухал юм.

#### **2.5 Дуу чимээнээс үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл**

Дуу секундэд 16-20 мянган хэлбэлзэл хийдэг механик хэлбэлзэл бөгөөд хүний сонсголын системд ямар нэгэн муу нөлөөгүй. Харин шуугиан гэж өндөр давтамжтай ультра, инфра дууг

хэлнэ. Энэ нь сонсголын системийг цочроож, мэдрэлийн системд таагүй нөлөө үзүүлдэг. Улмаар хүн нойргүйтэх, стрессэд орох, ямархан ядрах, хөдөлмөрийн бүтээмж алдах, аймхай болох зэрэг сөрөг нөлөөнд автдаг. Шуугиан зөвхөн хүн төдийгүй бусад амьд организмд сөргөөр нөлөөлдөг. Шуугианыг ДБ (децибалл) гэсэн нэгжээр илэрхийлэх бөгөөд энэ нь логарифм хамаарлаар өсдөг.

График 1. Дуу шуугианы хэмжилт



Өөрөөр хэлбэл, шуугиан 0-10ДБ болж нэмэгдэхэд эрчим нь 10 дахин, 10-20ДБ болоход 100 дахин чанга болно гэсэн үг юм. Шуугианы хүнд нөлөөлөх хамгийн доод хэмжээ 120ДБ байдаг, шуугианы хэмжээ эх үүсвэр болон зайнаас хамаарна. Тухайлбал, энгийн замын хөдөлгөөнийн шуугиан 40-50ДБ, харин замын хажууд зогсож буй хүний хувьд 40-45ДБ байдаг бол зам дээр машины хөдөлгөөнд оролцож буй хүний хувьд ойролцоогоор 70ДБ байдаг. Энэ хэмжээний шуугианд хүн унтаж, тайван байж чаддаггүйг эрдэмтэд баталсан байна. Эх үүсвэрийн зайнаас гадна агаарын урсгал хөдөлгөөн нөлөөлдөг. Өөрөөр хэлбэл, хөдөлгөөн ихтэй бол шуугиан амархан сарнидаг. Дуу шуугианы түвшин 90дБ хүрсэн байранд 8 цагаас илүү хугацаагаар байхад хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх ба 120дБ хүрсэн дуу чимээ 0.6 минутаас илүү үргэлжлэхэд тэнд байгаа хүний сонсголын эрхтэн нь гэмтэх аюул учирна. Гадаадын зарим оронд дуу чимээний зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг мэдрэмтгий бүс (сургууль, цэцэрлэг, цэцэрлэгт хүрээлэн г.м)-д 45дБА, суурин газарт 50дБА, холимог бүсэд 60дБА, үйлчилгээний бүсэд 70дБА, үйлдвэрийн бүсэд 75 дБА байхаар тогтоожээ. Дээрх зургаас харахад 47 дБа-с 54 дБа –ын хооронд хэлбэлзэж байгаа нь стандартаас доогуур үзүүлэлт бөгөөд тухайн орчны дуу шуугианы богино хугацааны суурь утгыг илэрхийлж байгаа юм. Төслийн талбайн шуугианы эх үүсвэр нь ерөнхийдөө техникийн дуу чимээ, авто машины дуу чимээ болон төслийн үндсэн үйл ажиллагаа зэрэг байна.

## 2.6 Түүх соёлын биетэд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

“Петрочайна Дачин Тамсаг (Монгол)” ХХК нь 2010-2011 онуудад Шинжлэх ухааны академи, Археологийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан гэрээт XIX, XXI талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгүүлсэн байна. Тухайн ажлын хэсгийн бүрэлдэхүүнд: ШУА-ийн Археологийн хүрээлэнгийн захирлын Соёлын өвийн асуудал хариуцсан зөвлөх, доктор

профессор Б.Гүнчинсүрэн, Археологийн авран хамгаалах судалгааны секторын эрхлэгч, доктор, дэд профессор Ч.Амартүвшин, доктор Ч.Ерөөлт-Эрдэнэ, доктор Г.Рэгзэн нараар удирдуулсан 2 ажлын хэсэг 2 удаа ажиллажээ. Матад, Халхгол сумдын нутаг, БХГ талбайд явуулсан хайгуул судалгааны ажлын үр дүнд нийт 160 гаруй дурсгал илрүүлж холбогдох баримтжуулалтыг хийж байршлыг тогтоосон байна. Үүнд: Чулуун зэвсгийн үеийн түүхэнд холбогдох уу суурин, түүвэр олдвор, хүрэл ба төмөр зэвсгийн түрүү үе, Хүннү, Түрэгийн үеийн булш оршуулгын байгууламж, дундад зууны үеийн түүхэнд холбогдох хүн чулуу хөшөө, XVIII-XIX зууны үеийн түүхэнд холбогдох бурхны шашны холбогдолтой сүм хийдийн туурь, бурхны хөрөг зэрэг Монголын түүхийн олон үеийн дурсгал багтана. Эдгээрээс Монголын чулуун зэвсгийн үеийн нэгэн гол төлөөлөл болох Тамсагбулагийн шинэ чулуун зэвсгийн бууц, суурин, Матад сумын нутагт орших хүрэл ба төмөр зэвсгийн үеийн түүхэнд холбогдох 158 булш бүхий Бүрдийн оршуулгын дурсгалт газар, Шонх тавантолгойд байх XIII зууны Монгол язгууртны чулуун хөрөг зэрэг чухал дурсгалуудыг онцлон тэмдэглэсэн байдаг. Тухайн нутаг дэвсгэр нь манай орны хамгийн намдор газар бөгөөд далайн түвшнээс 650м-т оршдог бөгөөд хөрсөн бүрхэвчийн хувьд дунд палеозой, юра, цэрдийн галавын чулуулаг болон дөрөвдөгч неогены хурдас ихээр тархсан байдаг.

Халхгол сумын нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд Халхын То вангийн хошуундаа барьж байгуулсан уран барилгын дурсгалууд дотроос хамгийн гайхамшигтай нь Халхголын үзэсгэлэнт дэнжийг дэрлүүлэн байгалийн чулуугаар товойлгон 2 га илүү талбай эзлүүлэн урласан Найман аюулаас аврагч, өрөвч, нигүүлсэнгүй Жигважиджав Жанрайсиг бурхан юм. Мөн энэ нутагт 1939 онд Халх голын дайн болсон түүхэн дурсгалт газар юм. Үүнтэй холбоотой олон арван дурсгалт газрууд, Халхголын ялалтын 90 м зэс хөшөө, Ялалтын музей, Жуковын командын байр, Монгол дайчдын хөшөө, 90 баатрын хөшөө зэргүүд бий.

### **ГУРАВ. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Манай компани дэд бүтэц, бүтээн байгуулалтын ажлыг эрчимжүүлж, байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг өндөр хувиар бууруулах зорилт тавин ажилласан ба 2024 онд байгаль орчныг хамгаалах ажлуудын тендерийг нээлттэй зарлаж Монгол улсын бүртгэлтэй аж ахуй нэгжүүдийг сонгон ажилласан. Тосон-Уул XIX талбайн удирдлагын зүгээс аливаа барилгын ажил, цооног үйлчилгээний ажил эхлэх үед туслан гүйцэтгэгч, гэрээт компаниуд, тэдгээрийн анги нэгжүүдэд байгаль орчин, аюулгүй ажиллагааны шаардлага зөвлөмжүүдийг өгч, үйл ажиллагааны явц, ажлын гүйцэтгэлд тогтмол хяналт тавьж ажилласан. Эдгээр ажилд АМГТГ-ын холбогдох мэргэжилтнүүд болоод орон нутгийн засаг захиргаа, хууль хяналтын байгууллагатай хамтран аюулгүй тогтвортой олборлолтын үйл ажиллагааг явуулж байна.

Үйл ажиллагааны явцад хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөнд нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас дээж авах, үйлдвэрлэлийн

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

баазын объектуудад ариутгал, халдваргүйтгэл хийх, шинээр өрөмдөх цооногийн өрмийн шаврын хаягдлын санг шаардлагын дагуу байгуулах, автозамын менежментийг сайжруулах, хааж тэмдэгжүүлэх, технологийн шаардлагагүй болсон замуудыг хагалж сийрүүлэх ажлыг тусгасан бөгөөд дээрхи ажлуудын гүйцэтгэлийг тус тус үзүүлэв.

Хүснэгт 8. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөлөлд өртөгч	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэрэгжилт
1	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	Зарим хуваарилах чиглэлд явсан шороон зам	Үйлдвэрлэлийн баазын дотоод нөөц бололцоог дайчлан эвдэрсэн замыг 5 км грейдэрээр хусаж тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийсэн.
2	Усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	Буйр нуур – Мэнэнгийн талын сав газартай хамтран Усны зөв зохистой ашиглалтын талаар нийт ажилчдад сургалт зохион байгуулах.	2024.09.28ны өдөр БНМТСГЗахиргаатай хамтран Усны нөөц, Бохирдол хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, Боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглах, Хог хаягдлын ангилан ялгах аргүй гэх 4 сэдвээр сургалт орж ажилласан.
		Шаардлагатай худгуудыг хашаажуулан тэмдэгжүүлэх	Усны эх үүсвэр бүхий газарт эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг байгуулж тэмдэг, тэмдэглэгээ байршуулсан.
		Үйлдвэрлэлийн баазын үйл ажиллагаатай холбоотой усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллах	Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд усны дээж авч шинжлүүлсэн.
		Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжид бохир ус зөвшөөрөлгүй буулгахаас урьдчилан сэргийлж	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжинд бохир буулгах тухай бүрт зөвшөөрлийн хуудсыг бөглүүлэн бүртгэл хөтлөн ажилласан.
3			

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

		байнгын бүртгэл хөтлөн ажиллах.	
4		Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж, гарч байгаа уснаас улирал тутам шинжилгээ авах.	Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж гарч байгаа усанд стандартын дагуу улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн сорилтын лаборатори болон Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн. шинжлүүлсэн.
5		Өрмийн зүмп болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас шинжилгээ авах.	Өрмийн болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас дээж авч Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.
6		Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах	2024 онд шинэ цооног өрөмдөөгүй болно.
7		Олборлолтын операторууд болон тээврийн хэлтсийн жолооч нар, гэрээлэгч ангийн нийт жолооч нарт маршрутын бус замаар зорчихгүй байх, түүний ач холбогдлын талаар сургалт зохион байгуулах	БХГ-т талбайн нийт ажилчид болон гэрээлэгч ангийн жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.
8	Газрын хэвлийд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Тосоор бохирдсон хөрсийг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар угааж цэвэршүүлэх	Тосоор бохирдсон шороог хүлээн авах, цэвэршүүлэх ажлыг 2024 онд “Эко Ургамал” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. 2024 онд 5000 м.куб бохирдсон шороог тус компани цэвэршүүлээд байна. Мөн тус компанийн цэвэршүүлсэн шорооноос дээж авч Байгаль орчны төв лабораторид шинжлүүлсэн.

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

9		Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	2024 оны БОМТ-нд тусгагдсаны дагуу 30 нөхөн саргээлт хийсэн цооногийн талбайгаас хөрсний дээж авч БОТЛ болоод Геологийн төв лабораторид шинжлүүлэх ажлыг “Байгаль тандалт” ХХК-тай гэрээ байгуулж хийж гүйцэтгүүлж ажилласан.
10		19-Талбайн гэрээлэгч ангиудыг MNS5924:2015 стандартын дагуу нүхэн жорлон, ариун цэврийн байгууламжтай болгуулах	Уг ажлын хүрээнд БХГ Тосон-Уул XIX талбайн нийт гэрээлэгч ангиудад хог хаягдлын тухай хууль, хөрс хамгаалах цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль түүнд нийцүүлэн гаргасан стандарт хангасан ариун цэврийн байгууламжийг сайжруулах чиглэлээр дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн
11		Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хаглаж сийрүүлэх	2024 оны БОМТ-нд 50 га газрыг хаглаж сийрүүлэхээр тусгагдсаны дагуу 50 га талбайд “Үнийр зам” ХХК-тай гэрээ байгуулан хаглаж сийрүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.
12	Ургамлын аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл	Хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, түүний хор уршгийн талаар сургалт зохион байгуулах	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2024 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 6 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна. БХГ-т талбайд ажиллаж буй нийт ажилчдад хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг зохион байгуулж ажилласан.
			Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

13		Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг төлөвлөн зохион байгуулах.	нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдлэе” ХХК-тай гэрээ байгуулан Дорнод аймгийн Халхгол суманд Буйр нуурын элсний нүүдэлтэй тэмцэх зорилгоор гүйлс модны суулгац 5000ш, бургас модны суулгац 1000 ширхэгийг, Чойбалсан хотын ногоон байгууламжид зориулж шар хуайлс модны суулгац 2000ш, жигд модны суулгац 1500 ширхэгийг тус тус хүлээлгэн өгсөн бол БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн хээрийн түр сууринд 6966 ширхэг мод тариад байна
14		Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай Монгол улсын холбогдох хууль дүрмийн талаар сургалт зохион байгуулах	Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчдад Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай сургалт зохион байгуулсан.
15	Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөлөл	Газрын тос олборлох төслийг цахилгаанаар хангадаг түгээх шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч байршуулах.	2024 онд БХГ XIX талбайн цахилгаан дамжуулах шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч 130 ш байршуулсан.
12		БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэрэгч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан	БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэрэгч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс шавжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Эгэл альфа” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн.

	сэргийлэх үүднээс шавжгүйгэлийг хийх	
--	--------------------------------------	--

### 3.1 Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

#### 3.1.1 Зам арчилгаа

2024 оны БОМТ-нд агаарын чанар болоод хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажлын хүрээнд БХГ-т талбайн технологийн шороон замын эвдрэл ихтэй хэсгүүдэд зам арчлалт хийгдэхээр тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс дотоод нөөц бололцоог ашиглан эвдрэл ихтэй 5 км замыг автогрейдерээр хусаж тэгшилж янзалсан.



Зураг № 12. Зам арчлалт хийж буй байдал



Зураг № 13. Автогрейдерээр хусаж тэгшилсэн зам.



**3.2 Усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл**

**3.2.1 Буйр нуур – Мэнэнгийн талын сав газартай хамтран Усны зөв зохистой ашиглалтын талаар нийт ажилчдад сургалт зохион байгуулах.**

БНМТСГЗахиргаатай хамтран Усны нөөц, Бохирдол хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, Боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглах, Хог хаягдлын ангилан ялгах арга зүй гэх 4 сэдвээр сургалт орж ажилласан.



ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ЫН АЖИРЧИД  
СУРГАЛТАНД ХАМНАЛДАГЧИД БҮТГЭЭНИЙ МАКЕТ 2024 ОН

1. Огноо: 2024.02.28  
2. Сургалтын үеийн: Усны зохистой ашиглалт  
3. Сургалт явуулах аймаг/тум/хот: Дундговь аймаг, Увс сум

№	Сургалтын өдөр	Сургалт явуулах аймаг/тум/хот
1	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
2	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
3	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
4	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
5	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
6	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
7	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
8	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
9	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
10	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум
11	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум

№	Огноо	Аймаг/тум/хот	Гэрээ үзэг
1	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
2	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
3	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
4	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
5	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
6	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
7	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
8	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
9	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
10	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ
11	2024.02.28	Дундговь аймаг, Увс сум	БХГЭ

Зураг № 14. Сургалтанд сууж буй ажилчид

**3.2.2 Шаардлагатай худгуудыг хашаажуулан тэмдэгжүүлэх**

Усны эх үүсвэр бүхий газарт эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг байгуулж тэмдэг, тэмдэглэгээ байршуулсан.



Зураг № 15. БНМТСГазрын мэргэжилтэн хашаажуулсан худгийг шалгаж буй

## 3.2.3 Үйлдвэрлэлийн баазын үйл ажиллагаатай холбоотой усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллах.

Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд усны дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн итгэмжлэгдсэн сорилтын лабораторид шинжлүүлсэн.



19024. 11.30.AM (ASA)-MIS

Урьдчилсан Байгуул  
Хүний Ресурсийн  
Мэргээн Засах Төв  
Төрийн газартай 2003 оны 17 дугаар  
Тоо гарсан 613 дугаар тушаалаар  
Тайлбар: Хөдөлмөр 03/20

- ДОРНОД АЙМГИЙН СТАНДАРТ ХЭМЖИЛ ЗҮЙН
- ХЭЛТЭСНИЙ СОРИЛТЫН ЛАБОРАТОРИ

Донгод аймаг, Харгин сум, 6-р баг, Чойбалсан-7 гудамж  
Утас: 76550111

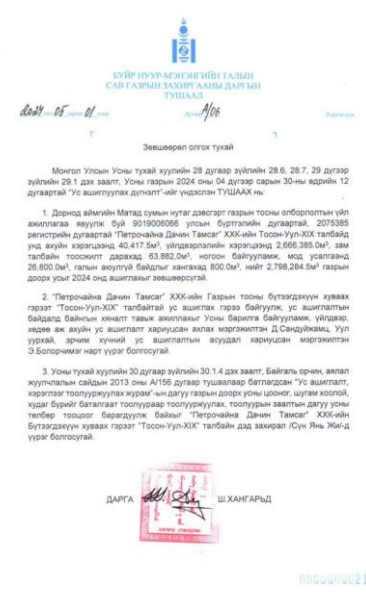
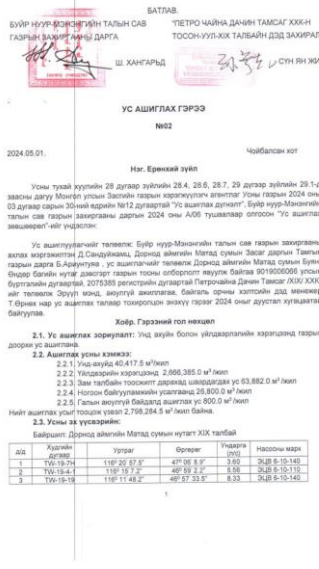
ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮГН  
CERTIFICATE OF ANALYSIS

Бүртгэлийн дугаар: (Патронийн нөмөр): 24-634  
Шинжлэгээ хийлгэх хүсэлт гаргасан газрын нэр: Петро Чайна Дачин Тамсаг ХХК (13-р талбай)

Эдгээр лабораторийн нэр: (Мөхөөрсөн) (Мөхөөрсөн) Эрүүл усны нэг сурдлын хэмжээний лаборатори, Эрүүл усны хими, хор сурдлын хэмжээний лаборатори

Дугуйны дугаар	Давсны нэр	Шинжилгээний зүйл	Харгалдсан үнэ	Бүртгэлийн үнэ	Дугуйны төлбөр
1001	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1002	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1003	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1004	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1005	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1006	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1007	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1008	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1009	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1010	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1011	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1012	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1013	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1014	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1015	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1016	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1017	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1018	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1019	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1020	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1021	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1022	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1023	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1024	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1025	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1026	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1027	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1028	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1029	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1030	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1031	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1032	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1033	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1034	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1035	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1036	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1037	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1038	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1039	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1040	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1041	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1042	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1043	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1044	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1045	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1046	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1047	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1048	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1049	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0
1050	1-11 Цэвэршүүлэх байгууламж	Металл ион	Төсвийн	2.0	2.0

Зураг № 16. Шинжилгээний хариу



Зураг № 17. Ус ашиглах дүгнэлт, гэрээ, зөвшөөрөл

Хүснэгт 9. Албан тоот

Байгууллага		Огноо	Албан тоотын дугаар
“Усны газар”	Ус ашиглах дүгнэлт	2024.04.30	01/562
“Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаа	Ус ашиглах зөвшөөрөл, гэрээ	2024.05.01	А/02
"Мэргэжлийн хяналтын улсын ахлах байцаагчийн дүгнэлт"	Шинжилгээний дүн	2024.10.03	24-634

**3.2.4 Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжид бохир ус зөвшөөрөлгүй буулгахаас урьдчилан сэргийлж байнгын бүртгэл хөтлөн ажиллах.**

Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж нь 2010 онд ашиглалтанд орж улмаар 2019 онд Престиж инженеринг ХХК өргөтгөл хийж 175м<sup>3</sup>/х болгон хүчин чадлыг нэмэгдүүлсэн. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж улмаар уг байгууламжинд буулгаж буй хаягдлыг бүртгэн ажиллаж байна. 2024 оны 10 сарын байдлаар уг байгууламжинд 19871 м.куб ахуйн бохирыг буулгаж цэвэршүүлсэн байна.

Хүснэгт 10. Ахуйн бохир байгууламжинд буулгасан шингэний хэмжээ

№	Харьяалал	Буулгасан шингэний хэмжээ
1	Датамо ХХК	19871 м.куб

**3.2.5 Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж гарч байгаа усанд стандартын дагуу шинжилгээ хийлгэх.**

Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж гарч байгаа усанд стандартын дагуу улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн итгэмжлэгдсэн сорилтын лаборатори болон Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.



Зураг № 18. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжаас дээж авч буй

**3.2.6 Өрмийн зүмп болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас шинжилгээ авах.**

Өрмийн болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас дээж авч Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.



**ЦАГ УУР, ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ГАЗАР  
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, ХЭМЖИЛ ЗҮЙН  
ТӨВ ЛАБОРАТОРИ**

17043, Үйлдвэр 2-4, Чингисийн өргөн чөлөө гудамж,  
Хан-Уул дүүрэг, 20-р хороо, Утас: 11-341818  
E-mail: behzsl@gmail.com



**БАЙГАЛЬ**  
ОРЧИН АЖИРААГААРИЙН ТӨВ ЛАБОРАТОРИ

**СОРИЛТЫН ДҮН**

Дугаар он/№	: 2024 / Б-138-141
Сорьц ирүүлсэн газрын нэр, хаяг, утас	: "Петрожайна Дачин Тамсаг" ХХК
Сорьц авсан хүний нэр, албан тушаал	: Т.Өрнөх, 80086952
Сорьцын тоо, төрөл	: 4, Бохир ус
Сорьц авсан огноо	: 2024.07.23
Сорьцын тодорхойлолт	: Бохир усны сорьц
Шинжилгээний аргын стандарт	: MNS ISO 10523:2001, MNS 6836:2020 MNS ISO 6060:2001, MNS ISO 5815-1:2015 MNS 1097:2023, MNS 6779:2019 MNS 6834:2020, MNS ISO 6878:2001
Шинжилсэн огноо	: 2024.07.24-2024.08.06
Хуудасны тоо	: 1 / 1
Үр дүн	: 2

Сорьцын авсан цэг	pH	ЖО6 mg/l	XXX mg/l	БХХ6 mg/l	NH <sub>4</sub> -N mg/l	NO <sub>2</sub> -N mg/l	NO <sub>3</sub> -N mg/l	N <sub>total</sub> mg/l	P <sub>total</sub> mg/l
Өрмийн зүйл Г-19-67-Р15	8.07	31.5	583	329	1.86	0.056	0.66	2.58	0.178
ЧШХС-1	8.10	34.0	641	305	2.24	0.039	0.70	2.98	0.154
ЧШХС-2	8.14	499	588	298	1.93	0.045	0.66	2.64	0.161
ЧШХС-3	8.87	52.0	4252	1140	11.82	0.897	7.27	19.9	5.049
MNS 4943:2015	6-9	30	50	20	-	-	-	15	1.5

Тайлбар: ЖО6- Жонглэдэг бодис, XXX- Хөлийн Хэрэгцээг Хүчилтөрөгч, БХХ6- Бөөлгийн Хэрэгцээг Хүчилтөрөгч

Шинжилгээ гүйцэтгэсэн шинжээч: 

Шалгасан шинжээч: 

Хянаж баталгаажуулсан ахлах шинжээч: 

А.Цолмонбаяр

Б.Анужин

Б.Алтантуяа

Зураг № 19. Шинжилгээний хариу

**3.3 Газрын хэвлийд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл**

**3.3.1 Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах**

2024 онд цооног өрөмдөөгүй болно.

**3.3.2 Олборлолтын операторууд болон тээврийн хэлтсийн жолооч нар, гэрээлэгч ангийн нийт жолооч нарт маршрутын бус замаар зорчихгүй байх, түүний ач холбогдлын талаар сургалт зохион байгуулах.**

БХГ-т Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчид болон гэрээлэгч ангийн жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.



A person creates his own destiny during his lifetime

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ЫН АЖИЛЧДЫН  
СУРГАЛТАНД ХАМРАГДАСДЫН БҮРТГЭЛИЙН МАЙГТ 2024 ОН

- Огноо: 2024.09.02
- Сургалтын үгт: Байгалийн үнэмлэхүй хөгжлийн үндэсний үзэл баримтлал
- Сургалт явуулах агаар тусалт: АНБСО - Ажилтан - Байгалийн үнэмлэхүй

№	Сургалтын сэдэв	Сургалт явуулах агаар тусалтын гарын үсэг
1	Мэдээллийн бүр рингал зурвалжтай байх	А.Павлов
2	Бүрэлдсэн бүр эл үзэл баримтлалтай байх	О.Ван
3	Байгалийн үнэмлэхүй хөгжлийн үндэсний үзэл баримтлалтай байх	О.Ван ; А.Павлов
4		
5		
6		

- Сургалт явуулж хэлтэс, анги, байгууллага:

№	Хэлтэс, анги, нэгжийн нэр	Далма - 09
1	Байгалийн - Ажилтан - 70-1 нэгж	Далма - 09
2	Байгалийн - Ажилтан - 8-8 нэгж	Далма - 09
3	Байгалийн - Ажилтан - 8-8 нэгж	Далма - 09
4	Төрийн, засвар үйлчилгээний алба	Далма - 09

- Организмын бүртгэлийн үсэг:

№	Огноо нэр	Агаар тусалт	Гарын үсэг
1	Т.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
2	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
3	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
4	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
5	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
6	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
7	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
8	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
9	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
10	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр
11	А.Анхбаяр	Васильев	Анхбаяр

Зураг № 20. Нийт ажилчдад байгаль орчны сургалт орж буй нь

### **3.3.3 Тосоор бохирдсон хөрсийг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар угааж цэвэршүүлэх**

Газрын тос олборлох үйл ажиллагааны үед технологийн доголдол болон хүний хүчин зүйлийн нөлөөгөөр газрын тос хөрсөнд хаягдан бохирдол үүсгэдэг. Ингэж үүсгэсэн бохирдлыг хусаж цэвэрлэн тостой шороо хүлээн авах цэгт буулгадаг. Тосоор бохирдсон шороог хүлээн авах, цэвэршүүлэх ажлыг 2024 онд “Эко Ургамал” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. 2024 онд 5000 м.куб бохирдсон шороог тус компани цэвэршүүлээд байна. Мөн тус компанийн цэвэршүүлсэн шорооноос дээж авч Байгаль орчны төв лабораторид шинжлүүлсэн.



Зураг № 21. Тосоор бохирдсон шороог угааж буй нь



Зураг № 22. Эко Ургамал ХХК-н угаасан шороо

**3.3.4 Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх.**

Уг ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Байгаль Тандалт” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ MNS 3298-90 “Байгаль хамгаалал. Хөрс шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд” стандартын дагуу хөрсний дээж авч дээж авсан тухай акт үйлдсэн. Хөрсний дээжийг MNS 3298-90 стандартын дагуу техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шингэн хаягдлын сангийн дөрвөн өнцөг болон төв цэгээс 50-60 см гүнээс авч сайтар хольж 1 кг багтаамжтай зориулалтын саванд савлан сан тус бүрээс 4 ширхэг хөрсний дээж авсан. Нийт авсан дээжний 1 хувийг ”Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ийн ЭМААБО-ны хэлтэс нөөц дээжний зориулалтаар хүлээж авав.



Зураг № 23. Хөрсний дээж авч буй нь



Зураг № 24. Хөрсний дээж авч буй байдал

**3.3.5 19-Талбайн гэрээлэгч ангиудыг MNS5924:2015 стандартын дагуу нүхэн жорлон, ариун цэврийн байгууламжтай болгуулах.**

Уг ажлын хүрээнд БХГ Тосон-Уул XIX талбайн нийт гэрээлэгч ангиудад хог хаягдлын тухай хууль, хөрс хамгаалах цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль түүнд нийцүүлэн гаргасан стандарт хангасан ариун цэврийн байгууламжийг сайжруулах чиглэлээр дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн.

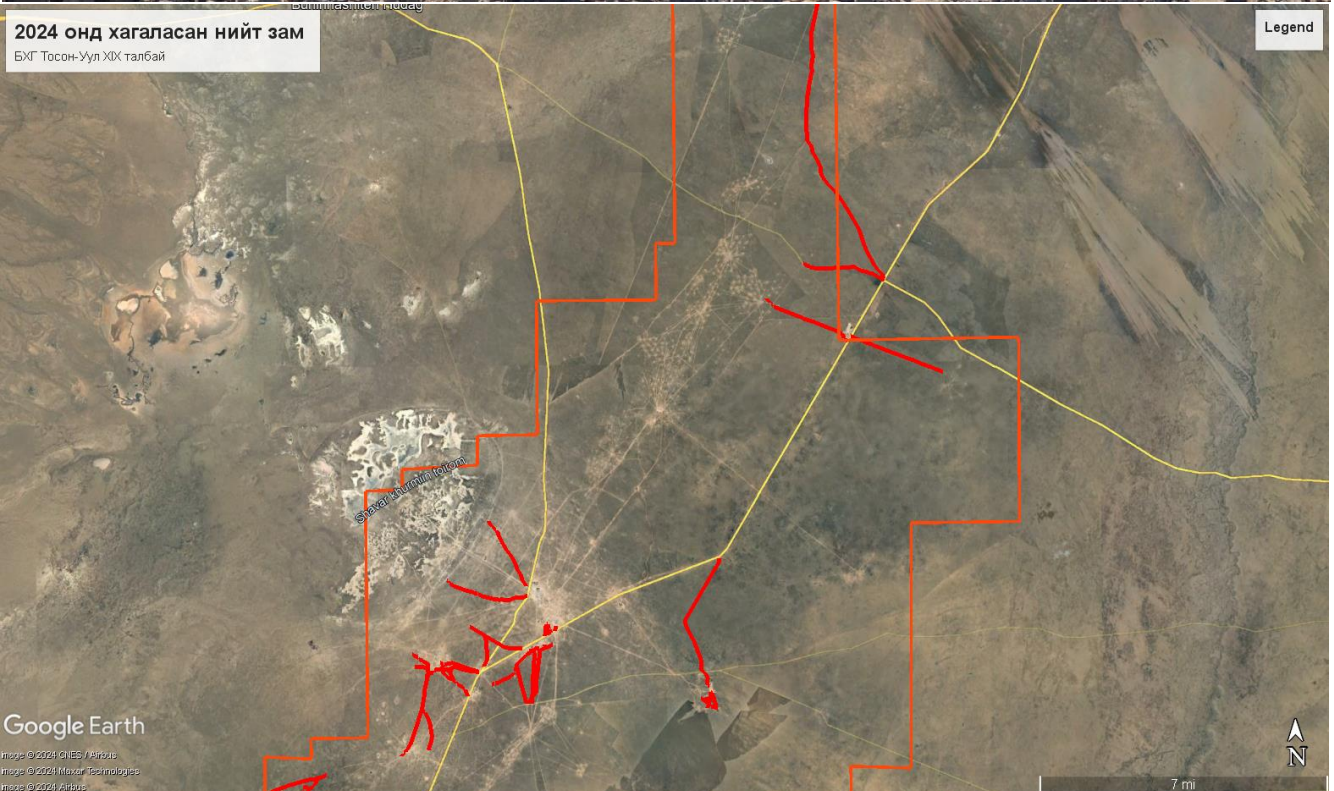


Зураг № 25. Гэрээлэгч ангиудын шинэчлэгдсэн ариун цэврийн байгууламж



**3.3.6 Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хагалж сийрүүлэх.**

Тосон-Уул XIX талбайн хуучин зам, эвдэрсэн, ашиглагдахгүй болсон 50 га талбайг хагалж сийрүүлэхээр “Үнийр зам” ХХК-тай гэрээ байгуулан уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн. Уг ажлын хүрээнд Тосон Уул XIX талбайн эвдэрсэн хуучин шороон замыг хаглаж сийрүүлсэн.



Зураг № 26. Ашиглагдахгүй болсон замыг хагалж бутлаж сийрүүлсэн байдал

### **3.4 Ургамлын аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл**

#### **3.4.1 Хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, түүний хор уршигийн талаар сургалт зохион байгуулах.**

Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2024 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 6 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна. БХГ-т талбайд ажиллаж буй нийт ажилчдад хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг зохион байгуулж ажилласан. Мөн “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК эерэг дурсамж бүтээнэ пейж хуудас дээр гал түймрийн тухай видео контентыг тогтмол хийж ажилласан.



Зураг № 27. Хээрийн түймэр унтраасан баг хамт олон.



Зураг № 28. Объектын болон тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтанд хамрагдаж буй ажилчид

Мөн хилийн бүс нутагт хээрийн түймэр гарахаас урьдчилан сэргийлэх, хээрийн түймэр гарсан тохиолдолд түргэн шуурхай унтрааж хохирол багатай даван туулах зорилгоор (галын үлээгч аппарат шинэ 10 ширхэг, хуучин галын үлээгч аппарат 7 ширхэг, тросон цохиур 10 ширхэг, галын хор /8кг/ 6 ширхэг, галын хөнжил 10 ширхэг) 4 төрлийн багаж хэрэгслийг “Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК” БХГ Тосон-Уул XIX талбайн зүгээс Мэнэнгийн отрядын 1, 2 дугаар заставуудад хүлээлгэн өгсөн.



Зураг № 29. Галын багаж хэрэгсэл хүлээлгэн өгч буй нь

**3.4.2 Тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг төлөвлөн зохион байгуулах.**

Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдэлье” ХХК-тай гэрээ байгуулан Дорнод аймгийн Халхгол суманд Буйр нуурын элсний нүүдэлтэй тэмцэх зорилгоор гүйлс модны суулгац 5000ш, бургас модны суулгац 1000 ширхгийг, Чойбалсан хотын ногоон байгууламжид зориулж шар хуайс модны суулгац 2000ш, жигд модны суулгац 1500 ширхгийг тус тус хүлээлгэн өгсөн бол БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн хээрийн түр сууринд 6966 ширхэг нийт 16466 мод тариад байна.



Зураг № 30. Халх гол суманд модны суулгац хүлгээн өгч буй нь

**3.5 Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөлөл**

**3.5.1 Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай Монгол улсын холбогдох хууль дүрмийн талаар сургалт зохион байгуулах.**

Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчдад хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай сургалт зохион байгуулсан.



Аргачлан зохиогч: Д.Сүхбаатар

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ЫН АЖИРЧДЫН  
СУРГАЛТАНД КАМАТГАДГАЙН БҮРТГЭЛИЙН МААРТ 2024 ОН

1. Огноо: 2024.03.01  
2. Сургалтын сэдэв: Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хориглох тухай хууль дүрмийн талаар  
3. Сургалт явуулах аймаг, тусгаар: Д.Тосон-Уул, Д.Тосон-Уул

№	Сургалтын ажилтан	Сургалт явуулах аймаг, тусгаар
1	Мөнхбаяр Б. Дорнод, урсгалч: Д.Сүхбаатар	Д.Тосон-Уул
2	Сүхбаатар Б. Дорнод, урсгалч: Д.Сүхбаатар	Д.Тосон-Уул
3	Мөнхбаяр Б. Дорнод, урсгалч: Д.Сүхбаатар	Д.Тосон-Уул
4		
5		
6		

4. Сургалт явуулах хэлтэс, нэгж, байгууллага:

№	Хэлтэс, нэгж, байгууллага	Хүлээн зорьсон өдөр
1	Мөнхбаяр Б. Дорнод, урсгалч: Д.Сүхбаатар	Д.Тосон-Уул
2	Сүхбаатар Б. Дорнод, урсгалч: Д.Сүхбаатар	Д.Тосон-Уул
3	Мөнхбаяр Б. Дорнод, урсгалч: Д.Сүхбаатар	Д.Тосон-Уул
4		
5		
6		

5. Орлогчдын бүртгэлийн мэдээ:

№	Өдөр өдөр	Ажлын тусал	Төрийн үнэмлэх
1	Д.Сүхбаатар	Мөнхбаяр Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
2	Д.Сүхбаатар	Сүхбаатар Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
3	Д.Сүхбаатар	Мөнхбаяр Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
4	Д.Сүхбаатар	Сүхбаатар Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
5	Д.Сүхбаатар	Мөнхбаяр Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
6	Д.Сүхбаатар	Сүхбаатар Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
7	Д.Сүхбаатар	Мөнхбаяр Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
8	Д.Сүхбаатар	Сүхбаатар Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
9	Д.Сүхбаатар	Мөнхбаяр Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
10	Д.Сүхбаатар	Сүхбаатар Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул
11	Д.Сүхбаатар	Мөнхбаяр Б. Дорнод	Д.Тосон-Уул

Зураг № 31. Сургалтанд сууж буй ажилчид

**3.5.2 Газрын тос олборлох төслийг цахилгаанаар хангадаг түгээх шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч байршуулах.**

2024 онд БХГ XIX талбайн цахилгаан дамжуулах шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч 130 ш байршуулсан.



Зураг № 32. Хэт авианы шувуу үргээгч суурьлуулж буй нь

## БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024

2023, 2024, 2025 онд гэрэл ойлгогч шувуу үргээгч болон цахилгаан тусгаарлагч суурилуулах төлөвлөгөө.

Хүснэгт 11. Шувуу үргээгч болон цахилгаан тусгаарлагч суурилуулах төлөвлөгөө.

№	Байрлал	Гэрэл ойлгогч шувуу үргээгч	Цахилгаан тусгаарлагч
1	110Кв-ын шугам	500	
2	Та 2-р шугам	200	
3	1-р шугам	200	50
4	2-р шугам	200	50
5	3-р шугам	300	70
6	4-р шугам	300	30
7	5-р шугам	200	
8	Урьд салбар шугам	100	
9	зүүн салбар шугам	50	
10	Хойд 1-р шугам	150	40
11	Хойд 2-р шугам	200	60
12	Хойд 3-р шугам	50	10
13	Хойд 4-р шугам	150	40

### 3.5.3 Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийх

Ариутгал халдваргүйтгэл, шавжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Эгэл альфа” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг ажлыг үйлдвэрлэлийн баазад 2024 оны 06 дугаар сарын 14,15,16-ны өдрүүдэд, намрын ажлуудыг 2024 оны 09 дүгээр сарын 12,13,14-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэсэн.



Зураг № 33. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь



Зураг № 34. Ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийж буй нь

Тус ажлын хүрээнд Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайд, Хүнс хөдөө аж ахуй, Хөнгөн үйлдвэрлэлийн сайд, Эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан 2022 оны 02 дугаар сарын 09-ны өдрийн А/25, А/46, А/76 тоот хамтарсан тушаалын 4-р хавсралтаар батлагдсан чанарын шаардлага хангасан бодисуудыг ашиглана. Нийт 62 сууц, 34 албан өрөө, үйлдвэрлэлийн баазын эмнэлгийн өрөө, Монгол хятад гал тогоо, тоног төхөөрөмж, хүнс, материалуудын агуулахууд, кемп доторх 18 бохирын худаг, 2 цооног, кемпийн гаднах хог хаягдал ангилан ялгах цэг, хурлын танхим, 2-р кемп, Та-1 нэгдсэн байгууламж, хатуу хог хаягдал ангилан ялгах цэг, ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжуудад ариутгал халдваргүйтгэлийг хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд халдваргүйтгэлийн ажлыг хийхэд ОХУ-д үйлдвэрлэсэн “РУ-4” маркийн 20 л багтаамжтай цахилгаан автомакс, мананцар үүсгэгч “Atomizer DS350”8 гар автомакс, мотофом, хүйтэн мананцар үүсгэгч “УF-500”, халуун мананцар үүсгэгч буу, цахилгаан жин, хэмжээт шилэн сав /хуванцар/, ХАБЭА-н хамгаалалтын хувцас, нэг удаагийн хувцас, хошуувч, N95 маск, нэг удаагийн малгай, резинэн бээлий, зөөврийн эмийн сан зэргийг ашигласан. Хлорын шохой, НИСОР 1:1200 тунгаар гадна халдваргүйтгэлд тус тус найруулж уусмал бэлтгэн автомаксаар болон мотофомоор шүршиж мөн хлорын шохойг хэрэглээ. Шавжгүйтгэлд Карате/ лямбпацигалотрин 0,2-0,3 л/га 20-30 мл тунгаар бодисыг гадна орчинд шавж авгалдай устгалд, жилиу, дихлофос гель, ФАС зэргийг дотор орчинд тус тус шавжгүйтгэлд хэрэглэсэн. Мэрэгчгүйтгэлд: өгөөш /бромадиолон 0,5%-аар 30 кг / Открыс, ЭФА наалдуулагчийг хавсран хэрэглэсэн. Уг ажлыг гүйцэтгэхдээ явах замын дагуу болон тавиурын доогуур болон нүх сүвэнд онгоцонд хийж 1 метрийн зайтай тавьсан.

**ДӨРӨВ. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Хүснэгт 12. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Хэрэгжилт
1	Техникийн нөхөн сэргээлт	Өрмийн шаврын санд техникийн нөхөн сэргээлт хийх	Ширхэг	1	2024 оны БОМТ-нд тусгагдсан 1 өрмийн шаврын сангийн техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Люкс даймонд” ХХК-аар гүйцэтгэв.
2	Биологийн нөхөн сэргээлт	Эвдэрсэн газарт биологийн нөхөн сэргээлт хийх	га	5	2024 оны БОМТ-нд тусгагдсан 5 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлт, 1000 ш улиас мод суулгахаар ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Эко эрдэнэс бюлдинг” ХХК хийж гүйцэтгэсэн.
		“Тэрбум мод” төслийн хүрээнд мод суулгах	Ширхэг	1000	

**4.1 Техникийн нөхөн сэргээлт:**

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2024 оны БОМТ-нд 1 өрмийн шингэн хаягдлын санд техникийн нөхөн сэргээлт хийхээр тусгагдсаны дагуу “Люкс даймонд” ХХК-тай гэрээ байгуулан техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн. Техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг гүйцэтгэхдээ “Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт” MNS 5914:2008, “Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын ангилал” MNS 5915:2008, “Газар шорооны ажлын үед үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт” MNS 5916:2008, “ Уул уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт” MNS 5917:2008, “Газрын тосны хайгуул, олборлолт, ашиглалтын үйл ажиллагаанаас эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт техникийн шаардлага” MNS 6200:2010 стандартуудын дагуу мөн БОНХАЖ-ын Сайдын 2015 оны А-138 дугаар тушаалаар батлагдсан “Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газарт техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийх аргачлал”-ыг удирдлага болгон ажилласан.





Зураг № 35. Техникийн нөхөн сэргээлт хийж буй ажлын явц

Нөхөн сэргээлт хийсэн аргачлал:

Өрөмдлөгийн шаврын уусмал, цооногийн угаалгын шингэн болон цооног өрөмдлөгийн үйл ажиллагааны үед үүссэн бусад холимог хаягдлыг цуглуулж хадгалах зориулалтын нүхийг өрмийн шингэн хаягдлын сан гэнэ. Өрмийн хаягдлын санд техникийн нөхөн сэргээлтийг өрөмдлөгийн үйл ажиллагаа дууссанаас 12 сарын дараа хийж гүйцэтгэнэ. Эхний ээлжинд хаягдлын сангийн хамгаалалтын тор болон шонг хурааж саармагжуулалт хийх ажиллагаанд бэлдэнэ. Саармагжуулалтанд магнийн хлорид болон хөнгөн цагааны сульфатыг ашиглана. Дээрх зориулалтын саармагжуулах бодисуудыг сайтар хольж хутган ууршуулалтын байдалд оруулах бөгөөд ухсан шороогоор өтгөрүүлэлтийг хийнэ. Ингэж өтгөрсөн хаягдлын санг 1-2 хоногийн турш байгалийн нар салхиар хатааж бүрэн тогтвортой төлөвт шилжсэний дараагаар үргэлжлүүлэн булж улмаар хэлбэржүүлэлтийг хийж дууссаны дараагаар MNS 5916:2008 стандартын дагуу бэлтгэсэн шимт хөрсний овоолгоор 0.1 метрээс багагүй зузаантай хучиж биологийн нөхөн сэргээлт хийхэд бэлэн болгон тухайн цооногийн дугаар бүхий тэмдэг тэмдэглэгээг суурилуулснаар техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хүлээлгэн өгөхөд бэлэн болно.

#### **4.2 Биологийн нөхөн сэргээлт:**

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2024 оны БОМТ-нд 5 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлт хийж 1000 Улиас мод суулгахаар төлөвлөсний дагуу мэргэжлийн эрх бүхий “Эко эрдэнэс бюлдинг” ХХК-тай гэрээ байгуулан техникийн нөхөн сэргээлт хийгдсэн 7 өрмийн шингэн хаягдлын сан, 3 шингэн хаягдлын далан дээр биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийлгэн 1000 ш улиас модыг 2024 оны 6 дугаар сард шилжүүлэн суулгуулсан. Биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ “Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 5918:2008, “Улиасны суулгац. Ерөнхий шаардлага” MNS 6257:2011, “Суулгацын нүх бэлтгэх, суулгах. Ерөнхий шаардлага” MNS6258-1:2011, “Мод, сөөгийн суулгац арчлах” MNS 6258-2:2011 стандартуудыг удирдлага болгон ажилласан байна.



T19-68-P4



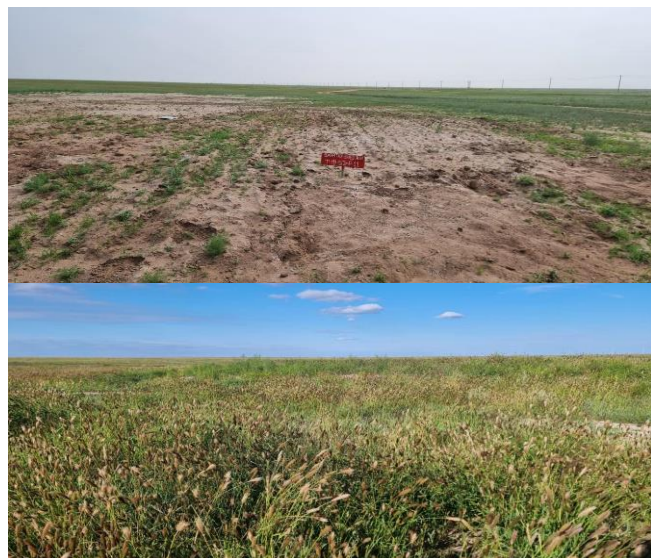
T19-68-P3



T19-67-P7



T19-12-P9



T19-53-P11



T19-68-50-56



T19-340-t229



ҮШХСан 2024



Шинэ суулгасан улиас мод

## **ТАВ. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Манай компанийн Тосон Уул XIX талбайн байгаль орчны дүйцүүлэн хамгааллын 2017-2021 оны төлөвлөгөөний хугацаа тул 2023-2027 онд дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөг боловсруулах, суурь судалгааны ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “ЕАСС” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлж ажилласан. Уг судалгаагаар БХГэрээт Тосон Уул XIX талбайн орчим тэмдэглэгдсэн ургамал, амьтны зүйлээс экосистемийн хамгийн гол тулгуур зүйл болох боломжтой зүйлүүдийг аргачлал, шалгуурын дагуу сонгоход дараах 4 зүйл амьтан 4 зүйл ургамал сонгогдсон.

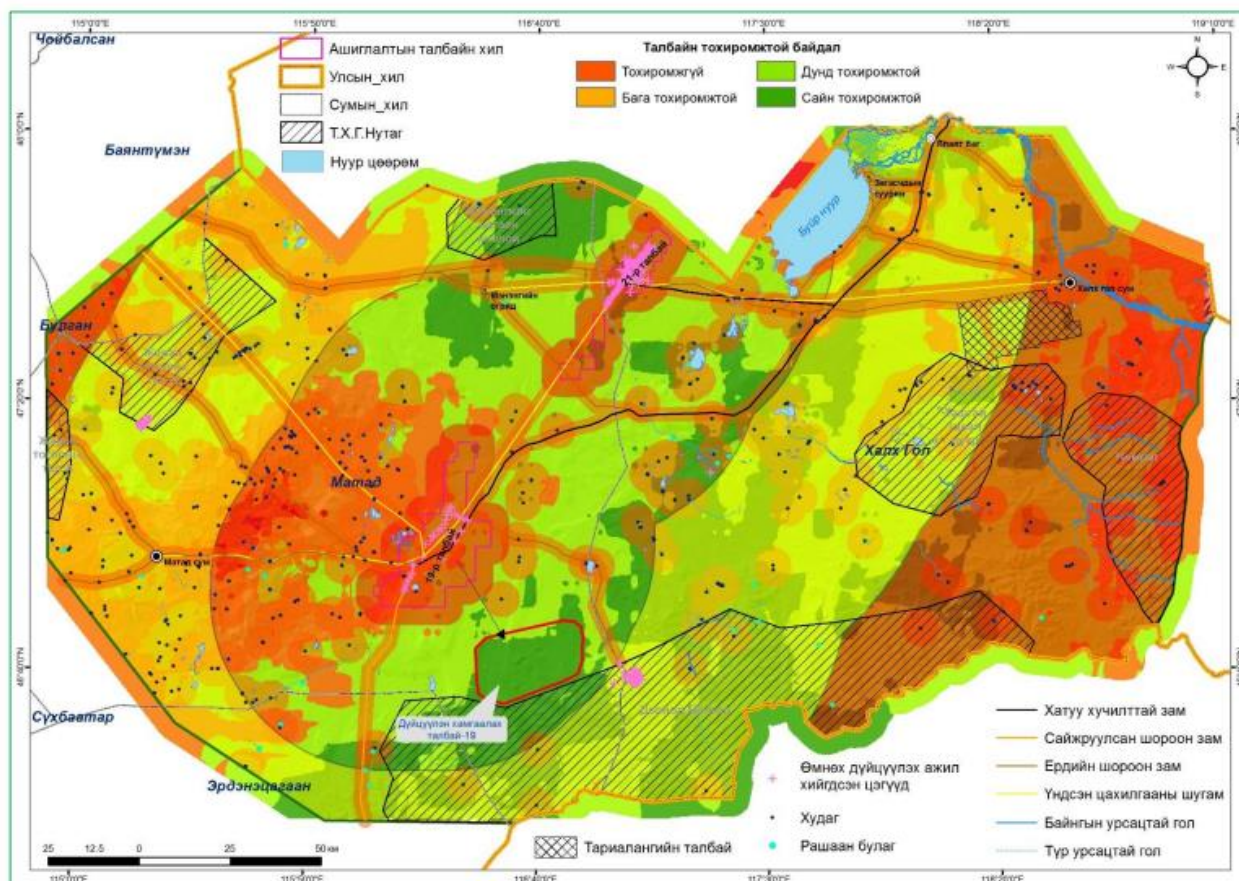
### **Дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хэмжээ, байршил сонголт:**

Төслийн нөлөөлөлд өртөх газрын хэмжээг тогтоосны дараагаар төслийн нөлөөллийг дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хэмжээг тогтооно. Дүйцүүлэн хамгаалах шаардлагатай газрын хэмжээг тогтооход дараах хүчин зүйлүүдийг харгалзан үзнэ. Үүнд: 1) Экосистемийн ховор байдал 2) Амьдрах орчны төрөл 3) Экологийн эрүүл байдал 4) Ландшафтын байршил 5) Нөлөөллийн хугацаа

Дорнод аймгийн Халхгол, Матад сумдын нутаг дэвсгэрт “Петро чайна” ХХК-ний хэрэгжүүлж буй газрын тос олборлох бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт Тосон – Уул XIX талбайн биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах боломжит газрыг (талбайг) сонгохдоо монгол орны хэмжээнд тооцсон “тунадас, температурын потенциал утга (Q)”-ын шугаман бус загварчлалыг суурь болгож ашигласан. Тунадас, температурын потенциал утга (Q) нь тухайн газрын байгалийн бүс бүслүүрийн төлөв байдал, шилжилт хөдөлгөөнийг илэрхийлэх суурь нөхцөлийг тодорхойлдог. Өөрөөр хэлбэл тухайн газарт ургамал ургахад зайлшгүй шаардлагатай боломжит тунадас, ургамал ургах үеийн дундаж температурын харилцан хамаарлыг илэрхийлсэн тоон утга юм. Энэхүү тоон утгын загварчлалыг монгол орны хэмжээнд хийхдээ дэлхийн болон

МОНГОЛ УЛСЫН ЦАГ УУРЫН БАЙГУУЛЛАГААС ЭМХЭТГЭН ГАРГАДАГ ОЛОН ЖИЛИЙН ЦАГ УУР, УУР АМЬСГАЛЫН БОЛОН ХИЙМЭЛ ДАГУУЛЫН АНХДАГЧ МЭДЭЭ МЭДЭЭЛЛИЙГ ТООН СТАТИСТИКИЙН БА ОРОН ЗАЙН ӨГӨГДЛИЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ӨНДӨР ТӨВШИНД БОЛОВСРУУЛАН ХИЙЖ ГҮЙЦЭТГЭСЭН БАЙНА. ИНГЭЭД ДЭЭР ДУРДСАН ҮНДСЭН БОЛОН НЭМЭЛТ ШАЛГУУРУУДЫГ ХЭРХЭН ЗУРАГЛАСНЫГ ДООР ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ОРУУЛЛАА.

Үндсэн зургуудаас давхцуулж гаргасан дүйцүүлэн хамгаалахад тохиромжтой байдлын зургаас хамгийн тохиромжтой талбайг оновчтой сонгох нэмэлт шалгуур тогтоохын тулд төслийн талбай, дэд бүтэц, хөл хөдөлгөөн ихтэй орон нутгийн болон ачаа тээврийн төв замууд, өндөр хүчдэлийн цахилгаан дамжуулах үндсэн шугамууд, малчин айл өрхийн тогтмол ашигладаг худаг уст цэгүүд, томоохон тариалангийн талбай, сум суурин газрууд зэргээс алслалтын хязгаар бүхий зураглалыг хийж ашигласан. Ингээд эцэст нь дүйцүүлэн хамгаалахад тохиромжтой газар нь “Тосон – Уул XIX талбайн” хувьд төслийн талбайгаас зүүн урагшаа 25-50 км орчимд байрлах Их эрээний тал орчмын жижиг толгод бүхий тэгш талархаг газар бөгөөд энэхүү талбай нь “Дорнод монгол” дархан цаазат газрын орчны бүсэд хамаарч байна. Бидний сонгосон талбай нь



Зураг № 36. Дүйцүүлэн хамгаалхад тохиромжтой талбайн байршил

экосистемийн хувьд төслийн талбайтай ижил төстэй, тухайн орчинд амьдарч байгаа зэрлэг ан амьтанд хамгийн таатай буюу хүний үйл ажиллагааны янз бүрийн сөрөг нөлөөллөөс тохиромжтой зайд байрласан, хамгийн боломжит хур тунадас болон ургамал ургах үеийн орчны температуртай учраас ургамал бүрхэвч сайтай буюу идэш тэжээлийн олдоц, хүртээмж сайн байх боломжтой гэж үзсэн.

**Төлөөлөл болгон сонгосон биологийн олон янз байдал:**

Дүйцүүлэн хамгаалахаар сонгосон хоёр газар (Мэнэнгийн цагаан хоолой, Эрээний тал) нь газарзүйн мужлалаар дорнод монголын хээрийн тойрогт хамаардаг. Биологийн олон янз байдал нь нарийн зохион байгуулалттай тул тухайн газар нутгийн бүх биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах боломжгүй. Харин тухайн экосистем, амьдрах орчныг төлөөлөн илтгэж чадах эсвэл нэн ховор, ховор, түлхүүр, шүхэр амьтан ургамлын зүйл, бүлгэмдлийг сонгон тэдгээрт чиглэсэн хамгааллын арга хэмжээг хэрэгжүүлдэг. Амьтан ургамлын хэдэн зүйлийг анхааран хамгаалах талаар тодорхой тоо тогтоох боломжгүй ч байгаль хамгааллын практикт тухайн газар нутгийн экосистемийн төлөөлөл болох 8 хүртэлх тооны биологийн олон янз байдлыг сонгох нь зохимжтой байдаг. “Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК-ийн газрын тос олборлох Тосон уул XIX талбай орчим, дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэхээр сонгосон талбайд 2022 оны долоодугаар сард хийсэн биологийн олон янз байдлын суурь судалгаанд үндэслэн хамгаалах биологийн олон янз байдлыг төлөөлөл болгон сонгосон. Экосистемийн төлөөлөл болгон биологийн олон янз байдлыг сонгохдоо экологийн чухал хүчин зүйлийн шалгуур үзүүлэлтийг баримталсан. Үүнд

1. Хэмжээ: Экосистемд эзлэх хувь, зүйлийн тоо толгой, Популяцийн сүргийн бүтэц
2. Нөхцөл: Шүхэр ба Түлхүүр зүйл, харилцан үйлчлэлд ордог зүйлүүд, бүлгэмдлийн бүтэц, махчлал ба шимэгчлэл
3. Ландшафт-ын хүчин зүйл: Бүлгэмдлүүд болон экосистемүүд хоорондоо холбогдох байдал

**Цагаан зээр:** Цагаан зээр тухайн экосистемийн идэш тэжээлийн гинжин хэлхээнд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Зээр нь өргөн уудам орон зайг хамран тархдаг учир хээрийн экосистемийн шүхэр зүйл юм. Зээрийн сэг зэм, хоргол нь газарт шингэж задран байгалийн бордоо болж өвс ургамал ургахад таатай нөлөө үзүүлдэг. Цагаан зээрийн хурц туруу нь хөрсөн дээрх өнгөрсөн жилийн хагд өвсийг бутлан шим тэжээлийн эргэлтэд оруулж, нялх ургамлын нарны хангамжийг нэмэгдүүлдэг

**Дагуур огдой:** Хээрийн экосистемд огдойн нөлөө асар их ялангуяа өвлийн улиралд идэж тэжээлийн хэлхээнд томоохон үүрэг гүйцэтгэдэг. Дагуур огдой орчны өөрчлөлтөд мэдрэмтгий тул биологийн олон янз байдлын өөрчлөлтийг түүний тархац ,элбэгшлээр хянаж болно. Дагуур огдой хээрийн экосистем хэвийн тогтвортой байгаа үед өсөж үрждэг.

**Дорнодын мэлхий:** Дорнодын мэлхий нь хур тунадас элбэг жил хялганат хээрт байршин амьдардаг онцлогтой бөгөөд уур амьсгалын өөрчлөлтөөс шалтгаалан тоо толгой ховордож

## БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024

байгаа. Монгол улсын улаан ном (2013)-нд орсон. Дэлхийн тархцын захын цэг тул онцгой анхаарах шаардлагатай.

**Шилийн сар:** Шилийн сар гүеэгээ өдөрт нэг удаа дүүргэдэг. Нэг удаа 5-9 цайвар үлийч барьдаг бөгөөд 4 ангаахайтай нэг шилийн сар өдөрт 20-30 цайвар үлийчийг устгадгийг судлан тогтоосон байдаг. Шилийн сарыг хамгаалснаар үлийн цагаан оготны тархалтыг хязгаарлах үндэс бүрдэнэ.

Хүснэгт 13. Аюул заналыг эрэмбэлсэн байдал

ДХ зүйлүүд	Аюул занал/шалтгаан	Ноцтой байдал	Хамрах хүрээ	Нөхөн сэргээгдэхгүй байдал	Нийлбэр үнэлгээ
Цагаан зээр	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	дунд	Их
	Тоо толгойн хомсдол /Хууль бус агнуур/	Маш их	Их	Их	Их
	Амьдрах орчны доройтол	Маш их	Их	Дунд	Их
	Нүүдэл шилжилт хөдөлгөөний хязгаарлалт	Их	Их	Их	Их
Хялгана	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	Бага	Их
	Ургах орчны доройтол/Малын тоо өсөх/	Их	Дунд	Бага	Дунд
Дагуур огдой	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	Дунд	Их
	Амьдрах орчны доройтол	Маш их	Их	Их	Их
Дэрэвгэр жэрэвгэрүү, Урал чихэр, Дэрст хотгор	Хээрийн түймэр	Маш их	Их	Их	Их
	Ургах орчны доройтол	Их	Бага	дунд	Дунд
	Нөөцийн хомсдол/	Их	бага	дунд	Дунд
Шилийн сар	-	-	-	-	-
<b>Тулгамдаж буй асуудлын өнөөгийн үнэлгээ</b>					<b>Их</b>

**Хялганат хээр:** Хялгана буюу

хялганат хээр нь дэлхийн хэмжээнд нэн чухал экосистемд тооцогддог бөгөөд дэлхийн хэмжээнд маш бага хамгаалагдсан хот суурин, үйлдвэр, тарайлангийн зориулалтаар хамгийн их ашиглагдсан хэдий ч биологийн олон янз байдал, экосистемд үзүүлэх нөлөөллөө одоо болтол хадгалсаар ирсэн маш нарийн цогц тогтолцооны нэг хэсэг юм. Мөн хялганат хээр нь дорнод монголын тал хээрийн бүсийн хөхтөн амьтны гол төлөөлөгч болох Цагаан зээрийн үржиж төллөдөг тархац нутгийн нэг хэсэн хувьд цагаан

зээрийн амьдрах орчныг хамгаалах, өнөөгийн нөхцөл байдлыг нь хадгалах, байгалийн дахин давтагдаагүй байдлыг алдагдуулахгүйн тулд тус амьдрах орчныг сонгосон.

**Дэрст хотос хотгор:** Хээрт маш бага талбайд тохиолдох хэдий ч хээрийн экосистем үзүүлэх нөлөө нь асар их юм. Тэр дундаа биологийн олон янз байдлын амьдрах орчны хувьд маш чухал орчныг бүрдүүлдэг учир жижиг мэрэгч болох туулай, огдой гэх мэт жижиг махчид хярс, үнэг зэрэг амьтадын хувьд гол амьдрах орчин болохоос гадна олон ховор, нэн ховор ургамлын ургах орчин болдгоороо маш чухал юм. Иймээс хээрийн жижиг амьтадын амьдрах орчныг хамгаалах, өнөөгийн нөхцөл байдлыг нь хадгалах, хамгаалах үүднээс Дэрст хотгорыг сонгон авсан.

**Дэрэвгэр Жиргэрүү:** Эмийн гоц ашигт ургамал бөгөөд сүүлийн жилүүдэд үйлдвэр болон ахуй зориулалтаар маш их хэмжээгээр түүж ашигласнаас болж нөөц, тархац нь маш ихээр багассан Байгалийн ургамлын тухай хууль (1995), Монголын улсын Улаан ном (2013) –д ховор статусаар бүртгэгдсэн. Уг ургамлын төрөл зүйлийг хамгаалснаар ургах орчин болсон хээрийн

## БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024

экоцистем хамгаалагдах учир *Saposhnikovia divaricata* (Turcz.) Schischk.- дэрэвгэр Жиргэрүүг сонгон авсан.

**Урал Чихэр өвс:** Эмийн чухал ашигт ургамал бөгөөд ахуй зориулалтаар маш их хэмжээгээр түүж ашигласнаас болж нөөц, тархац нь маш ихээр хомсодсон учир Байгалийн ургамлын тухай хууль (1995), ховор статусаар бүртгэсэн. Уг ургамлын төрөл зүйлийг хамгаалснаар ургах орчин болсон хээрийн экоцистем хамгаалагдах учир *Glycyrrhiza uralensis* Fisch. - Урал Чихэр өвсийг сонгон авсан.

Хүснэгт 14. Аюул заналын үнэлгээ

Хамгаалах үнэт зүйлс	Дагуур огодой	Шилийн сар	Дорнын мэлхий	Цагаанзээр	Хялгана	Ураалчихэр өвс	Дэрэвгэр Мидежүүг	Дэрсэт хотос	Аюул заналын үнэлгээний дүгнэлт
<b>Аюул занал</b>									
Нүүдэл шилжилт хөдөлгөөнийг хязгаарлах	Дунд	бага	бага	Маш их					Дунд
Тоо толгойн хомсдох	Дунд	Их	Бага	бага					ИХ
Амьдрах орчны доройтол	Маш их	Дунд	Маш их	Маш их					Маш их
Идэш тэжээлийн хомсдол	Дунд	Дунд	дунд	Маш их					Дунд
Ургах орчны доройтол	Маш их	Бага	Дунд	Маш их	Дунд	Дунд	Дунд	Дунд	Их
Нөөцийн хомсдол					Дунд	Бага	Дунд	Бага	Их
<b>Зүйлийн аюул заналын үнэлгээ</b>	Их	Дунд	Дунд	Маш их	Дунд	Дундаас бага	Дунд	Дундаас бага	Их

Дүйцүүлэн хамгааллын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхээр сонгосон талбайд хээрийг төлөөлж чадах биологийн олон янз байдал тус бүр тулгарч буй аюул заналыг үнэлэхэд нийлбэр үнэлгээ “ИХ” гэсэн үзүүлэлттэй гарсан. Шилийн сард үзүүлэх аюул занал нийлбэр үнэлгээгээр бага гэж үнэлэгдсэн байна. Шилийн сарын хувьд үнэлгээнд хамруулсан аюул заналуудад бага өртдөг. Дорнод монголын хээрийн биологийн олон янз байдалд хамгийн их аюул занал учруулж байдаг эрсдэл хээрийн түймэр, ган зуд, ургах орчны доройтол байна. Эрээний тал, Мэнэнгийн цагаан хоолой орчим хээрийн түймэр биологийн олон янз байдалд хамгийн их дарамт үзүүлдэг. Цаашид хээрийн түймрийн эрсдэлийг буруулахад чиглэсэн хамгааллын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Төлөөлөл болгон сонгосон зүйлүүдэд дарамт учруулж буй аюул заналыг эрэмбэлэн авч үзвэл Цагаан зээр, Хялгана, Дагуур огдой гэсэн гурван зүйлүүдэд амьдрах орчны доройтол, хээрийн түймэр, хууль бус агнуураас шалтгаалсан ноцтой байдал үүсгэж буйг харуулж байна. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг дээрх зүйлүүд рүү илүү чиглүүлэх шаардлагатай.



**Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө:**

“Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК-ний бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт газрын тосны ашиглалтын XIX болон XXI талбайд БОЯБ амьдрах орчин, экосистемийг алдагдалгүй, тогтвортой хадгалах, сайжруулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулахад гол зорилго оршино. Дээрх зорилгод хүрэхийн тулд дараах долоон арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Үүнд:

ДХ арга хэмжээ 1:Төслөөс байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах.

ДХ арга хэмжээ 2:Хяналт шалгалтын сүлжээ байгуулах, орон нутгийн удирдах байгууллага болон төсөл хэрэгжүүлэгч хоорондын харилцаа холбоог сайжруулах

ДХ арга хэмжээ 3:Бэлчээрийн менежментийг сайжруулах арга хэмжээ

ДХ арга хэмжээ 4:Био техникийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх

ДХ арга хэмжээ 5:Сургалт сурталчилгааны явуулах замаар иргэдийн экологийн боловсролын түвшинг дээшлүүлэх

ДХ арга хэмжээ 6:Судалгааны ажил эрчимжүүлэх, мониторингийн арга хэмжээ хэрэгжүүлэх

ДХ арга хэмжээ 7:Сум орон нутгийн мал эмнэлгийн чадавхыг сайжруулах дэмжлэг үзүүлэх “Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК-ийн 2023 - 2027 онд хэрэгжүүлэх “Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө”-г Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хуулийн 8.4.6 болон 9.6 дугаар заалтууд, Засгийн газрын 2013 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн 374 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний журам болон БОНХ-ийн сайдын 2014 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн А-117 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ хийх аргачлалын дагуу боловсруулав. БОАЖЯ, НҮБХХ-ийн “Монгол орны баруун бүсэд газрын доройтол, хөгжлийн сөрөг нөлөөллийг бууруулах, дүйцүүлэн хамгааллыг нэвтрүүлэх нь” төсөл болон Дэ Нэйче Консерванси хамтран гаргасан дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх гарын авлагад 9 зарчим тусгасан байдгаас дорнод монголын хуурай хээрийн экосистемийн өвөрмөц байдал, Газрын тос боловсруулах төслийн онцлог гэх мэт шалтгаанаар дараах 6 зарчмыг баримталсан. Үүнд:

1. Нөлөөллийг бууруулах шатлалыг ашиглах: “Петрочайна Дачин тамсаг” ХХК газрын тос олборлох төслийн байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгүүлэн төрийн захиргааны төв байгууллагаар батлуулан ажилладаг. Тус байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний тайланд төслөөс байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний зөвлөмж, байгаль орчны менежментийн төлөвлөөг хэрэгжүүлэн ажилладаг.

2. Экологийн бүс нутгийн байгаль хамгаалах зорилтыг авч үзэх: Тиймээс дүйцүүлэн хамгаалах газар нутгийг сонгохдоо Улсын болон орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар, тэдгээрийн орчны бүсийг хамруулсан.

3. Бүх биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах боломжгүй: Дүйцүүлэн хамгаалахаар сонгосон талбай Дорнод монголын хээрийн тойрогт хамаарах хэдий ч тэгш тал, дэрс улалж бүхий хөндийн цайдам тойром бүхий говь гэх мэт экосистемийн олон янз байдлыг агуулж байдаг. Тус экосистем нь зүйлийн олон янз байдлаар(амьтан ургамлын зүйл) арвин. Энд хөхтөн амьтдын 31 зүйл, хоёр нутагтан мөлхөгчдийн 5 зүйл, Шувуудын 76 зүйл, шавжийн 1317 зүйл ургамлын хувьд тойргийн хэмжээнд 900 гаруй судалгааны талбайн хувьд 300 гаруй зүйл тархсан байна. Эдгээр амьтан ургамлын зүйл нэг бүрд чиглэсэн хамгааллын төлөвлөгөө боловсруулах боломжгүй. Тиймээс биологийн олон янз байдлын төлөөлөл сонгох зарчмыг баримтлан 8 зүйлийг төлөөлөл болгон сонгосон.

4. Талуудын оролцоог хангах: Талуудын оролцоог хангах үүднээс орон нутгийн байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн захиргааны байгууллагууд болох Дорнод аймгийн ЗДТГ, Дорнод аймгийн БОГ, Дорнод хамгаалалтын захиргаа, Халхгол сумын ЗДТГ, Матад Сумын ЗДТГ, Буйр мэнэнгийн сав газрын захиргаа, Нөмрөгийн ДЦГ хамгаалалтын захиргаа зэрэг байгууллагуудад албан тоот хүргүүлж шинээр боловсруулах дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөнд тусгах ажилд санал авсан. Дээрх байгууллагуудаас Дорнод хамгаалалтын захиргаа, Нөмрөг ДЦГ-ын хамгаалалтын захиргаа, Буйр мэнэнгийн сав газрын захиргаа гэсэн байгууллагууд бичгээр санал ирүүлснийг тайланд хавсаргасан. Ирүүлсэн саналуудаас хэрэгжих боломжтой, үр дүнг хэмжиж болохуйц, биологийн олон янз байдалд эерэг нөлөө үзүүлэхүйц арга хэмжээг дүйцүүлэн хамгааллын төлөвлөгөөнд тусгасан .

5. Экологийн хувьд “ижил” буюу “дүйцэхүйц” байх: Дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх газрыг олборлолт явуулж байгаа талбайд ойр байрлалтай, экологийн хувьд ижил төстэй, талбайн хэмжээг нөлөөлөлд өртсөн талбайтай дүйцэхүйц байхаар тооцон Тосон уул XIX талбайн хувьд Их эрээний тал дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн.

6. Дүйцүүлэн хамгаалал нь нөлөөлөлд өртсөн бүс нутагт хэрэгжих: Газрын тос олборлох Тосон уул XIX талбай нь Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг иймээс дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх газрыг Матад сумын нутагт сонгохыг эрмэлзсэн. Тосон – Уул XIX талбайн хувьд Матад сумын нутагт төслийн талбайгаас зүүн урд зүгт 25-50 км орчим зайд байрлах Дорнод Монголын ДЦГ –ын орчны бүсэд хамаарах Их эрээний тал орчмын 49646.7 га талбайд дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө хэрэгжүүлэхээр болсон. Уг 7 чиглэл бүхий арга хэмжээг дотор нь 25 үйл ажиллагаа болгон хэрэгжүүлэхэд 1 жилийн хугацаанд 70686.8 \$ буюу

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

өнөөгийн ханшаар 240,335,120 төгрөг, 5 жилд 353,434 \$ буюу өнөөгийн ханшаар 1,201,675.600 төгрөг зарцуулагдахаар байна.

Хүснэгт 15. Дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөө

№	Төлөвлөгдсөн ажил	Хэрэгжилт
1	Байгаль хамгаалах бүлэгт тулгуурласан ховор ашигт ургамлын хууль бус ашиглалт, агнуурын талаар тогтмол эргүүл хяналт хийх, мэдээлэл хүлээн авах байнгын утас ажиллуулах, Дорнод монголын ДЦГ-ын байгаль хамгаалагчид болон идэвхтэн байгаль хамгаалагчдыг богино долгионы станцаар хангах.	Богино долгионы гар станц 5 ширхэг, суурин станц 1 ширхэгийг 19-р талбайн ХАБЭАБО-ны хэлтэст хүлээлгэн өгөв.
2	Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг ДХ-1 буюу XIX талбайн хариуцсан хэсэгт байгуулж тэдгээрийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллах.	Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг дэмжих, модны тарьц суулгац бэлдэх зорилгоор 8 м х 4 м харьцаатай хүлэмжийг 19-р талбайн ХАБЭАБО-ны хэлтэст хүлээлгэн өгөв.
3	Алслагдмал бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулж, бэлчээрийг сэлгэн ашиглах уламжлалыг сэргээх, бэлчээр усжуулах зорилгоор гүн өрмийн худаг гаргах.	Бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулах зорилгоор Матад сумын Эрдэнэбадрах багийн удирдлага, Дорнод аймгийн БОАЖГ-ын саналын дагуу Эрээний худгийг сэргээн засварлаж хүлээлгэн өгөв.
4	Дүйцүүлэн хамгаалахаар сонгосон талбайд зэрлэг амьтдад зориулсан орчин үеийн технологиор тоноглогдсон хөв цөөрөм шинээр 1-ийг байгуулах. Хөв цөөрөм байгуулах байршлыг гүйцэтгэгч байгууллага судалгааны үндсэн дээр сонгоно.	Дүйцүүлэн хамгаалах үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхээр сонгон авсан Их эрээний талд зэрлэг амьтдад зориулсан орчин үеийн технологиор тоноглогдсон нарны өргүүрт гүн өрмийн худаг бүхий хөв цөөрмийг байгуулан хүлээлгэн өгөв.
5	Цаг хүндэрсэн байгалийн давагдашгүй хүчин зүйл тохиолдсон үед зэрлэг амьтдад өвс тэжээл бэлтгэх	Биотехникийн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх зорилгоор 500 боодол өвс, 500 кг хужир авч нөөцлөв.
6	ХАБ заавар зөвлөмжийн хүрээнд хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх талаарх заавар зөвлөмжийг зайлшгүй танилцуулж байх	2024 онд Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх талаархи зөвлөмжийг ХАБ-ын заавар зөвлөмжийн хүрээнд өгч ажилласан ба менежментийг хэрэгжүүлэгч ЕАСС ХХК нь Үйлдвэрийн баазад осолгүй ажилласан цаг тоолох самбарыг хүлээлгэн өгч байршуулав.
7	Шинээр дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх талбай болон Тосон Уул XIX талбайд байгуулсан хөв цөөрмүүдэд ургамлан нөмрөг болон ховор ашигт ургамлын талаарх мониторинг хэрэгжүүлэх, талхлагдал нөлөөллийг байнга хянаж байх	Дүйцүүлэн хамгаалах талбайн ургамлын мониторинг судалгааг хийж гүйцэтгэсэн.

5.1 Байгаль хамгаалах бүлэгт тулгуурласан ховор ашигт ургамлын хууль бус ашиглалт, агнуурын талаар тогтмол эргүүл хяналт хийх, мэдээлэл хүлээн авах байнгын утас ажиллуулах, Дорнод монголын ДЦГ-ын байгаль хамгаалагчид болон идэвхтэн байгаль хамгаалагчдыг богино долгионы станцаар хангах.

Богино долгионы гар станц 5 ширхэг, суурин станц 1 ширхэгийг БХГ Тосон-Уул XIX талбайн ЭМААБО-ны хэлтэст хүлээлгэн өгөв.



Зураг № 37. Богино долгионы станц

5.2 Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг ДХ-1 буюу XIX талбайн хариуцсан хэсэгт байгуулж тэдгээрийн үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллах

Байгаль хамгаалах сонирхолтой орон нутгийн иргэдээс бүрдсэн бүлгийг дэмжих, модны тарьц суулгац бэлдэх зорилгоор 8 м х 4 м харьцаатай хүлэмжийг БХГ Тосон-Уул XIX талбайн ЭМААБО-ны хэлтэст хүлээлгэн өгөв.



Зураг № 38. 7. 8 м х 4 м хэмжээтэй хүлэмж

**5.3 Алслагдмал бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулж, бэлчээрийг сэлгэн ашиглах уламжлалыг сэргээх, бэлчээр усжуулах зорилгоор гүн өрмийн худаг гаргах.**

Бэлчээрийн ашиглалтыг сайжруулах зорилгоор Матад сумын Эрдэнэбадрах багийн удирдлага, Дорнод аймгийн БОАЖГ-ын саналын дагуу Эрээний худгийг (116°36'4.294"E, 46°56'48.977"N) сэргээн засварлаж Эрдэнэбадрах багийн малчин н.Цэндбаатар, Эрдэнэбадрах багийн засаг дарга Б.Амгалан, Дорнод аймгийн БОАЖГ-ийн мэргэжилтнүүдэд газар дээр нь танилцуулж хүлээлгэн өгөв.



Зураг № 39. Сэргээн засварласан Эрээний худаг

**5.4 Дүйцүүлэн хамгаалахаар сонгосон талбайд зэрлэг амьтдад зориулсан орчин үеийн технологиор тоноглогдсон хөв цөөрөм шинээр 1-ийг байгуулах. Хөв цөөрөм байгуулах байршлыг гүйцэтгэгч байгууллага судалгааны үндсэн дээр сонгоно.**

2024 оны 08-р сарын 01-ний өдөр “Хишиг Юниверс” ХХК-иар Дорнод аймгийн Матад сумын Эрдэнэбадрах багийн нутагт Дүйцүүлэн хамгаалах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхээр сонгон авсан Их эрээний талд хөв цөөрөм хийх зорилгоор геофизикийн судалгааг хийлгэж, худаг гаргах боломжит цэгийг тодорхойлуулан, Дорнод аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газраас худаг гаргах зөвшөөрөл авч улмаар 116°39'10.00"E 46°40'15.00"N солбицол бүхий цэгт “Бадар хундагат Чандмань” ХХК-иар 54 м гүн худгийг өрөмдүүлж, насос суулган тоноглож, 5 кВ-ын нарны эрчим хүчний систем, 30 хоногийн бичлэг хадгалах багтаамж бүхий 4 камер, худгийн барилга, хашаа, зэрлэг амьтдыг услах зориулалт бүхий хөв цөөрмийн хамт хийж гүйцэтгэн, худгийн паспортыг гаргуулан авч Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн БХГ Тосон-Уул XIX ЭМААБО хэлтэсд хүлээлгэн өгөв.



Зураг № 40. Зэрлэг амьтдад зориулсан хөв цөөрөм



Зураг № 41. Хөв цөөрмийн камерт бичигдсэн амьтад

**5.5 Цаг хүндэрсэн байгалийн давагдашгүй хүчин зүйл тохиолдсон үед зэрлэг амьтдад өвс тэжээл бэлтгэх**

Биотехникийн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх зорилгоор 500 боодол өвс, 500 кг хужир авч нөөцлөв.



Зураг № 42. Өвс хүлээлгэн өгч буй байдал

**5.6 ХАБ заавар зөвлөмжийн хүрээнд хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх талаарх заавар зөвлөмжийг зайлшгүй танилцуулж байх**

2024 онд Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх талаархи зөвлөмжийг ХАБ-ын заавар зөвлөмжийн хүрээнд өгч ажилласан ба менежментийг хэрэгжүүлэгч ЕАСС ХХК нь Үйлдвэрийн баазад осолгүй ажилласан цаг тоолох самбарыг хүлээлгэн өгч байршуулав.

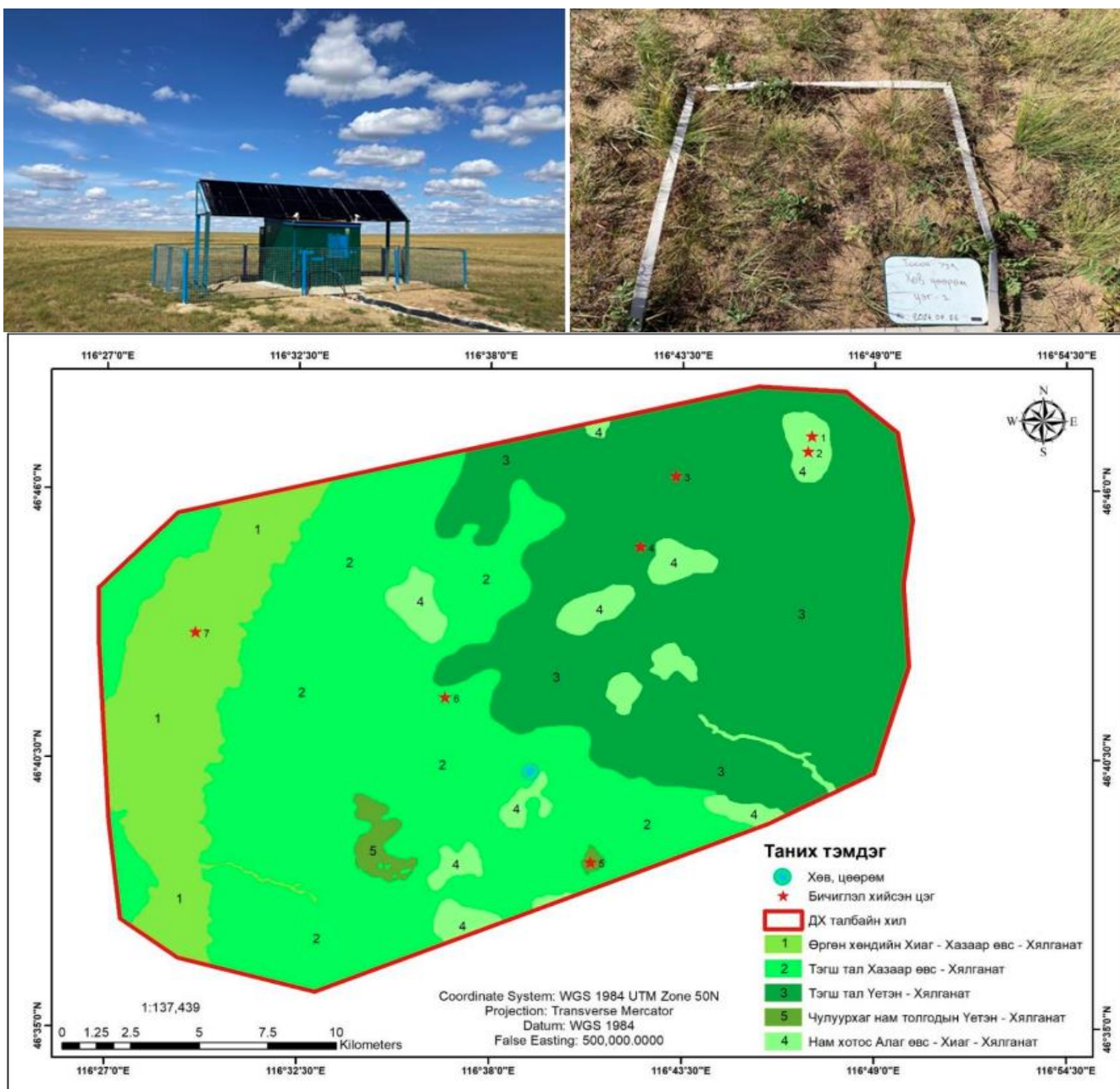


Зураг № 43. Осолгүй ажилласан цаг тоолох самбар



**5.7 Шинээр дүйцүүлэн хамгаалал хэрэгжүүлэх талбай болон Тосон Уул XIX талбайд байгуулсан хөв цөөрмүүдэд ургамлан нөмрөг болон ховор ашигт ургамлын талаарх мониторинг хэрэгжүүлэх, талхлагдал нөлөөллийг байнга хянаж байх**

Шинээр хөв, цөөрөм байгуулсан талбайн ургамлан нөмрөгийн өнөөгийн төлөв байдлыг тодорхойлох үүднээс хөв, цөөрмийн дэргэд болон хөв, цөөрмийн 4 тал руу 100 м зайд нийт 5 цэгт ургамлын бичиглэл хийсэн. Тухайн хөв цөөрмийн талбайд ургамлын мониторинг судалгаа хийж буй гол зорилго нь тухайн хөв цөөрөм байгуулагдсанаар олон амьтад цугларах, мал амьтан дамжин өнгөрөх зэргээр тухайн орчны ургамлан нөмрөг доройтол нөлөөлөлд өртөх, аль эсвэд хөв цөөрмийн ус тогтмол хальж асгарснаар тухайн орчны ургамлан нөмрөгт өөрчлөлт орж болзошгүй учир тухайн орчинд ургамлын мониторинг судалгаа хэрэгжүүлсэн.



Зураг № 44. Дүйцүүлэн хамгаалах талбайн ургамал бүлгэмдэл болон хөв, цөөрмийн байршил

**ЗУРГАА. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ  
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Уг төсөл нь үндсэндээ 1998 оноос хойш хэрэгжиж байгаа төсөл бөгөөд хэрэгжиж буй газар нь улсын тусгай хэрэгцээний газарт хамаарагддаг тул газар олголт шинээр хийгдэх тохиолдолд Матад сумын газрын даамал БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын захиргаанаас тухайн хүсэж буй газар газрын тосны хайгуул, олборлолт, технологи үйл ажиллагаатай давхцаж буй эсэх талаар лавлан газар олголт хийгддэг тул нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажил гардаггүй болно. Зайлшгүй шаардлагаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд цаг алдалгүй нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажлыг компани өөрийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэх төлөвлөгөөтэй ажилладаг ба 2024 онд нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх шаардлага гараагүй болно.

**ДОЛОО. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ  
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Манай компани нь 2010-2011 онуудад Шинжлэх ухааны академи, Археологийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээ байгуулан гэрээт XIX, XXI талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгүүлсэн. Матад, Халхгол сумдын нутаг ДАТАМО ХХК-ний гэрээт талбайд явуулсан хайгуул судалгааны ажлын үр дүнд нийт 160 гаруй дурсгал илрүүлж холбогдох баримтжуулалтыг хийж байршлыг тогтоосон байна. Компаний зүгээс газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагааны явцад ямар нэгэн түүх соёлын дурсгал илэрсэн тохиолдолд тухайн талбайд газар шорооны болон газрын тосны өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагааг зогсоож Монгол Улсын холбогдох хууль, тогтоомжийн дагуу ГТГ, ШУА-ийн Археологийн хүрээлэнд мэдэгдэж, мэргэжлийн байгууллагаар авран хамгаалах, малтлага судалгааны ажлыг хийлгэж, холбогдох байгууллагаас зохих зөвшөөрөл авсаны үндсэн дээр үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэн ажиллах төлөвлөгөөтэй байдаг бөгөөд 2024 онд хайгуул, өрөмдлөгө, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад ямар нэгэн түүх, соёлын өв олдоогүй болно.

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

**НАЙМ. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Хүснэгт 16. Осол, эрсдэлийн төлөвлөгөөний хураангуй

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Хэрэгжилт
1	Аюултай бодис асгарах	Химийн бодисыг тухайн бодисын MSDS-д заасны дагуу хадгалах, химийн бодис асгарсан, шингээгч материалыг зохих газруудад байрлуулах	TA1 байгууламжийн, Өрмийн 3 ангийн, Цагаан хэрмийн ангийн, Дачингийн шингэн хагалгааны ангиудын химийн бодисын агуулахуудад	БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодис 3 төвлөрсөн агуулахад хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалтын явцад өдөр тутам хяналт тавьж улмаар Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан ажилласан.
2	Тос асгарах	Тосны асгаралт гарсан тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч асгаралтыг зогсоон асгарсан тосыг шуурхай цэвэрлэх	TA1 байгууламж, хувиарлах, тос усны цооног, далд шугам хоолойноос тос асгарах үед	БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос асгарсан тохиолдол гараагүй бөгөөд харин олборлолтын үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт нь цэвэрлэж тостой шороо угаах үйл ажиллагаа явуулдаг “Эко Ургамал” ХХК-д хүлээлгэн өгч ажилласан болно.
3	Гал түймэр	Төслийн талбайд гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авах	БХГэрээт талбайн олборлотын бүх барилга байгууламжууд цооногуудад	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2023 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 7 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.
4	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	Төслийн талбайн аюулгүй ажиллагааны бүх дүрэм журам болон тэсрэх бодистой холбоотой журмыг дагаж мөрдөнө.	Тэсрэх бодисын агуулах, цооног, ажилчдын байр сууц, тээврийн хэрэгсэл	БХГ-т талбайн олборлолтын цооногын үйл ажиллагаанд хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг Бласт Сэлэнгэ ХХК нийлүүлэн уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг ажилладаг.
5	Хүний эрүүл мэнд муудах	БХГэрээт талбайд хүний эрүүл мэнд муудахад үйлдвэрлэлийн баазын эмч тохирох арга хэмжээг авч шаардлагатай тохиолдолд дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлнэ.	Үйлдвэрлэлийн баазын талбай	БХГ талбайд өдөр тутамд хүний эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тохирох эмчилгээг хийдэг бөгөөд гэнэтийн аваар ослын үед хүний эрүүл мэнд муудах яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг.

6	Зам тээврийн осол гарах	Замын хөдөлгөөний дүрэм, тээврийн хэрэгсэл жолоодох шаардлагуудыг биелүүлэх	Үйлдвэрлэлийн баазын талбай	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм, журмыг танилцуулан сургалт хийж тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.
---	-------------------------	---	-----------------------------	--

### 8.1 Аюултай бодис асгарах

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодисыг 3 төвлөрсөн агуулахад (Олборлолтын ТА1 байгууламжийн химийн бодисын агуулах, Өрмийн 3-р ангийн химийн бодисын агуулах, Цагаан хэрмийн химийн бодисын агуулах) хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалт, тээвэрлэлтийн явцын өдөр тутмын үйл ажиллагаанд химийн бодис нийлүүлдэг аж ахуй нэгжүүд болоод тэдгээрийн химийн бодис хариуцсан ажилтан хяналт тавьж ажилладаг. 2024 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан. ТА1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахад химийн бодисын асгаралт үүсэхээс урьдчилан сэргийлэн шингэн химийн бодис хадгалдаг хэсгийн асгаралтын иж бүрдлийг шинэчилсэн.



Зураг № 45. Та1 байгууламжийн химийн бодисын агуулахад аваарын худаг хийсэн байдал

"ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ" ХХК  
ТОСОН УУЛ ХИХ ТАЛБАЙ

БАТЛАВ  
БХГ-ХИХ ТАЛБАЙН ЗАХИРАЛ  
СҮН ЯНЖИ

"ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ" ХХК-НИЙ ХИМИЙН ХОРТ БОЛОН АЮУЛТАЙ  
БОДИС ХАДГАЛАХ, ТЭЭВЭРЭХ, АШИГЛАХ, УСТГАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ  
ХОЛБООТОЙГООР ГАРЧ БОЛЗОШГҮЙ ОСЛЫН ҮЕД АЖИЛЛАХ АЖИЛЛАХ  
ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хявсан:  
Дорнод аймгийн Онцгой байдлын  
газрын гамшигас хамгаалах төвөөндөт  
бүлэг байдал харуусан ахлах мэргэжилтэн,  
гамшигас хамгаалах улсын хяналтын байцаагч, ахмад /Н.Хатанбүүвэй/

Боловсруулсан:  
"Петрочайна Дачин Тамсаг" ХХК-ийн  
ЭМААБО-ны хэлтсийн дэд менежер /Н.Багтрагч/

"Петрочайна Дачин Тамсаг" ХХК-ийн  
ЭМААБО-ны байгаль орчны ажилтан /Д.Гантуяа/

БАТЛАВ  
"ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ" ХХК-ИЙН БХГ-ХИХ  
ТАЛБАЙН ЗАХИРАЛ /С.ХАМГААГААХ  
УЛСЫН ХЯНАЛТЫН БАЙЦААГЧ/

**ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-ИЙН БХГ-ХИХ ТАЛБАЙН  
ГАМШИГААС ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

ХЯНАСАН: ДОРНОД АЙМГИЙН ОНЦГОЙ БАЙДЛЫН ГАЗРЫН ГАМШИГААС ХАМГААЛАХ  
ТӨЛӨВӨЛТ БЭЛЭН БАЙДАЛ ХАРИУЦСАН АХЛАХ МЭРГЭЖИЛТЭН, ГАМШИГААС  
ХАМГААЛАХ УЛСЫН ХЯНАЛТЫН БАЙЦААГЧ, АХЛАХ ДЭСЛЭГЧ /Н.ХАТАНБҮҮВЭЙ/

БОЛОВСРУУЛСАН: БХГ-ХИХ ТАЛБАЙН ЭМААБО-НЫ ХЭЛТСИЙН МЕНЕЖЕР Н.НИМУУРАН  
БХГ-ХИХ ТАЛБАЙН БО ХАРИУЦСАН АЖИЛТАН Г.ЧИНООРИГ

Матад сум, Тосон-Уулын БХГ-ХИХ талбай  
2022 он

Зураг № 46. Гамшигас хамгаалах төлөвлөгөө, химийн бодисын ослын төлөвлөгөө

## 8.2. Тос асгарах

БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос асгарсан тохиолдол гараагүй бөгөөд харин олборлолтын үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт нь цэвэрлэж тостой шороо хүлээн авах, цэвэршүүлэх үйл ажиллагаа явуулдаг “Эко Ургамал” ХХК-д хүлээлгэн өгч ажилласан болно.



Зураг № 47. “Эко Ургамал” ХХК-н цэвэршүүлсэн шороо

### 8.3 Гал түймэр

Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх үүднээс нийт ажилчдад объектын болон хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, галын аюулгүй байдлын тухай танхимын болон практик сургалтыг зохион байгуулсан бол гал түймрийн бэлэн байдлыг хангах үүднээс гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2024 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан. 2024 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 6 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.



Зураг № 48. Гал түймрийн аюулаас сэргийлэх сургалт



Зураг № 49. Галын багаж хэрэгсэл хүлээж авч буй байдал

#### **8.4 Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт**

БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад өдөр тутамдаа ажлын байранд хэлтэс нэгжүүдийн менежерүүд хяналт тавьж ажилладаг бол үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс талбайн ЭМААБО-ны хэлтэс давхар хяналт тавьж ажилладаг. БХГ-т талбайд олборлолтын цооног үйлчилгээний хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Бласт Сэлэнгэ” ХХК нийлүүлдэг ба уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг. 2024 оны тайлант жилийн хугацаанд дээрх аюул осол гараагүй болно.

#### **8.5 Хүний эрүүл мэнд муудах**

БХГ талбайд үйлдвэрлэлийн баазын ажилчид болоод гэрээлэгч ангиуд, айл өрхүүдийн хүн амын эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тусламж үйлчилгээг өдөр тутамдаа үзүүлж ажилладаг бол гэнэтийн аваар осол гарч хүний эрүүл мэнд муудсан тохиолдолд яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг. 2024 оны тайлант жилийн хугацаанд гэнэтийн аваар осол гарсан тохиолдол бүртгэгдээгүй болно.

#### **8.6 Зам тээврийн осол аваар гарах**

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын захиргааны зүгээс БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм, журмыг мөн UPDATE мэргэжил сургалтын төвтэй гэрээ байгуулан замын хөдөлгөөний аюулгүй байдал болоод хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын талаарх сургалтуудыг авч яриа таниулгыг хийсэн. ЭМААБО-ны хэлтсийн зүгээс тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд аюулгүй ажиллагааны үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.



Зураг № 50. Зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх сургалт

**ЕС. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Хүснэгт 17. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний хураангуй

<b>№</b>	<b>Хог хаягдлын ангилал</b>	<b>Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ</b>	<b>Хэрэгжилт</b>
1	Ахуйн хатуу хог хаягдал	Үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг бууруулах, дахин ашиглах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.	БХГ-т талбай нь хог хаягдлыг ангилан ялгах, дахивар бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “ЭкоЦикл”ХХК-тай гэрээ байгуулан ажиллалаа.
		Гэрээлэгч ангиудыг хог хаягдлын тухай хуулийн 15.1 заасан шаардлагыг хангасан хогийн савтай болгоно.	Гэрээлэгч ангиудыг хог хаягдлын тухай хуулийн 15.1 заасан шаардлагыг хангасан хогийн савтай болгосон.
2	Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	Үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг бууруулах, дахин ашиглах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.	Хаягдал төмөр, тросс, зэс утас, хөнгөн цагаан зэрэг металл хог хаягдал болон ремень, дугуй зэрэг хог хаягдлыг хүнд даацын ачааны автомашинаар тээвэрлэн 2025 оны 4 дүгээр сард Улаанбаатар хот дахь Дархан-төмөрлөгийн үйлдвэрийн төмрийн хаягдал авах цэгт хүргэнэ.
3	Аюултай хог хаягдал	Химийн бодисын сав баглаа боодлыг аюултай хортой хог хаягдал ангилан ялгах цэгт хураан хадгалж мэргэжлийн байгууллагаар устгалын ажлыг хийлгэх түүнд хяналт тавьж ажиллах.	БХГ-т Тосон-Уул ХИХ талбай нь газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгдсэн химийн бодисын сав баглаа боодол, даралт нь унасан галын хор зэргийг химийн бодисын сав баглаа боодол устгадаг мэргэжлийн эрх бүхий “Түмэн Эгшиг”ХХК-тай гэрээ байгуулан хүлээлгэн өгч устгуулахаар ачуулж ажилласан.



**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

4	Ахуйн шингэн хаягдал	Дээж авч шинжилгээнд өгч байгууламжийн хэвийн үйл ажиллагааг ханган ажиллана.	Улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн сорилтын лабораторид шижлүүлсэн.
---	----------------------	---	---

Манай компаний хог хаягдлын менежментийн зорилго нь газрын тос олборлох төслийг хэрэгжүүлэх явцад үүссэн хог хаягдлыг дахин ашиглах улмаар эх үүсвэр дээр нь ангилж хадгалан боловсруулах цэгт хүргэх, дахин ашиглах боломжгүй хог хаягдлыг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хүргэх, бүх шатанд хог хаягдал хамгийн бага гарах бололцоог хангах, түүнийг бууруулах, хог хаягдлыг байгаль орчинд тархахаас сэргийлэх, хоргүй, аюулгүй хадгалах, тээвэрлэх үйл ажиллагаа юм.

БХГ-т талбайн хог хаягдлыг ангилан ялгах, дахивар бүтээгдэхүүнүүдийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “ЭкоЦикл” ХХК - тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн.

Талбай дээр үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын хогийн цэгийн тохижилт, хадгалалт, тээвэрлэлтийг Үйлдвэрлэлийн баазын дэд захиралын 2018.08.21-ны өдрийн 18/01 журамын 3 дугаар хавсралтын дагуу зохицуулан хийж гүйцэтгэдэг болно.

**9.1 Ахуйн хатуу хог хаягдал**

Ажилдын суурингийн сууц, гал тогоо, ахуйн хэрэглээнээс үүсч буй ангилан ялгах боломжгүй хаягдлыг ландфилийн нүхний дэргэд буулгуулж цаас, төмөр, хуванцар, шил, лаазыг зэргийг ялган авч үлдсэн хаягдлыг нүхэнд хийн булшилж байна. Хаягдлын овор хэмжээ нүхний дээд ирмэгт ирэх үед шороогоор дарж булж байна. Одоогийн ашиглаж буй нүх нь 4-5 сарын дараа бүрэн дүүрэх төлөвтэй байгаа бөгөөд бүрэн дүүрсний дараа техник ашиглан шороогоор дарж, шимт хөрсөөр хучна. Ландфилийг хаасны дараа дээр нь олон наст ургамал, мод тарихаар төлөвлөж байна. Ландфиль байгуулах зориулалттай зөвшөөрөл бүхий 2 га газрын зүүн хойд талд 30x15x3 метрийн харьцаатай 1350м3 эзэлхүүнтэй шинэ ландфилийн нүхийг 9 дүгээр сард ухаж бэлтгэсэн. Тухайн ухлаг нь авто ачигч орох зориулалтын налуу гарцтай, хог хаягдал салхинд хийсэхээс сэргийлж шороон овоолгыг Си хэлбэрээр байршуулсан, хог хаягдал буулгах тээврийн хэрэгсэл чөлөөтэй маневр хийх боломжтой.

Хүснэгт 18. Ахуйн хог хаягдал

Ахуйн хог хаягдал				
№	Хог хаягдлын нэр төрөл	Хэмжээ	Устгах аргачлал	Гүйцэтгэл

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

1	Хуванцар, шил, лааз	25 м3	Хоёрдогч түүхий эд авах цэгт хүргэх	9 дүгээр сард 10 м3 хуванцар хаягдал хүргэсэн, 2025 оны 4 дүгээр сард үлдсэн 15 м3 хаягдлыг хүргэнэ.
2	Цаас, цаасан хайрцаг	200 м3	Шатааж устгах	10 дугаар сарын 20-ий өдрийн байдлаар нийт 200м3 цаасны хаягдлыг төмөр зууханд шатааж устгасан байна.
3	Ангилгдахгүй ахуйн хог	200 м3	Ландфиль нүхэнд булах	Ажилчдын сууц, оффис, гал тогооны хаягдал болон ангилгдахгүй хаягдлыг ландфиль нүхэнд хийж булшилж байна.
	Нийт	425 м3		



Зураг № 51. Ангилан ялгалт хийсэн ахуйн хог хаягдал.



Зураг № 52. Шинээр ашиглалтанд оруулах ландфилийн нүх

**9.1.1 Гэрээлэгч ангиудыг хог хаягдлын тухай хуулийн 15.1 заасан шаардлагыг хангасан хогийн савтай болгоно.**

Тайлант жилийн хугацаанд үйлдвэрлэлийн баазын захиргааны зүгээс Хог хаягдлын тухай хуулийн 10.2.1 энэ хуулийн 9.1.3-т заасан журмын дагуу энгийн хог хаягдлаа ангилан ялгах /хогыг эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгах./ заалт, 10.2.2 энэ хуулийн 15 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангасан хогны савтай байх /хог хаягдлыг ангилах, ачих, цуглуулах технологид нийцсэн, галд тэсвэртэй материалаар хийгдсэн, хог хаягдал салхиар тарах, хур тунадасны ус хуримтлагдах, шүүрэл ялгарахаас сэргийлэх./ заалт, ахуйн хог хаягдлыг ангилан ялгах зориулалт бүхий тэмдэг, тэмдэглэгээтэй 3 ширхэг төмөр хогийн савыг төв кемпд байршуулсан. Мөн гэрээлэгч ангиудыг хог хаягдлын тухай хуулийн 15.1 заасан шаардлагыг хангасан хогийн савтай болгосон.



Зураг № 53. Гэрээлэгч ангиудын хог хаягдал ангилан ялгах зориулалт бүхий хогийн сав.

## 9.2 Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал

Хаягдал төмөр, тросс, зэс утас, хөнгөн цагаан зэрэг металл хог хаягдал болон ремень, дугуй зэрэг хог хаягдлыг хүнд даацын ачааны автомашинаар тээвэрлэн 2025 оны 4 дүгээр сард Улаанбаатар хот дахь Дархан-төмөрлөгийн үйлдвэрийн төмрийн хаягдал авах цэгт хүргэнэ.

Хүснэгт 19. Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал

Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал				
№	Хог хаягдлын нэр төрөл	Хэмжээ	Устгах аргачлал	Гүйцэтгэл
1	Мод, модон материал	10 м3	Шатааж устгах	Төмөр зууханд шатааж устгасан байна.
2	Төмөр, трос	50 м3	Төмөр авах цэгт хүргэх	2025 оны 4 дүгээр сард Улаанбаатар хот дахь Дархан-төмөрлөгийн үйлдвэрийн төмрийн хаягдал авах цэгт хүргэнэ.
	Нийт	60 м3		

## 9.3 Аюултай хог хаягдал

“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон-Уул XIX талбай нь газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгдсэн химийн бодисын сав баглаа боодол, даралт нь унасан галын хор зэргийг химийн бодисын сав баглаа боодол устгадаг мэргэжлийн эрх бүхий “Түмэн Эгшиг” ХХК-тай гэрээ байгуулан хүлээлгэн өгч устгуулахаар ачуулж ажилласан. 2024 оны 6-р сарын 07-с 10-р сарын 08-ний өдөр хүртэл хугацаанд нийт 1 автоцистрен, 6 шланз автотээврийн хэрэгслээр Дорнод аймгийн Матад сумын 19-р талбайгаас Төв аймгийн Сэргэлэн сумын 1-р багт байрлах Түмэн-Эгшиг ХХК-н “Химийн хорт болон аюултай бодисын сав баглаа боодол дахин боловсруулах Эко үйлдвэр”-н аюултай хог хаягдлыг түр хадгалах талбайд батлагдсан маршрутын дагуу тээвэрлэн зөөж буулгасан болно. 2024 оны 7 дүгээр сарын 7-с 10-р сарын 15 хүртэл хугацаанд устгалын ажлыг зохион байгуулан ХАБЭА-болон стандарт дүрэм журмын дагуу Аюултай хог хаягдлыг хүний эрүүл мэнд байгаль орчинд халгүй арга технологиор саармагжуулж, хоргүйжүүлэн пиролизийн тусгай зууханд задалж, шатааж, дахин боловсруулж устгасан болно.

# БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024

## “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-н XIX талбайн устгах шаардлагатай хог хаягдал хүлээлгэж өгсөн хувдас



Тосон-Уул XIX талбай					2024.06.07	
№	Хог хаягдлын төрөл	Хэмжих нэгж	Ачигдсан хэмжээ		Тайлбар	Тээвэрдэгэн машины улсын дугаар/жолооч
1	Арчих материал, тостой эрэн бүтээлэг	кг	85 м <sup>3</sup>	75,440 кг	Хогийн төвлөрсөн цэг	33-13 СУА Бат-Эрдэнэ
2	Арчих материал, тостой эрэн бүтээлэг	кг	85 м <sup>3</sup>	73,680 кг	Хогийн төвлөрсөн цэг	61-82 ДОР Орхонбаяр
3	Химийн бодисын шуудай, эрэн бүтээлэг	кг	85 м <sup>3</sup>	79,600 кг	Хогийн төвлөрсөн цэг	67-96 УБК Эрдэнэбат
4	Резинэн хаягдал, шланг, ремён, галын хор унтраагуур, хаягдал дугуй	кг	85 м <sup>3</sup>	77,360 кг	Хогийн төвлөрсөн цэг	18-86 ДОУ Ганзориг
5	Химийн бодисын шуудай, эрэн бүтээлэг	кг	85 м <sup>3</sup>	78,130 кг	Хогийн төвлөрсөн цэг	77-65 ДОР Сайнбаяр
6	Химийн бодисын шуудай, эрэн бүтээлэг, хуванцар сав	кг	85 м <sup>3</sup>	78,720 кг	Хогийн төвлөрсөн цэг	75-23 ДОР Төмөрхуяг
7	Ажилсан масло, хаягдал тос	кг	85 м <sup>3</sup>	38,400 кг	Хогийн төвлөрсөн цэг	93-31 УНД Оюунбаатар
8						
9	<b>НИЙТ ДҮН</b>	<b>кг</b>	<b>510 м<sup>3</sup></b>	<b>501,330 кг</b>		

Хүлээлгэж өгсөн ЭМААБО-н ажилтан

Г. Бат

Хүлээж авсан “Түмэн-Эгшиг” ХХК-ны захирал

Г. Чинзориг

Хүлээж авсан “Түмэн-Эгшиг” ХХК-ны менежер

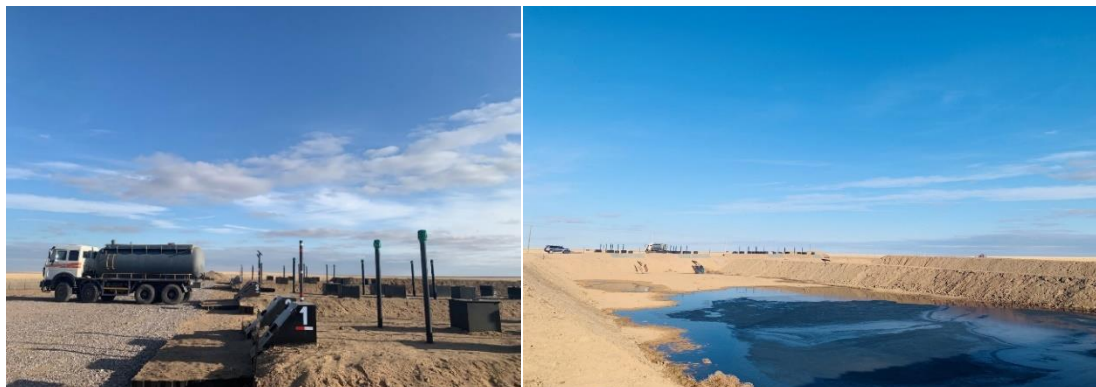
Б. Одбаяр



Зураг № 54. Аюултай хог хаягдлыг устгаж буй нь

#### **9.4 Ахуйн шингэн хаягдал**

Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж нь 2010 онд ашиглалтанд орсон 125м<sup>3</sup>/хон хүчин чадалтай байсныг 2019 онд Престиж инженеринг ХХК-тай гэрээ байгуулан өргөтгөл засвар, шинэчлэлтийн ажлыг хийж гүйцэтгэн 175м<sup>3</sup>/х болгон хүчин чадлыг нэмэгдүүлсэн ба байгууламж нь газар дор байрлуулсан тус бүр нь 3 тасалгаатай шүүх систем бүхий 40 тн-ийн 5 танк, шингэн ууршуулах 2 далан (ээлжээр хэрэглэдэг), лаг хаях нэг жижиг далангаас бүрдэнэ. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж уг байгууламжинд буулгаж буй шингэн хаягдлыг бүртгэн уг байгууламжийн өдөр тутмын арчлалт, засвар үйлчилгээг хийн ажиллаж байна. 2024 оны 10 сарын байдлаар нийт 19871 тн бохирыг буулгаж цэвэршүүлсэн байна. Улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн сорилтын лабораторид шижлүүлсэн.



Зураг № 55. Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламж

Манай компани 2024 онд (Ерөнхий шаардлага MNS4943:2015 стандартын хүлцэх дээд агууламжид нийцүүлэн цэвэршүүлэх) стандартын шаардлага хангасан шинэ гүн цэвэршүүлэх байгууламж барихаар төлөвлөн ажиллаж байна. Уг ажлын барилгын ажлын явц 50 хувьтай явж байна.



Зураг № 56. Шинэ ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжын барилгын ажлын явц

## **АРАВ. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ**

Газрын тос олборлох үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрсөн бүрхэвч, усан орчин, ургамлан нөмрөгт үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл, түүний хэмжээ, цар хүрээ, байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд гарч буй өөрчлөлтүүдийг хянаж, байгаль орчныг хамгаалах ажлын үр дүн, цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх зорилгоор энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Петрочайна дачин тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлэхээр тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Цавчирын Хөндий” ХХК-тай гэрээ байгуулан хээрийн судалгааг 2024 оны 6, 7, 9 дүгээр саруудад хийж гүйцэтгүүлсэн.

### **10.1 Агаарын шинжилгээ**

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ний Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт байрлах Тосон-Уул XIX талбайд 2024 оны агаарын чанарын орчны хяналт шинжилгээний хээрийн судалгааны ажлыг 6-р сарын 09-10, 7-р сарын 24-25, 9-р сарын 03-5-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэсэн. 6,7 болон 9-р сарын агаарын шинжилгээг Сүхбаатар ус цаг уур, орчны шинжилгээний төвийн байгаль орчны шинжилгээний лабораторид сорилтын дүнг боловсруулсан. Хэмжилт, дээжлэлтийг төсөл хэрэгжүүлэгчээс өгсөн 15 цэгт хийж гүйцэтгэсэн. Мөн нарийн ширхэглэгт тоосонцор /PM2.5/, том ширхэглэгт тоосонцор /PM10/ үзүүлэлтийг MNS 4585:2016 стандартын дагуу 24 цагийн хэмжилт хийх шаардлагатай байдаг тул 19-3 олон замын уулзвар, Бичигтийн боомт явах зам дагуу 5 км, Баянхошуу чиглэлийн автозам 20 км-т гэсэн 3 цэгт 6-р сар болон 9-р саруудад хэмжсэн.

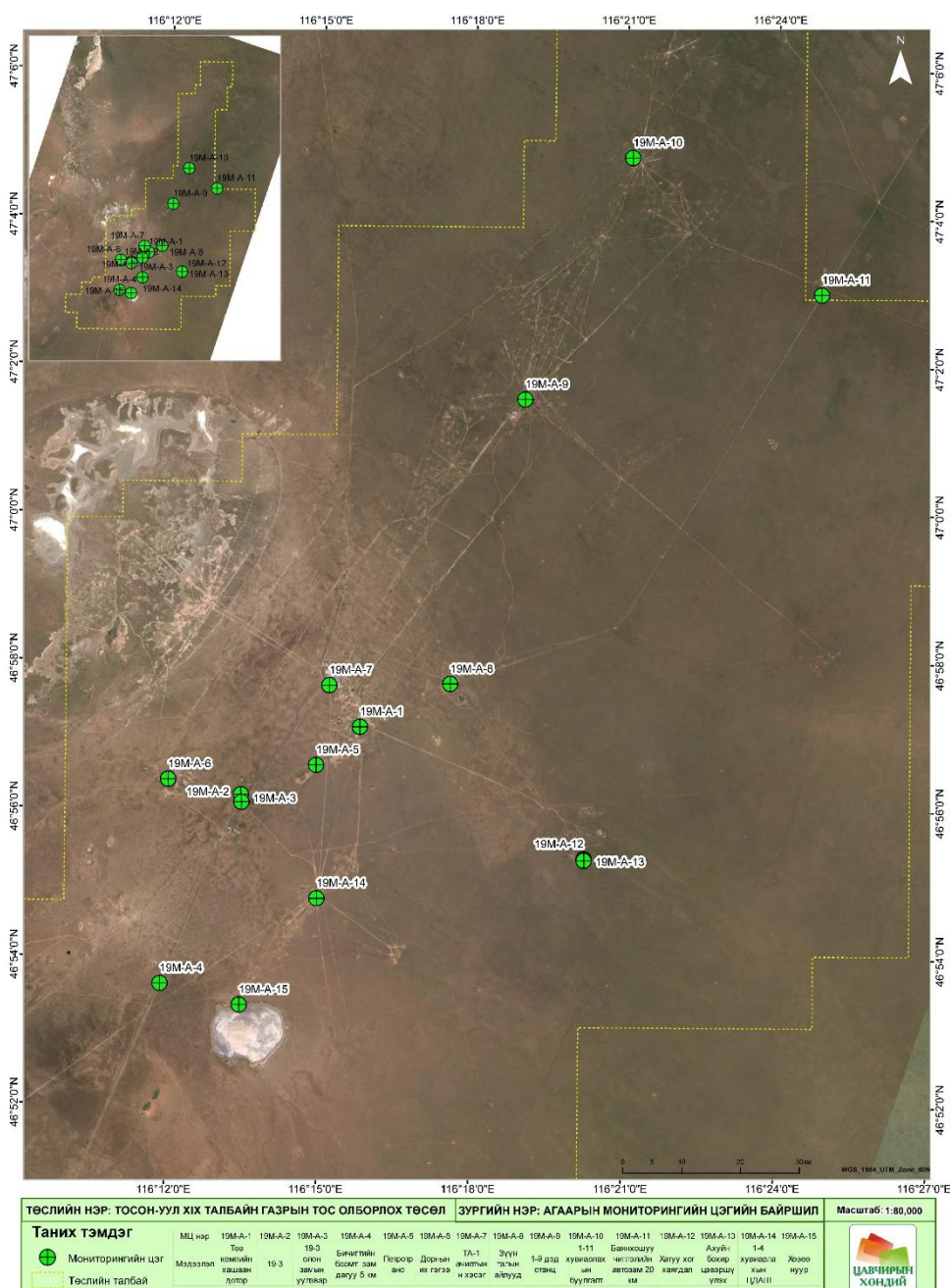
6-р сарын орчны хяналт шинжилгээний агаарын хэмжилтийн үед орчны байдал салхи ихэнх хугацаанд 5-10м/с, температур 22-27°C, газрын гадарга 9-11 дүгээр цэгт чийгтэй, ахуйн бохир цэгээс дээж авах хугацаанд машины хөдөлгөөнтэй, үл мэдрэгдэх болон мэдрэгдэхүйц үнэртэй, 19-3 дугаар цооног ажиллаагүй хөдөлгөөнгүй, 6-р цэг дуу чимээ ихтэй хөдөлгөөнтэй, 5-р цэгт хөдөлгөөнтэй тосны огцом үнэртэй, 7-р цэг хөдөлгөөнтэй, салхитай үнэргүй байна. 7-р сарын орчны хяналт шинжилгээний агаарын хэмжилтийн үед орчны байдал салхи ихэнх хугацаанд 2-7м/с, температур 22- 27°C, газрын гадарга өмнөх өдөр их хэмжээний усархаг бороо орсон чийтэй, ахуйн бохир цэгээс дээж авах хугацаанд машины хөдөлгөөнтэй үнэртэй, 19-3 дугаар цооног ажиллаж байгаа тосны үнэртэй, олон замын уулзвар болон нэгдсэн байгууламж хөдөлгөөн ихтэй, төв кемп тогтуун хөдөлгөөн бага байна.

9-р сард дээж авах үеийн орчны байдал салхи ихэнх хугацаанд 4-8м/с, температур 23-26°C, газрын гадарга хуурай, ахуйн бохир цэгээс дээж авах үед машины хөдөлгөөнтэй, засвар барилгын ажил хийгдэж байгаа, огцом үнэртэй, 19-3 дугаар цооног ажиллаж байгаа тосны үнэртэй, олон замын уулзвар болон нэгдсэн байгууламж орчим хөдөлгөөн ихтэй, төв кемп салхи тогтуун ба хөдөлгөөн дунд зэрэг байна.

# БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024



Зураг № 57. Хээрийн хэмжилт хийж буй байдал



Зураг № 58. Агаарын мониторингийн цэгийн байршил



**10.1.1 Орчны дуу шуугиан**

Орчны дуу шуугианы хэмжилтийг мониторингийн цэгт 20 минутын хугацаатай хийсэн бөгөөд хэмжилтийн үеийн утга 31.7-53.7 дБа байна. Энэ нь Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS4585:2016 стандартын Өдрийн цаг (07-22 цаг) дуу шуугианы стандарт түвшнээс хэтэрсэн үзүүлэлт байхгүй байна.

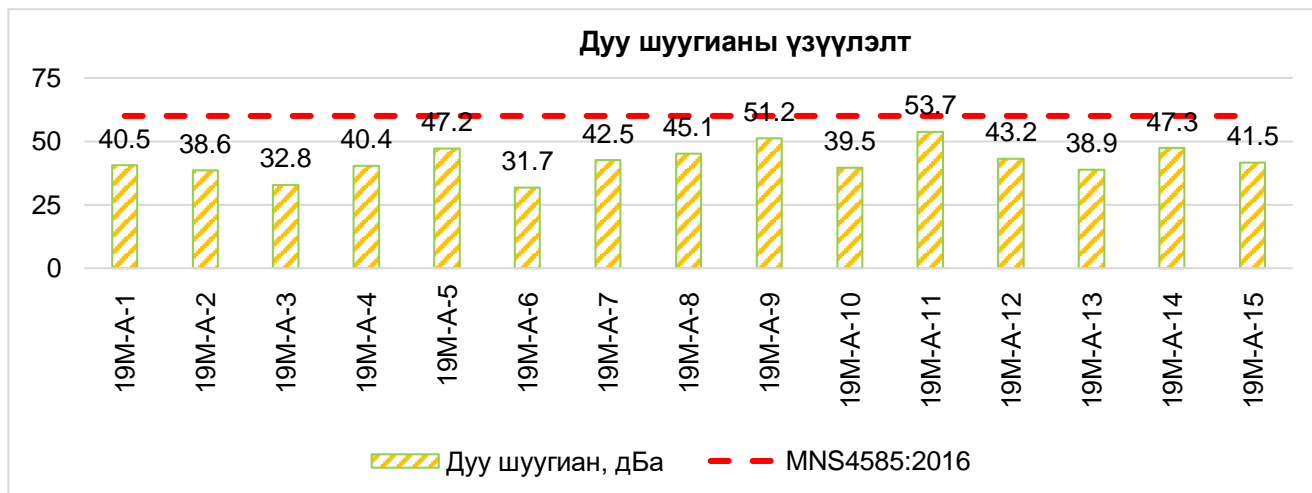


График 2. Дуу шуугианы үзүүлэлт

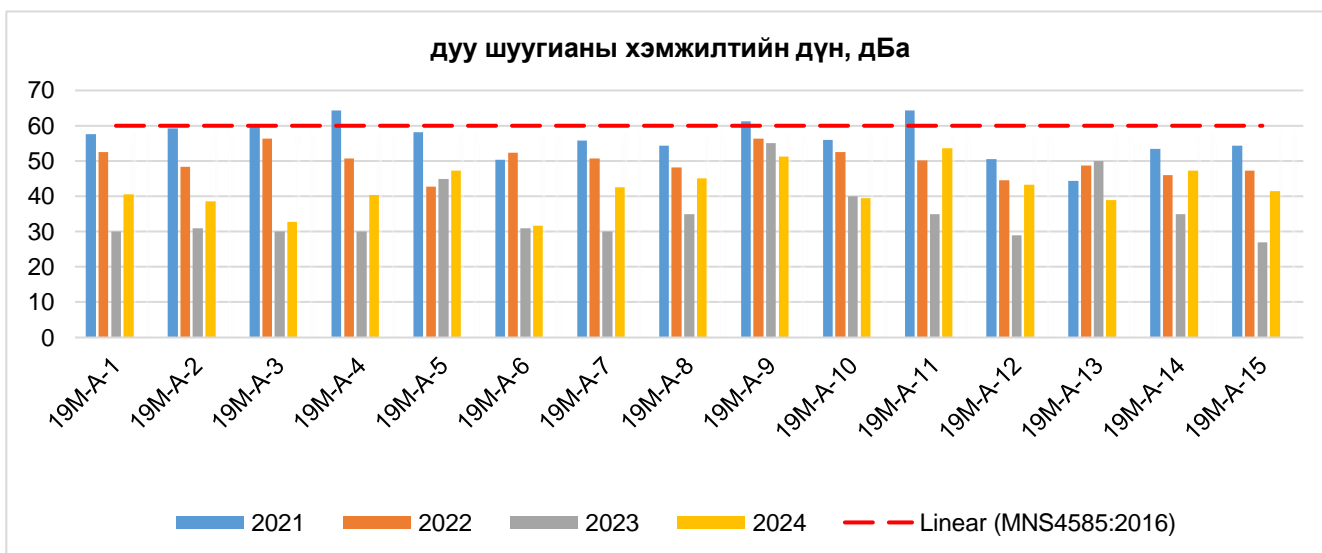


График 3. 2021-2024 оны дуу шуугианы хэмжилтийн дүн, дБа

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

**10.1.3 Агаар дахь тоосжилтын хэмжилтийн үр дүн**

Төслийн талбайд хэмжсэн агаар дахь тоосны хэмжилтийн үр дүнгээс харахад нийт тоосны хэмжээ 6-р сард 0.003-0.016 мг/м<sup>3</sup>, 7-р сард 0.003-0.021 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.005-0.021 мг/м<sup>3</sup> хооронд буюу “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS4585:2016 стандартаас бага байна (График 2-3). 6-р сар, 7-р сар, 9-р сарын хэмжилтийн үр дүнг харьцуулахад нийт тоосны 6-р сарын утга хамгийн бага ба 7-р сарын агаарын хэмжилтийн хамгийн их утгыг 9 дүгээр сартай харьцуулахад адил ба Агаарын чанарын стандарт 0.5 мг/м<sup>3</sup> утгаас давсан үзүүлэлт байхгүй байна.

Хүснэгт 20. 2021-2024 оны нийт тоосонцрын агууламж

Нийт тоосонцор											
№	МЦ	2021	2022		2023			2024			MNS 4585: 2016
			зун	намар	6-р сар	8-р сар	9-р сар	6-р сар	7-р сар	9-р сар	
1	19М-А-1	0.001	0.009	0.022	0.013	0.088	0.002	0.016	0.010	0.016	0.5
2	19М-А-2	0.003	0.018	0.034	0.049	0.064	0.004	0.004	0.006	0.008	0.5
3	19М-А-3	0.003	0.021	0.108	0.067	0.072	0.033	0.014	0.011	0.011	0.5
4	19М-А-4	0.002	0.038	0.042	0.086	0.070	0.012	0.009	0.010	0.010	0.5
5	19М-А-5	0.003	0.009	0.048	0.022	0.090	0.004	0.014	0.003	0.015	0.5
6	19М-А-6	0.001	0.011	0.03	0.022	0.072	0.005	0.009	0.006	0.018	0.5
7	19М-А-7	0.002	0.013	0.029	0.059	0.090	0.002	0.007	0.021	0.021	0.5
8	19М-А-8	1.280	0.008	0.03	0.030	0.119	0.003	0.004	0.009	0.011	0.5
9	19М-А-9	0.001	0.027	0.048	0.012	0.098	0.003	0.004	0.008	0.008	0.5
10	19М-А-10	0.001	0.023	0.033	0.042	0.068	0.004	0.003	0.005	0.005	0.5
11	19М-А-11	0.002	0.034	0.051	0.047	0.107	0.004	0.006	0.006	0.006	0.5
12	19М-А-12	0.139	0.01	0.043	0.026	0.070	0.006	0.003	0.004	0.007	0.5
13	19М-А-13	0.001	0.013	0.035	0.027	0.110	0.007	0.003	0.004	0.009	0.5
14	19М-А-14	0.002	0.034	0.05	0.014	0.240	0.005	0.014	0.005	0.011	0.5
15	19М-А-15	0.002	0.28	0.028	0.029	0.060	0.006	0.008	0.007	0.011	0.5

Орчны хяналт шинжилгээний хүрээнд 2019, 2022, 2023, 2024 онд 15 мониторингийн цэгт 2021 онд нэмэлтээр 5 цэгт хэмжилт хийгдэж, үр дүнг боловсруулсан байна.

2024 оны орчны дуу шуугианы хэмжилтийг мониторингийн цэгт 20 минутын хугацаатай хийсэн бөгөөд хэмжилтийн үеийн утга 31.7-53.7 дБа байна. Энэ нь Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS4585:2016 стандартад заасан өдрийн цагаар (07-22 цаг) зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ болох 60 дБа-аас хэтрээгүй байна.

2019 онд дуу шуугианы хэмжилт хийгдээгүй, 2021-2023 оны дуу шуугианы хэмжилтээр 27-64.4 дБа байна. 2021 оны хэмжилтээр 19М-А-4 (Бичигтийн боомт явах зам дагуу 5 км) цэгт 64.3 дБа, 19М-А-9(1-9 дэд станц) цэгт 61.2 дБа, 19М-А-11 (Баянхошуу чиглэлийн автозам 20 км) цэгт 64.4 дБа утгатай байсан нь Агаарын чанар. Ерөнхий шаардлага MNS 4585:2016 стандарт өдрийн цаг(07-22 цаг)-ын 60 дБа-ын утгыг давсан байна. Бусад мониторингийн цэгийн хэмжилтээр агаарын чанарын стандарт давсан утга байхгүй.

2024 оны төслийн талбайд хэмжсэн агаар дахь тоосны хэмжилтийн үр дүнгээс харахад нийт тоосны хэмжээ 6-р сард 0.003-0.016 мг/м<sup>3</sup>, 7-р сард 0.003-0.021 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.005-0.021 мг/м<sup>3</sup> хооронд буюу “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS4585:2016 стандартаас бага байна (График 2-3). 6-р сар, 7-р сар, 9-р сарын хэмжилтийн үр дүнг харьцуулахад нийт тоосны 6-р сарын утга хамгийн бага ба 7-р сарын агаарын хэмжилтийн хамгийн их утгыг 9 дүгээр сартай харьцуулахад адил ба Агаарын чанарын стандарт 0.5 мг/м<sup>3</sup> утгаас давсан үзүүлэлт байхгүй байна.

Харин төв кемпийн хашаан дотор Pm<sub>10</sub> 6-р сард 0.007 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.010 мг/м<sup>3</sup>, Pm<sub>2.5</sub> 6-р сард 0.006 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.007 мг/м<sup>3</sup>, 19-3 олон замын уулзвар орчимд Pm<sub>10</sub> 6-р сард 0.014 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.008 мг/м<sup>3</sup>, Pm<sub>2.5</sub> 6-р сард 0.010 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.007 мг/м<sup>3</sup>, Бичигтийн боомт явах зам дагуу 5 км-т Pm<sub>10</sub> 6-р сард 0.008 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.007 мг/м<sup>3</sup>, Pm<sub>2.5</sub> 6-р сард 0.004 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.004 мг/м<sup>3</sup>, Баянхошуу чиглэлийн автозам зам дагуу 20 км-т Pm<sub>10</sub> 6-р сард 0.006 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.005 мг/м<sup>3</sup>, Pm<sub>2.5</sub> 6-р сард 0.004 мг/м<sup>3</sup>, 9-р сард 0.003 мг/м<sup>3</sup>, буюу MNS 4585:2016 стандартаас бага байна

Орчны хяналт шинжилгээний 2019-2024 оны тайлангийн агаарын шинжилгээний хариут харьцуулж үзэхэд 2019 оны шинжилгээнд нийт тоосонцор хэмжигдээгүй, 2021 онд 19М-А-8 /Зүүн талын айлууд/ мониторингийн цэг дээр Агаарын чанар.Техникийн ерөнхий шаардлага MNS4585:2016 стандартын агаар дахь нийт тоосонцрын 0.5 мг/м<sup>3</sup> агууламжийн утгаас 2.56 дахин их, харин бусад мониторингийн цэгт Агаарын чанарын стандарт утгаас хэтэрсэн үзүүлэлт байхгүй байна.

Орчны хяналт шинжилгээний нарийн ширхэгт тоосонцор 2019-2024 оны хэмжилтийн дүн тухайн жилийн хээрийн хэмжилтээс шалтгаалан мониторингийн зарим цэгүүд дээр нарийн ширхэгт тоосонцор хэмжигдээгүй байна. 2019 оны агаарын хэмжилтийн дүнгээр 19М-А-

6(Дорнын их гэгээ), 19М-А-7(Нэгдсэн байгууламжийн ачилтын хэсэг) PM10 тоосонцор, 2021 оны агаарын хэмжилтийн дүнгээр мониторингийн цэг 19М-А-10 (1-11 хуваарилахын буулгалт) PM10 тоосонцор, 19М-А-8 (Зүүн талын айлууд) цэгт PM10 болон PM2.5 тоосонцрын хэмжээ Агаарын чанар.Ерөнхий шаардлага MNS4585:2016 стандартаас давсан үзүүлэлттэй байна. 2022, 2023 болон 2024 оны агаарын хэмжилтээр Агаарын чанарын стандарт давсан утга байхгүй.

2024 оны төслийн талбай дахь хүхэрлэг хий ( $\text{SO}_2$ ) хэмжилтийн үр дүнгээс харахад 6-р сард  $0.003-0.012 \text{ мг/м}^3$ , 7-р сард  $0.003-0.011 \text{ мг/м}^3$ , 9-р сард  $0.003-0.011 \text{ мг/м}^3$  хооронд буюу “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 4585:2016 стандартаас бага байна. Төслийн талбай дахь азотын давхар ислийн ( $\text{NO}_2$ ) хэмжилтийн үр дүнгээс харахад 6-р сард  $0.023-0.044 \text{ мг/м}^3$ , 7-р сард  $0.023-0.040 \text{ мг/м}^3$ , 9-р сард  $0.02-0.039 \text{ мг/м}^3$  хооронд буюу “Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага” MNS 4585:2016 стандартаас давсан утга байхгүй байна.

Хүхэрлэг хий, Азотын давхар ислийн агууламж 2019 онд хийгдээгүй. 2021-2024 оны Агаарт агуулагдах хүхэрлэг хийн агууламж  $0.002-0.228 \text{ мг/м}^3$  агууламжтай байсан нь Агаарын чанар. Ерөнхий шаардлага MNS4585:2016 стандарт утга давсан үзүүлэлт байхгүй байна. Хэмжилтийн утга хамгийн өндөр гарсан нь 2021 оны агаарын хэмжилтээр 19М-А-8 ( Зүүн талын айлууд) цэгт  $0.228 \text{ мг/м}^3$  илэрсэн боловч агаарт агуулагдах хүхэрлэг хийн агууламжийн стандартаас бага байна.

2021-2024 оны Агаарт агуулагдах азотын давхар ислийн агууламж  $0.008-0.345 \text{ мг/м}^3$  агууламжтай байсан. 2023 оны 8-р сарын агаарын чанарын хэмжилтээр мониторингийн цэг 19М-А-5(Петротранс)- $0.345 \text{ мг/м}^3$ , 19М-А-8(Зүүн талын айлууд)- $0.21 \text{ мг/м}^3$ , 19М-А-13(Ахуйн бохир цэвэршүүлэх)- $0.289 \text{ мг/м}^3$ -ын агууламжтай байсан нь Агаарын чанар. Ерөнхий шаардлага MNS4585:2016 стандарт утга давсан байна. Бусад мониторингийн цэгүүд дээр азотын давхар ислийн агууламж стандарт утга давсан үзүүлэлт байхгүй.

**10.2 Усан орчны хяналт шинжилгээ**

Газрын тос олборлох Тосон-Уул XIX талбайн 2024 оны усан орчны мониторингийн ажлын хүрээнд усны дээж авах болон худгийн усны түвшин хэмжилтийн ажлыг 6, 7 болон 9 дүгээр саруудад тус тус хийж гүйцэтгэв.

Хээрийн судалгааны үед усны дээж авах, тээвэрлэхдээ “Унд ахуйн хэрэгцээний, үйлдвэрийн ус хангамжийн зориулалттай ус. Химийн шинжилгээний дээж авах аргачлал” MNS 3934 : 1986, Усны чанар-Дээж авах: 11-р бүлэг. Гүний уснаас дээж авах зөвлөмж” MNS ISO 5667-11:2000 стандартын дагуу 1.5 л багтаамжтай цэвэр усны саванд авсан. Дээж авахдаа дээжийн савыг дээж авч буй эх үүсвэрийн усаар 2 удаа зайлж, савыг дээжээр бүрэн дүүргэж дээр нь агаар байх зайгүйгээр тагласан. Энэ нь тээвэрлэлтийн явцад сэгсрэгдэх, хүчил төрөгчтэй тухайн дээж харилцан үйлчлэлд орохыг хязгаарлана. Дээжийг харанхуй, сэрүүн нөхцөлд хүйтэн баригч саванд хадгалж тээвэрлэсэн болно.



Зураг № 59. (Малчны гар худаг 1) дээж авч буй байдал



Зураг № 60. Хөвөө нуу дээж авч буй байдал

### 10.2.1 Усны түвшиний хэмжилт

2024 оны хээрийн судалгааны ажлаар гүний худгуудын түвшинг 6, 8, 9 саруудад хэмжихэд малчны худаг 1-ийн түвшин 2.8 м орчимд тогтвортой, малчны худаг 2-ийн түвшин хавар 4 м байсан бол 8, 9 сарын хэмжилтээр 1.75, 2.2 м тус тус болж буурсан, малчны худаг 3-ийн түвшин хавар 0.9 м байсан бол 8, 9 сарын хэмжилтээр 1.6 м болж өсөн тогтвортой байсан. Төслийн ашиглалтын худгуудын хувьд 14 дүгээр худгийн түвшин амнаас 6 сард 4 м-т байсан бол 8, 9 сарын хэмжилтээр 2.6, 2.4 м болж буурсан, худаг 7 дээр эхний хэмжилтээр 0.5 м-д байсан бол сүүлийн хоёр судалгаагаар хэмжилт хийгдээгүй байна. Худаг 21-ийн усны түвшин 6 сард 12 м-т мэдрэгдсэн бол 8 сард 9.9 м болж буурсан. 42, 31, дүгээр худгуудын ус мэдрэгдэх түвшин 50 м орчимд хэлбэлзэл бага, 5 худгийн түвшин 57.5 м орчимд мөн савлалт багатай байна. Худаг 36 усны түвшин 31.6, 35, 34 хооронд хэлбэлзэл бага байна. Ерөнхийдөө худгуудын усны түвшин 6 сараас 9 сарын хооронд 2-4 м нэмэгдэж байна.

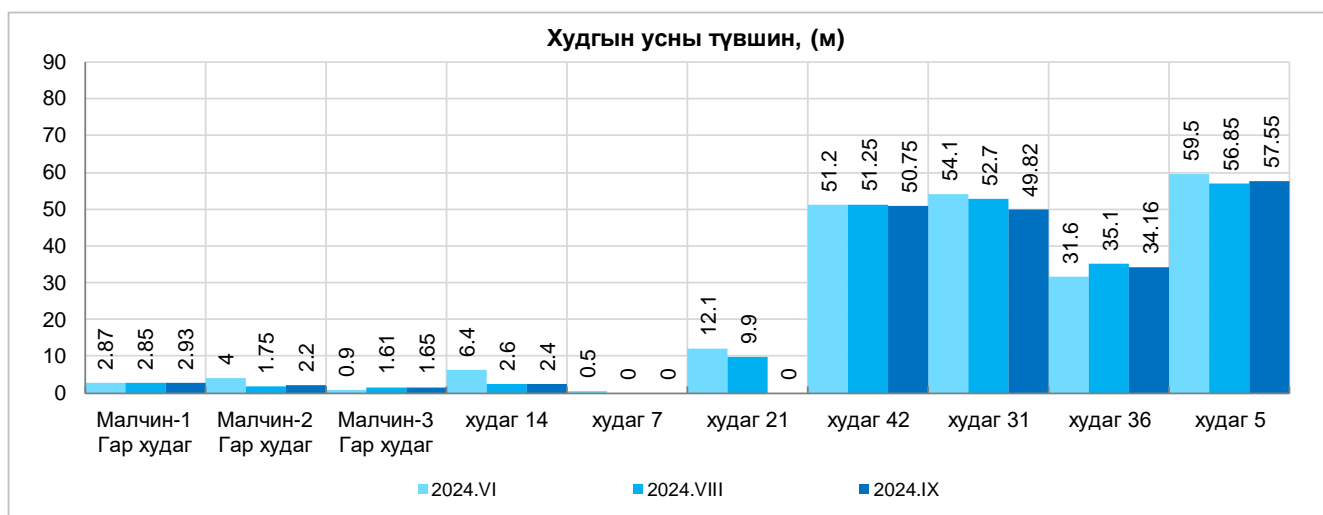


График 4. Худгуудын усны түвшин

### 10.2.2 Усан орчны физик-ерөнхий химийн үзүүлэлтүүд

Тосон-Уул XIX талбайн газрын тос олборлолтын төслийн хүрээнд малчны 3 худаг, нэгдсэн кемп болон 1-11 кемпийн эх үүсвэрийн худагийн ус болон унданд хэрэглэхийн өмнө цэвэршүүлсэн уснаас тус бүр дээж авч гүний усны физик-ерөнхий химийн үзүүлэлтүүдийг шинжилүүлж анализ хийн усны чанарын хяналтыг хийдэг. Малчны гурван худгийн ус нь химийн бүрэлдэхүүнээрээ хлор-сульфатын ангийн, натрийн бүлгийн, 2-р төрлийн чанарын хувьд давстай, маш хатуу, хатуулаг дотроо магнийн ион зонхилсон ус байна. Төслийн үйл ажиллагаанд унд, ахуйн хэрэгцээнд ашиглау буй худгуудын ус нь Химийн бүрэлдэхүүнээрээ хлорын ангийн, натрийн бүлгийн, 1-р төрлийн цэнгэг болон давсархаг ус байна. Байршлын хувьд малчны худаг 3 нь Хөвөө нуурын урд 2 км орчимд, малчны худаг 2 нь Хөвөө нуураас баруун зүгт 3 км орчим, малчны худаг 3 нь талбайн баруун урд талын говийн урд, 1-11 кемп нь төслийн талбайн хойд

# БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024

хэсэгт, төв кемп нь урд хэсэгт Хөвөө нуураас хойш 7 км орчим зай тус бүр нэлээдгүй хол байрлана.

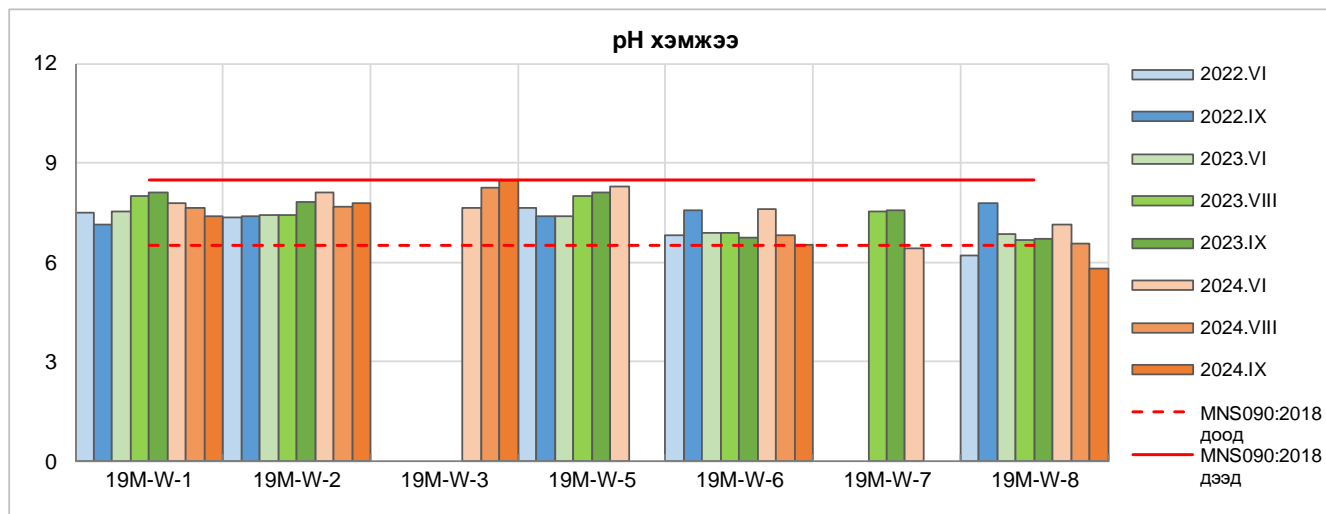


График 5. Усны Ph хэмжээ

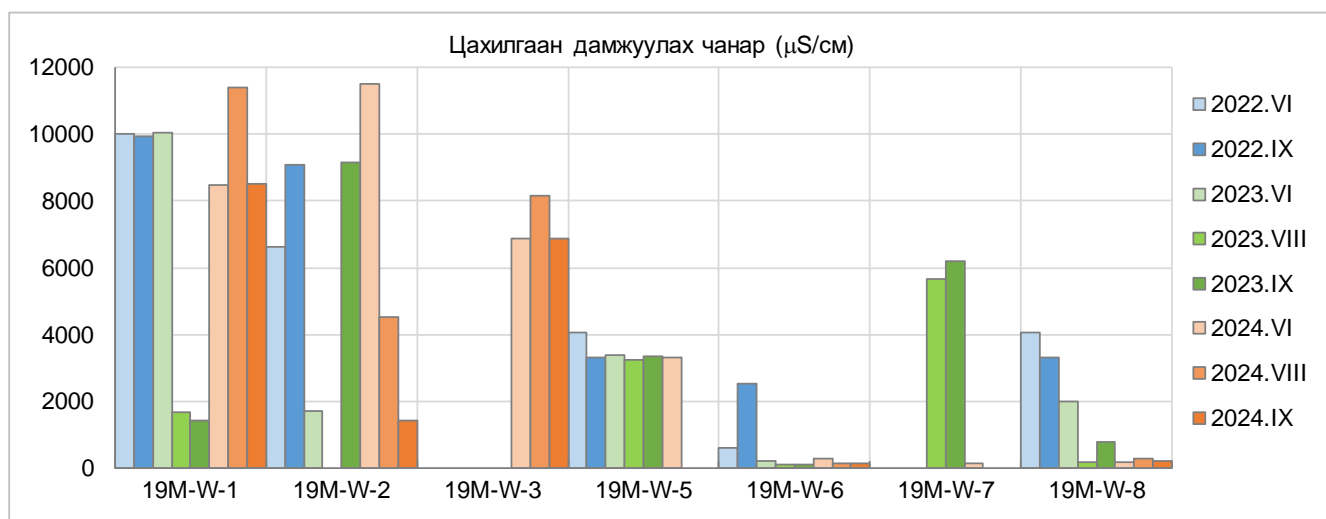


График 6. Усны цахилгаан дамжуулах чанар

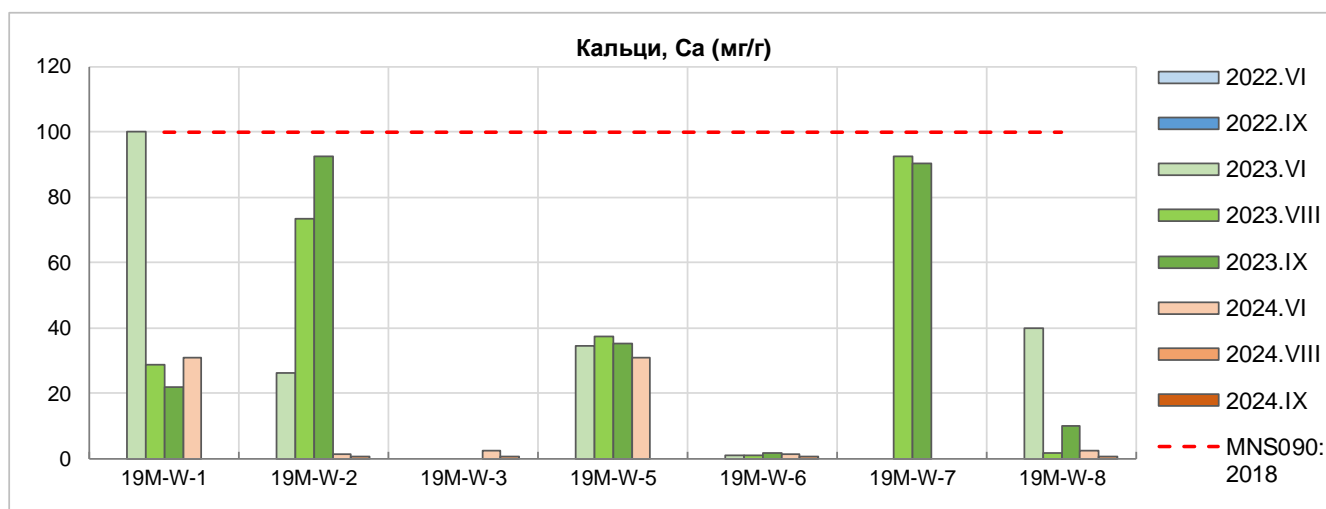


График 7. Усанд агуулагдах кальцийн хэмжээ

### 10.3 Хөрсний хяналт шинжилгээ

Газрын тос олборлох Тосон-Уул XIX талбайн 2024 оны орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн хүрээнд хөрсний мониторингийн хээрийн судалгаа буюу хөрсний дээж авалтыг 2024.06, 2024.07, 2024.9-р саруудад хийж гүйцэтгэсэн. 2022 болон 2023 онуудад дээжлэлт хийсэн нийт 33 цэгээс хүнд элементийн 28 дээж, агрохимийн буюу ерөнхий хими, физикийн 7, нефтийн бүтээгдэхүүн буюу органик нүүрстөрөгчийн нийт 6 дээжийг 3 удаагийн хээрийн судалгаагаар цуглуулсан.

#### Лабораторийн задлан шинжилгээ

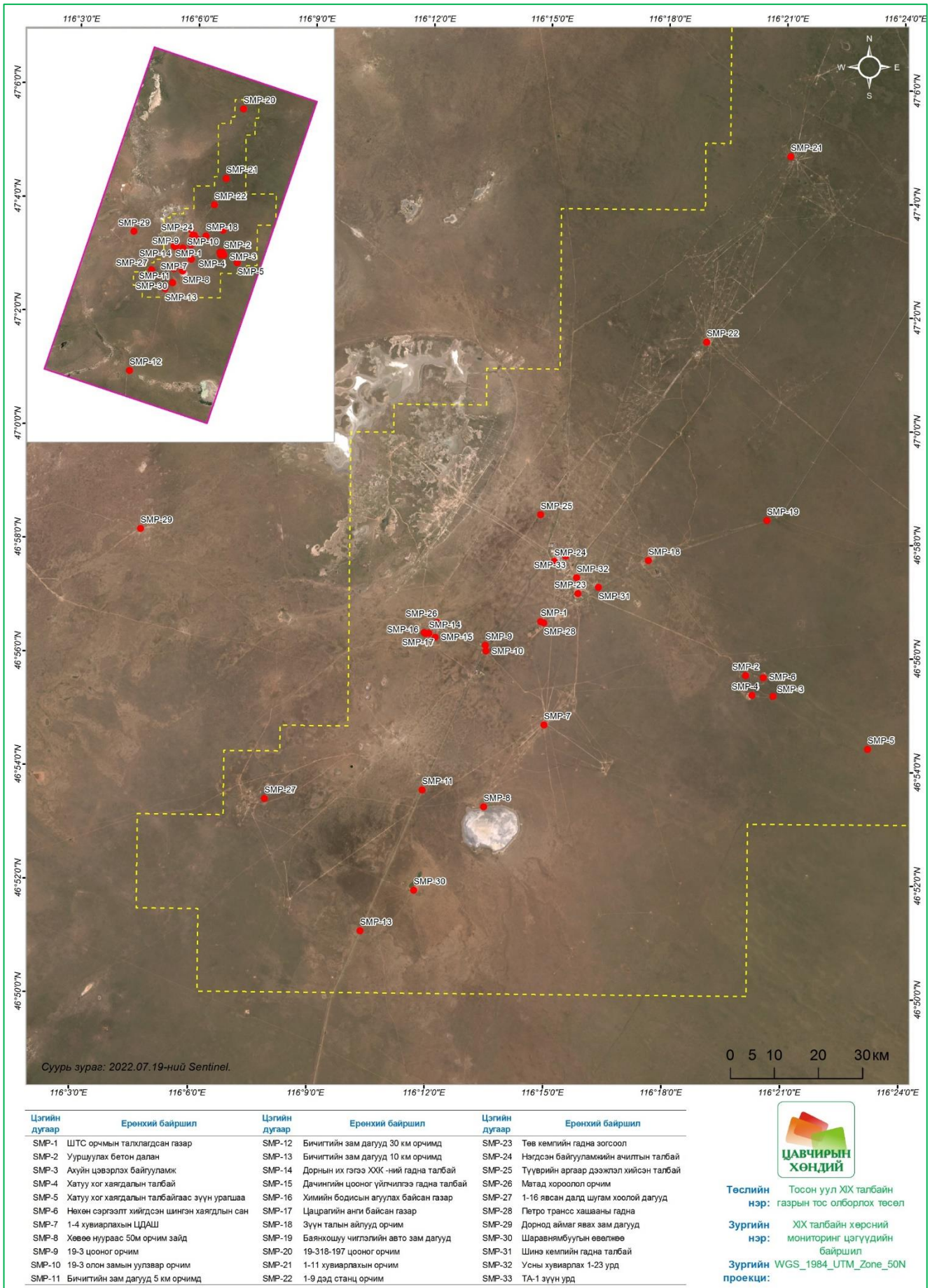
Хээрийн судалгаагаар талбайгаас цуглуулсан хөрсний дээжинд ерөнхий хими, физикийн үзүүлэлтүүд болон органик нүүрстөрөгчийн агууламжийг ШУА-ийн Газарзүй-Геоэкологийн Хөрс судлалын лабораторид, хүнд элементийн агууламжийг “SGS IMME Mongolia” ХХК-ий Хөрс судлалын итгэмжлэгдсэн лабораторид шинжлүүлсэн.

Хүснэгт 21. Лабораторийн задлан шинжилгээний арга болон стандарт

№	Хөрсний үзүүлэлтүүд	Задлан шинжилгээний арга	Стандарт
1	Ялзмаг	Тюрин ( <i>Walkley, Black</i> )	MNS 3310: 1991 Хөрс. Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтийг тодорхойлох арга.
2	Урвалын орчин	Ионометр	MNS ISO 10390: 2001 Хөрсний чанар. рН тодорхойлох.
3	Карбонат	Кальциметр (10% HCl)	MNS 3310: 1991 Хөрс. Хөрсний агрохимийн үзүүлэлтийг тодорхойлох арга.
4	Хөдөлгөөнт фосфор	Спектрофотометр	
5	Хөдөлгөөнт кали	Дөлөн фотометр	
6	ЕС-MNS ISO 10390:2001	Кондуктометр	ISO 11277:2009 Soil quality - Determination of particle size distribution in mineral soil material - Method by sieving and sedimentation
7	Механик бүрэлдэхүүн	Гидрометр	
8	Хүнд металлууд	Optical Spectrometer	



# БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024



Зураг № 61. Хөрсний мониторинг цэгүүдийн байршил

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

Хүснэгт 22. Хөрсний хяналт мониторингийн цэгүүдийн ерөнхий мэдээлэл

Мониторингийн цэгийн дугаар	Ерөнхий байршил	Цэгийн дугаар	Цэгийн солбилцол	
			X	Y
SMP-1	ШТС орчмын талхлагдсан газар	Хүчтэй талхадсан	46.943487	116.247570
SMP-2	Ууршуулах бетон далан	Дунд зэрэг талхадсан	46.928194	116.334500
SMP-3	Ахуйн цэвэрлэх байгууламж	Дунд зэрэг талхадсан	46.922111	116.346111
SMP-4	Хатуу хог хаягдлын талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.922417	116.337222
SMP-5	Хатуу хог хаягдлын талбайгаас зүүн урагшаа	Нөлөөлөл байхгүй	46.906806	116.386361
SMP-6	Нөхөн сэргээлт хийгдсэн шингэн хаягдлын сан	Нөхөн сэргэсэн	46.927611	116.342000
SMP-7	1-4 хуваарилах ЦДАШ	Хүчтэй талхадсан	46.913139	116.249417
SMP-8	Хөвөө нуураас 50м орчим зайд	Дунд зэрэг талхадсан	46.889000	116.224222
SMP-9	19-3 цооног орчим	Дунд зэрэг талхадсан	46.936389	116.224278
SMP-10	19-3 олон замын уулзвар орчим	Дунд зэрэг талхадсан	46.934694	116.224472
SMP-11	Бичигтийн зам дагууд 5 км орчимд	Бага зэрэг талхадсан	46.893750	116.198111
SMP-12	Бичигтийн зам дагууд 30 км орчимд	Бага зэрэг талхадсан	46.682361	116.069861
SMP-13	Бичигтийн зам дагууд 10 км орчимд	Бага зэрэг талхадсан	46.852306	116.172500
SMP-14	Дорнын их гэгээ ХХК -ний гадна талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.939694	116.200308
SMP-15	Дачингийн цооног үйлчилгээ гадна талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.938639	116.202944
SMP-16	Химийн бодисын агуулах байсан газар	Дунд зэрэг талхадсан	46.939972	116.198333
SMP-17	Цацрагийн анги байсан газар	Бага зэрэг талхадсан	46.939667	116.199000
SMP-18	Зүүн талын айлууд орчим	Хүчтэй талхадсан	46.961667	116.292861
SMP-19	Баянхошуу чиглэлийн авто зам дагууд	Бага зэрэг талхадсан	46.973694	116.343000
SMP-20	19-318-197 цооног орчим	Бага зэрэг талхадсан	47.224444	116.401750
SMP-21	1-11 хуваарилах орчим	Хүчтэй талхадсан	47.080500	116.351750

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

SMP-22	1-9 дэд станц орчим	Хүчтэй талхадсан	47.025917	116.316833
SMP-23	Төв кемпийн гадна зогсоол	Хүчтэй талхадсан	46.951833	116.263250
SMP-24	Нэгдсэн байгууламжийн ачилтын талбай	Бага зэрэг эвдэрсэн	46.961167	116.253056
SMP-25	Түүврийн аргаар дээжлэлт хийсэн талбай	Дунд зэрэг талхадсан	46.974833	116.247056
SMP-26	Матад хороолол орчим	Дунд зэрэг талхадсан	46.942944	116.203722
SMP-27	1-16 явсан далд шугам хоолой дагууд	Дунд зэрэг талхадсан	46.890750	116.131417
SMP-28	Петро трансс хашааны гадна	Хүчтэй талхадсан	46.943131	116.248931
SMP-29	Дорнод аймаг явах зам дагууд	Бага зэрэг талхадсан	46.969583	116.077694
SMP-30	Шаравнямбуугийн өвөлжөө	Хүчтэй талхадсан	46.864333	116.195028
SMP-31	Шинэ кемпийн гадна талбай	Бага зэрэг талхадсан	46.953694	116.271917
SMP-32	Усны хуваарилах 1-23 урд	Хүчтэй талхадсан	46.956444	116.262556
SMP-33	ТА-1 зүүн урд	Хүчтэй талхадсан	46.962722	116.257806



Зураг № 62. Хөрсний дээж авч буй нь

**10.3.1 Хөрсөн бүрхэвчийн хяналт шинжилгээ**

XIX талбай нь Монгол орны хуурай болон хуурайвтар хээрийн бүсэд байрлана. Гадаргын өндөршлийн хувьд далайн түвшнээс дээш 608-899 метр орчимд хэлбэлзэх бөгөөд өндөржилтийн хэлбэлзэл бага байна. Монгол орны зүүн хэсэгт маш том талбайг хамрах Мэнэнгийн талд бүхэлдээ багтах бөгөөд энд тал хээрийн бүсийн нам өндөртэй уул, нурууд тэдгээрийн хоорондох томоохон хотос, хөндий ажиглагдана.

Тус талбай нь Монгол орны Физик-Газарзүйн мужлалтаар Монголын дорнод талын их мужийн Дорнодын тэгш талын мужийн Тамсагийн талын тойрогт багтана. Харин Хөрс-Газарзүйн мужлалтаар Хангайн их мужийн Хотгорын бүсшилтэй нутгийн Монголын дорнод мужийн Мэнэн-Матадын 19-р тойрогт багтаж байна. Хөрсөн бүрхэвчийн хэв шинжийн тархалтын хувьд тал хээрийн бүсэд зонхилох жинхэнэ хүрэн болон хүрэн шороон хөрс тархаж байна. Нам дор хотос, хонхруудаар хужир мараалаг хөрс, ил хужир болон нугын хөрс зонхилон тархана. Уулархаг нутгаар уулын хар хүрэн, хүрэн хөрс тархана.

Жинхэнэ хүрэн хөрс: Хуурай хээрийн бүсийн өмнөд хэсгээр, эсвэл хар хүрэн хөрстэй талархаг нутгийн доторх уудам хотгоруудад харгана бүхий үетэнт, агь-үетэнт ургамалшилтай газраар тархах бөгөөд ургамал нөмрөгийн бүрхэц нь 30-50% байна. Хөрсний чийгийн хангамж төдий л сайн биш, зуны хамгийн их хур бороотой үед ус чийг хөрсөнд дөнгөж 20-40 см хүртэл нэвчдэг тул түүнээс дооших хэсэг нь хуурай голдуу байна. Хөрсний үе давхарга үүнээс гүн чийглэгдэх нь ховор. Хүрэн хөрсний ялзмаг хуримтлалын давхарга нь хар хүрэн хөрснийхийг бодвол нимгэн, өнгөөр мэдэгдэхүйц гэгээтэй, карбонатын давхарга нь арай дээрээс эхэлдэг.

Нугын ялзмагт глейрхэг хөрс: Нугын хөрс голчлон хотос хонхор, нам дор газраар байрлах тул эргэн тойрных нь өндөрлөг газраас буух гадаргын урсцын усаар үе үе сэлбэгдэж нэмэгдэл чийг авах нөхцөл бүрддэг бөгөөд ийм тохиолдолд хөрсөн дэх шаварлаг үе, сэвсгэр хурдас чулуулгийн үелсэн тогтоц, удаан үргэлжлэх улирлын цэвдэг зэрэг нь ус үл нэвтрүүлэгчийн үүрэг гүйцэтгэснээр хөрсөнд нэвчсэн ус хөрсний профилийн дунд ба доод хэсэгт түр хугацаагаар саатан тогтож хэт чийглэг орчин үүсгэдэг байна. Үүний нөлөөгөөр нугын хөрс тогтворжих нөхцөл хангагдана. Нөгөөтээгүүр, газрын доорх усны түвшин гүн биш (1-2 м) орших тохиолдолд хөрсөн дэх капилляр сүвээр татагдан усны түвшин дээшээ хөөрч хөрсний үе давхаргуудыг нэмэгдэл ус чийгээр хангаснаар нугын хөрс үүсэх бас нэг таатай нөхцөл бүрддэг ажээ. Эдгээр тохиолдол нэгэн дор давхцах явдал ч цөөнгүй бий.

Чийгт хэлбэрийн хужир хөрс: Энэ хэв шинжийн хөрс хээрийн болон заримдаг цөлийн бүсэд, мөн говийн баян бүрдүүдэд түрүүчийн хөрсийг бодвол нэлээн түгээмэл тархсан байна. Ер нь манай орны хужир хөрсний дийлэнх нь чийгт хэлбэрийнх гэж болно. Ийм хөрс газрын доорх усны түвшин 1-2.5м гүнд буюу заримдаа түүнээс ч дээхнүүр оршдог, ууршилт хүчтэй явагдах боломжтой өвөрмөц нөхцөлд тогтворждог байна. Ус чийг нь байнга өөдөө хөөрч гадагшаа алдагдах учраас хөлрөх маягийн чийгийн горимтой гэж үздэг. Хөрсний гүнээс дулаан улирлын турш их хэмжээний ус дээшээ хөөрч дэгдэхдээ бүх үе давхаргуудыг нь нэвт дамжиж гадагшаа ууршиж алдагдах бөгөөд устай цуг түүнд ууссан давсны нэгдлүүд мөн өөдөө хөөрч хөрсний өнгөн давхаргад хүрээд тэндээ тунаж хуримталсаар хужир марз болж тогтдог байна. Ингэж үүссэнийг чийгт хэлбэрийн хужир хөрс гэнэ.

**10.3.2 Ерөнхий хими, физик шинж чанар**

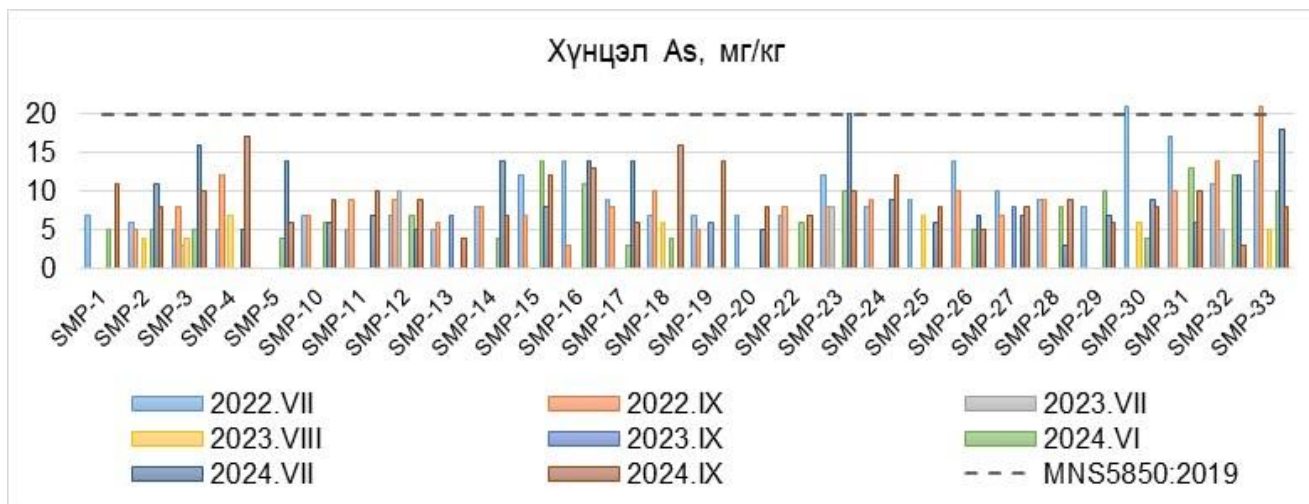


График 8. Хүнцлийн агууламж

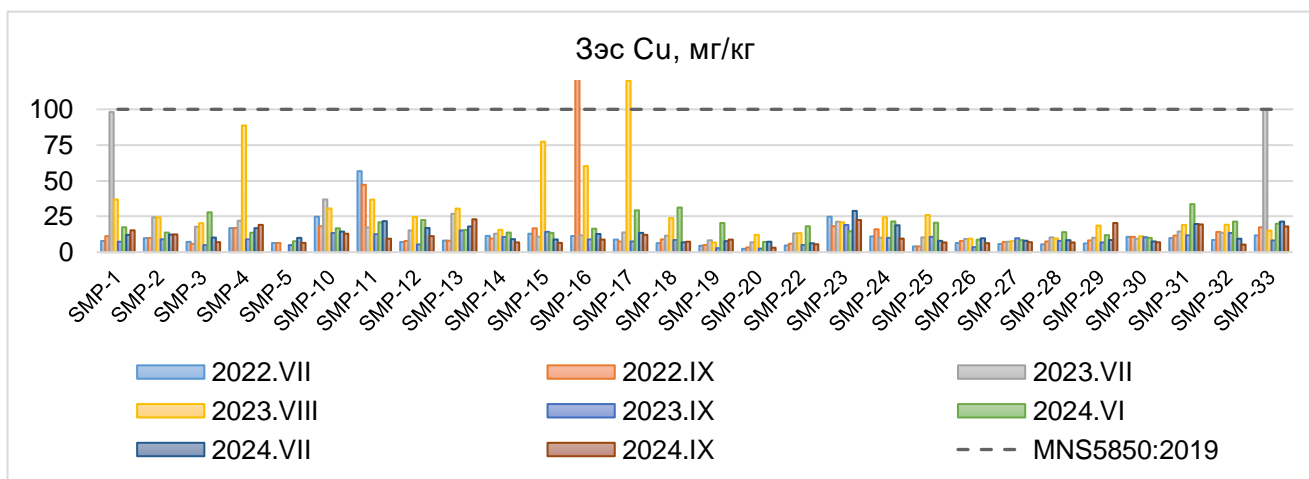


График 9. Зэсийн агууламж

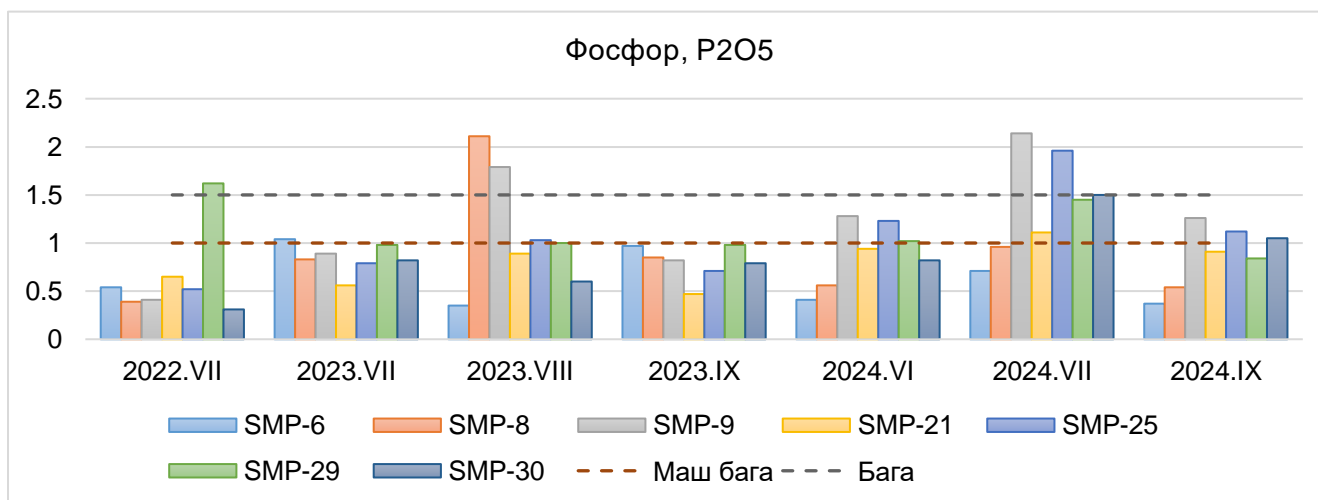


График 10. Хөдөлгөөнт фосфор

Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт байрлах XIX талбайд хээрийн судалгааг 2024 оны 6, 7, 9-р саруудад хийж гүйцэтгэлээ. Мониторингийн тайлангийн хувьд 2022 оны 7 болон 9-р сар, 2023 оны 7-9-р саруудтай харьцуулж бичлээ. Нийт мониторингийн хугацаанд SMP-6 цэгийн ялзмагийн дундаж агууламж 0.92%, SMP-8 цэг 0.87%, SMP-9 цэг 1.46%, SMP-21 цэг 0.85%, SMP-25 цэг 1.26%, SMP-29 цэг 1.43%, SMP-30 цэг 1.14% байна. 2022 онд нийт цэгийн дундаж ялзмагийн агууламж 1.05%, 2023 онд 1.0%, 2024 онд 1.29% байна. 2024 оны хувьд тухайн жилд орсон хур тунадас, чийгшил зэргээс шалтгаалж хамгийн өндөр агууламжтай гарсан байна. Урвалын орчин 6.36-9.77 хооронд хэлбэлзэх бөгөөд энэ нь сул хүчиллэгээс маш хүчтэй шүлтлэг орчинг илэрхийлнэ. Карбонатын агууламжийг судалгааны хугацаагаар харьцуулж үзвэл 2022 онд 3.1%, 2023 онд 2.14%, 2024 онд 1.36% тус тус агууламжтай байна. 2022 болон 2023 онуудад бүх цэгийн дундаж агууламж дунд зэрэг карбонатжсан байгаа бол 2024 онд сул карбонатжсан болж буурсан байна. SMP-30 цэгт 2022 оны 7-р сард 13.18%, 2023 оны 9-р сард 10.91% гарсан нь хамгийн өндөр үзүүлэлт болж байна. Тухайн цэг нь нутгийн малчин Шаравнямбуугийн өвөлжөөний орчим юм. Харин 2024 оны 3 удаагийн судалгаагаар тухайн цэгт карбонат огт илрээгүй байна. Цахилгаан дамжуулах чадварын хувьд 0.04-3.36 dS/m хооронд хэлбэлзэж байна. 7 цэгийг харьцуулж үзвэл SMP-6 цэг 0.109 dS/m, SMP-8 цэг 0.282 dS/m, SMP-9 цэг 0.254 dS/m, SMP-21 цэг 0.229 dS/m, SMP-25 цэг 0.141 dS/m, SMP-29 цэг 0.169 dS/m, SMP-30 цэг 0.692 dS/m тус тус агууламжтай байна. Цэгүүдийн дунджаар авч үзвэл бүх цэг давсжилтгүй байна. Судалгааны хугацаагаар харьцуулж үзвэл 2022 онд 0.78 dS/m, 2023 онд 0.241 dS/m, 2024 онд 0.124 dS/m байна. Давсжилтын хэмжээ 2022 оноос хойш буурсан дүнтэй байна. 2022 оны дундаж сул давсархаг хэмжээнд байжээ. Хөдөлгөөнт фосфор 0.31-2.14 мг/100гр хооронд хэлбэлзэж байна. Бүх дээж фосфорын хангамж маш багаас дундаж түвшинд байна. Судалгааны хугацаагаар харьцуулж үзвэл 2022 онд 0.63 мг/100гр, 2023 онд 0.91 мг/100гр, 2024 онд 1.05 мг/100гр байна. Хөдөлгөөнт фосфорын хэмжээ 2022 оноос хойш өссөн дүнтэй байна. Хөдөлгөөнт калий 5.3-32.6 мг/100гр хооронд хэлбэлзэх бөгөөд энэ нь маш багаас дундаж хэмжээний хангамжтай байна. 2022 онд дундаж хэмжээ 11.74 мг/100гр буюу бага, 2023 онд 13.2 мг/100гр буюу бага, 2024 онд 11.16 буюу бага хангамжтай байна. 2022-2024 оны хооронд калийн хангамж ойролцоо агууламжтай байна. Органик нүүрстөрөгчийн агууламжийг 4 цэгийн хувьд харьцуулж үзвэл SMP-7 цэгт 2.31%, SMP-11 цэгт 2.34%, SMP-14 цэгт 3.26%, SMP-27 цэгт 4.56% буюу хүлцэх агууламжийг давсан дүн байхгүй. Харин мониторингийн хугацаагаар харьцуулж харвал 2022 онд 0.49%, 2023 онд 3.68%, 2024 онд 3.42% мөн адил хүлцэх агууламжийг давсан дүн гараагүй байна. Хүнд элементийг хүнцэл, кобальт, зэс, цайр, хар тугалга, хромын агууламжийг нийт 28 цэгт 8 удаагийн хэмжилтээр харьцуулж үзсэн. Тухайн талбай нь хүнд элементийн бохирдол байхгүй бөгөөд стандартаас бага хэмжээнд байна.

#### 10.4 Ургамлын хяналт шинжилгээ

“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ийн Дорнод аймгийн Матад сумын нутагт орших “Газрын тосны бүтээгдэхүүн хуваах гэрээт Тосон-Уул XIX” талбайн ургамлан нөмрөгийн хэв шинж, бүрхцийн үндсэн үзүүлэлт, биомасс, зүйлийн тохиолдоц болон зүйлийн бүрдэл, ангилал, нэн ховор болон ховор ургамлын төрөл, зүйлүүд түүний тархалт, хамгааллын статус, ургамлан нөмрөгийн өнөөгийн төлөв байдал өөрчлөлт, доройтлыг илрүүлэх мониторинг судалгааг орчны хяналт шинжилгээний ажлын хүрээнд жил бүр хэрэгжүүлэн ирсэн. Төслийн талбайн 2024 оны ургамлан нөмрөгийн мониторинг судалгааг 6, 7, 9-р саруудад нийт 3 удаагийн хээрийн хэмжилт судалгааны мэдээлэлд үндэслэн, үр дүнг сүүлийн 5 жилийн судалгааны үр дүнтэй харьцуулан боловсрууллаа.



Зураг № 63. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал /2024.06.09-06.10/



Зураг № 64. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал /2024.07.24-07.25/



Зураг № 65. Ургамлан нөмрөгийн төлөв байдал /2024.09.03-09.05/

**Ургамлан нөмрөгийн судалгаа хийсэн арга зүй**

Ургамалжилтын судалгааг хийхдээ ургамлын зүйлийн бүрэлдэхүүн, түүний өөрчлөлтийг Друдегийн аргаар, тусгаг бүрхэцийг Л.Г.Раменскийн аргаар тодорхойлсон. Геоботаникийн бичиглэл хийхдээ тухайн ургамлын мониторингийн цэгийг төлөөлүүлэн 1x1 м<sup>2</sup> болон 10 x10 м<sup>2</sup> талбайд раменскийн тор ашиглан тодорхойлсон бөгөөд санамсаргүй байрлуулан цэг тус бүрээр бичиглэл хийж, хээрийн судалгааны мэдээ материалуудад үндэслэн ургамлын тайланг боловсруулсан.

**Зүйлийн бүрэлдэхүүн:** Ургамалжилтын зүйлийн бүрэлдэхүүнийг тодорхойлохдоо зүйл тус бүрийг флорын баялаг тодорхойлох аргаар бүртгэж, зүйлийн латин, Монгол нэрийг И.В.Грубовын (1982) бүтээлд зааснаар тус тус нэрлэсэн.

**Арви:** Ургамалжилтын зүйлийн арвид О.Друдегийн нүдэн баримжааны аргаар үнэлгээг өгсөн. Тусгаг бүрхэц: Ургамалжилтын зүйлийн тусгаг бүрхэцийг Раменскийн 1 м<sup>2</sup>-ийн хэмжээст тороор тодорхойлсон.

Хүснэгт 23. Ургамлан бүрхэвчийн арви ба бүрхэцийн үнэлгээ

Арви	Тусгаг бүрхэц, %	Ургамлын тохиолдоц, тархалтын шинж
Soc- Socialis	75 %, <	Ургамал маш ихээр буюу нэлэнхүйд нь тархсан
Cop3- Copiosae 3	51 -75 %	Ургамал ихээр биш буюу нэлэнхүйд нь тархсан
Cop2- Copiosae 2	26 - 50 %	Ургамал нэлээд ихээр тархсан
Cop1- Copiosae 1	11 - 25 %	Ургамал дунд зэрэг тархсан
Sp- Sparsae	5 - 10 %	Ургамал бага зэрэг тархсан
Sol- Solitaries	1 -2 %	Ургамал хааяа нэг тохиолдоно
Rr-Rare	1 >	Талбайд зөвхөн ганц нэг тохиолдоно
Un-Unicum	1 >	Маш ховор тохиолдоно

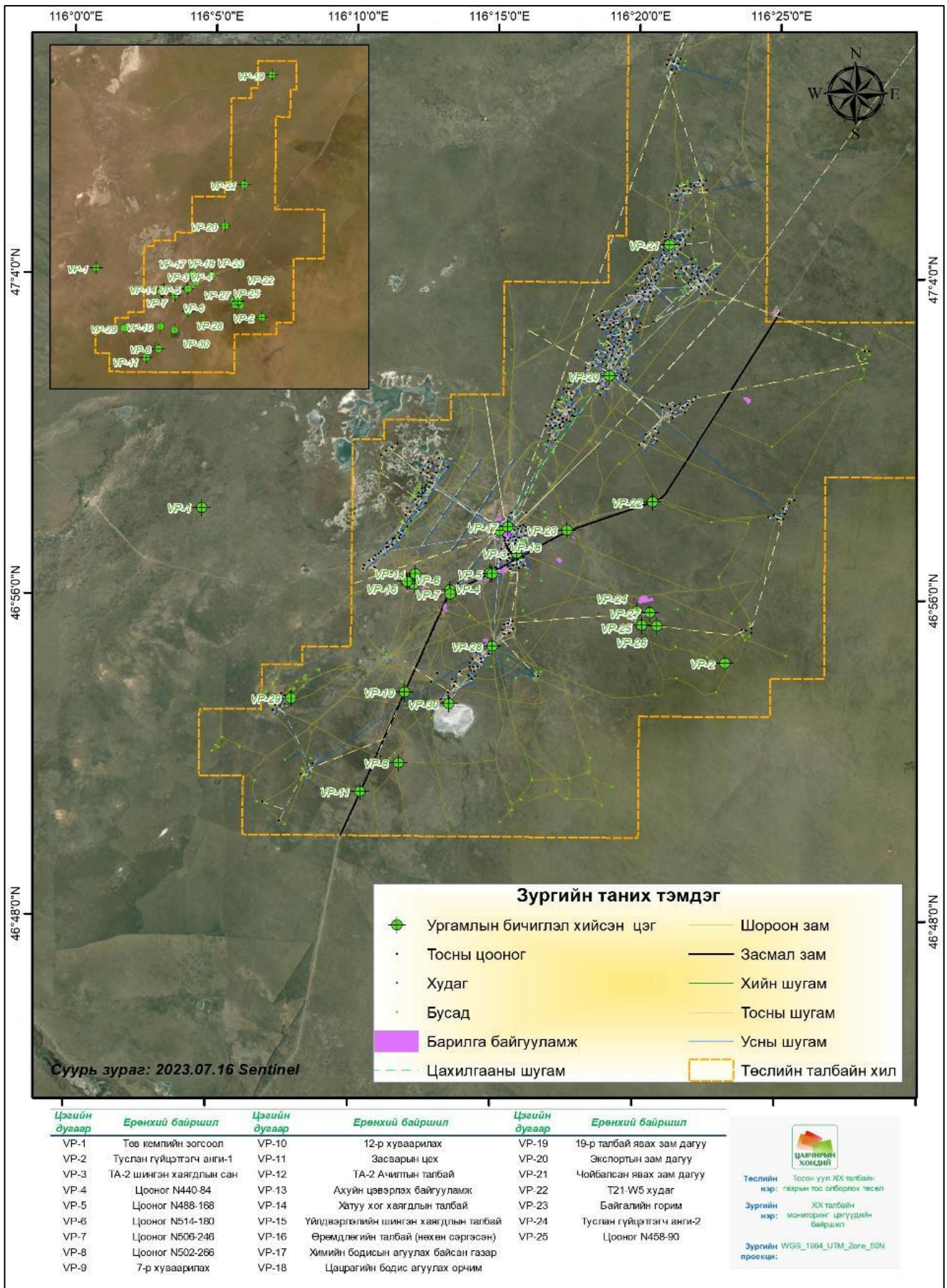
**Ургац:** Мониторингийн цэг тус бүрээс ургацын дээжийг газрын хөрснөөс 0 см өндөрт хайчлан авч ерөнхий ургацыг тодорхойлсон бөгөөд, ургацыг нойтон ба хуурай жинг жигнэж тодорхойлсон.



Зураг № 66. Ургацын дээж авч буй байдал



# БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024



Зураг № 67. Ургамлын мониторингийн цэгүүдийн байршил

**10.4.1 Мониторинг судалгааны гол үр дүнгүүд**

Тосон-Уул XIX талбайн ургамлан нөмрөгийн өнөөгийн төлөв байдал, нөлөөллийг хянах зорилготойгоор нөлөөллийн эх үүсвэр, төслийн үйл ажиллагаанаас хамааруулан нийт 30 цэгт мониторингийн цэг байгуулан жил бүр хяналт, шинжилгээ судалгааны ажлыг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна. Төслийн талбайн 2024 оны ургамлан нөмрөгийн мониторинг судалгааг 6, 7, 9-р саруудад нийт 3 удаагийн хээрийн хэмжилт судалгааны мэдээлэлд үндэслэн, үр дүнг сүүлийн 5 жилийн судалгааны үр дүнтэй харьцуулан боловсрууллаа. Ургамлын мониторингийн 30 цэгийн 3 улирлын судалгааны ургамлан нөмрөгийн тусгаг бүрхцийг харьцуулан үзвэл 6-р сард ургамлын бүрхэц хамгийн багадаа 21%-ийн тусгаг бүрхэцтэй байхад хамгийн ихдээ 82%, дунджаар 43%-ийн тусгаг бүрхэцтэй байна. Харин 7-р сард хамгийн багадаа 28%, хамгийн ихдээ 93%, дунджаар 66%-ийн бүрхэцтэй байна. Харин 9-р сард ургамлын бүрхэц хамгийн багадаа 49% байхад хамгийн ихдээ 100%, дунджаар 76%-ийн бүрхэцтэй байна. 2024 оны 3 удаагийн мониторинг хэмжилтийн үр дүнг харьцуулсан дараах графикаас харахад VP-4, VP-14, VP-17 цэгүүдэд ургамлын бүрхэц хамгийн бага байна. Харин VP-19, VP-25, VP-30 гэсэн цэгүүдэд ургамлын бүрхэц хамгийн сайн байна. Улирлын мониторинг судалгааны үр дүнгээс харахад хавар буюу 6-7 сарын дунд үе хүртэл ургамлын бүрхэц бага байхад 9-р сарын эхний 10 хоногт ургамлан нөмрөгийн тусгаг бүрхэц, арви эрс нэмэгдсэн байгаа нь судалгааны судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна. Ургамлын бүрхцийг 3 удаагийн хэмжилт судалгааны мэдээлэлд үндэслэн нэгтгэн дүгнэхэд 6-р сард ургамлын бүрхэц маш бага байхад 8 болон 9-р сарын эхний 10 хоногт ургамлын тусгаг бүрхэц болон зүйлийн баялаг эрс нэмэгдэж байгаан нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна. Энэ ургамлын хөгжлийн үе шаттай холбоотой байна.

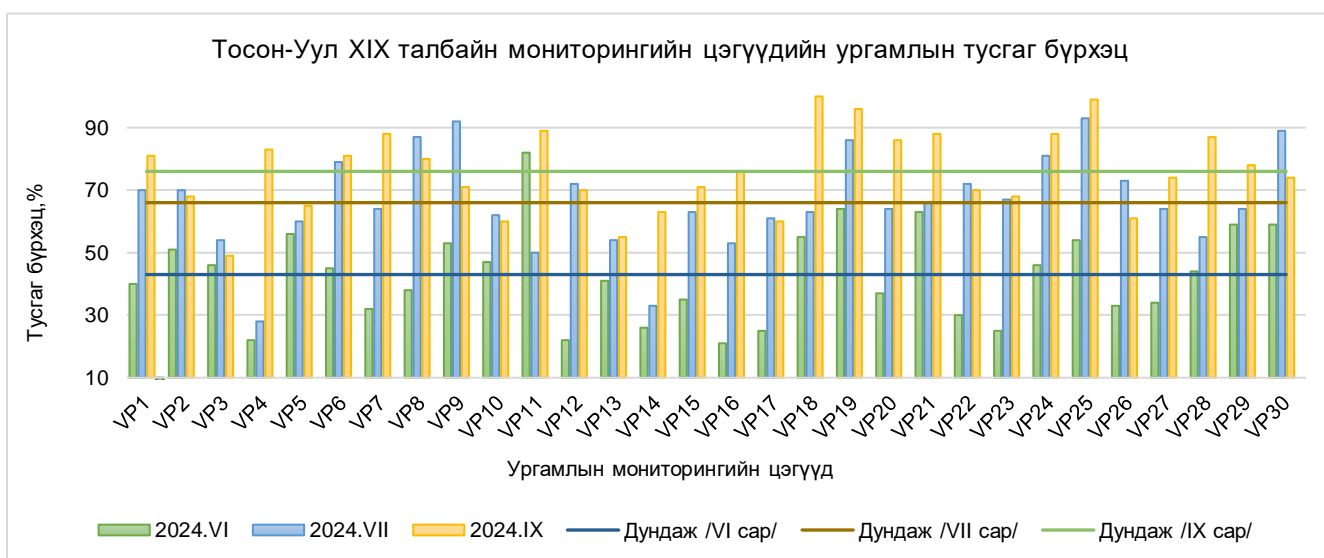


График 11. Мониторингийн цэгүүдийн 2024 оны ургамлын бүрхэц 3 удаагийн судалгааны үр дүнгээр

**10.4.2 Ургамлын аймгийн зүйлийн бүрдэл, олон янз байдал**

Судалгааны талбайд бүртгэгдсэн зүйлийн бүрэлдэхүүний хувьд 2022 онд 32 овгийн, 77 төрөлд хамаарах 107 зүйл, 2023 онд 34 овгийн, 84 төрөлд хамаарах 123 зүйл, 2024 онд 35 овгийн, 85 төрөлд хамаарах 125 зүйл ургамал бүртгэгдсэн буюу өмнөх оны үр дүнгээс 1 овог, 1 төрөл, 2 зүйл (*Chamaerhodes erecta*, *Lappula myosotis*) ургамлыг нэмж бүртгэгдсэн буюу зүйлийн олон янз байдлын хувьд харьцангуй тогтвортой байна.

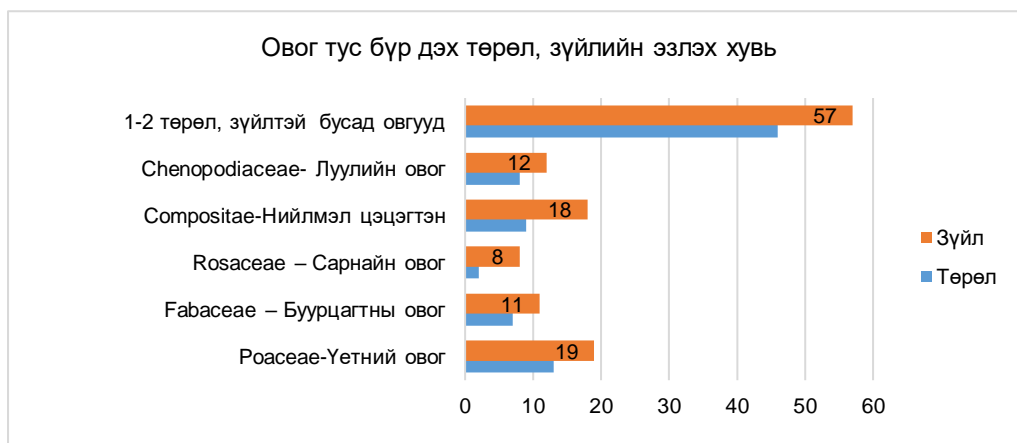


График 12. Хамгийн олон төрөл, зүйлтэй томоохон овгуудын харьцуулалт

Ургамлын аймгийг овог, төрөл, зүйлээр ангилахад хамгийн олон төрөл, зүйлтэй овгууд нь Poaceae -Үетний овог 13 төрлийн 19 зүйл ургамал, Compositae-Нийлмэл цэцэгтэн 9 төрлийн 18 зүйл ургамал, Fabaceae-Буурцагтан 7 төрлийн 11 зүйл ургамал, Chenopodiaceae- Луультаан 8 төрлийн 12 зүйл, Rosaceae – Сарнайн овог 2 төрлийн 8 зүйл, Alliaceae – Сонгинотон 1 төрлийн 6 зүйлтэй томоохон овгуудад хамаарагдаж байхад 1-3 төрөл зүйлтэй жижиг овгууд нийт 46 төрлийн 57 зүйлтэй байна.

Овгуудаас ургамлан нөмрөгт хамгийн чухал буюу хамгийн их оролцоотой нь Asteraceae, Poaceae, Rosaceae зэргийн төлөөлөгчид байхад төрлийн хувьд Allium, Artemisia, Potentilla, Caragana, Carex, Astragalus, Stipa, Chenopodium, Iris зэрэг төрлүүд ургамлан нөмрөгт хамгийн өргөн оролцоотой ургамлан нөмрөгт маш чухал байр суурийг эзэлж байна.

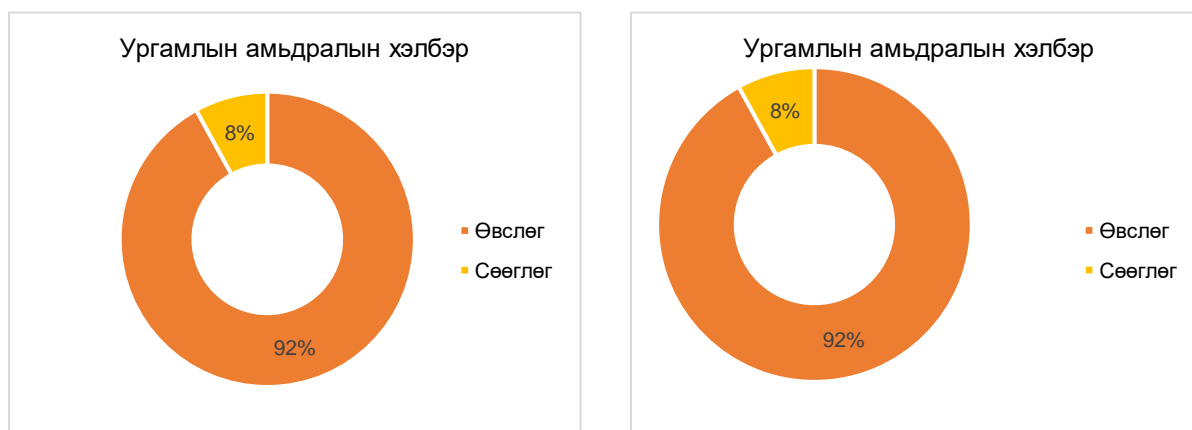


График 13. Ургамлын нас, амьдралын хэлбэрийн ангиллын эзлэх хувь, %

Төслийн талбайд бүртгэгдсэн 125 зүйл ургамлыг амьдралын хэлбэрээр авч үзвэл 115 зүйл нь өвслөг, 10 зүйл нь сөөг болон заримдаг сөөг, сөөгөнцөр ургамал байна. Ургамлын насны хувьд авч үзвэл олон наст ургамал 103 зүйл буюу нийт ургамлын 92%, нэг наст ургамал 22 зүйл буюу нийт ургамлын 8%-ийг тус тус эзэлж байна.



График 14. Ургамлын аж ахуйн бүлгүүдийн харьцуулалт, %

Төслийн талбайд тэмдэглэгдсэн 125 зүйл ургамлыг аж ахуйн бүлгээр ангилан үзэхэд алаг өвс нийт ургамлын 69%, буурцагтан 9%, үетэн 15%, шарилж 7%-ийг тус тус эзэлж байна.



График 15. Ургамлын аж ахуйн ач холбогдол, эзлэх хувь

Төслийн талбайд тохиолдох 125 зүйл ургамлыг аж ахуйн ач холбогдлоор нь ангилан үзэхэд ашигт ургамал нийт ургамлын 29%, хүмүүнсэг буюу хөл газрын ургамал 21%, бэлчээрийн ургамал 50%-ийг тус тус эзэлж байна.

Тосон уул XIX-р талбай нь газрын гадарга, өндөршилт, экосистемийн хувьд нэгэн хэвийн, ургамалжилтын хувьд бүхэлдээ хуурай хээрийн дэд хэв шинжид хамаарагдах хэдий ч тэгш хөндийгөөр буюу төслийн талбайн төв хэсгийн нөлөөлөлд өртсөн зам талбай, үйлдвэр, кемп, олборлолтын цооногуудын орчмоор шарилж, лууль, манан хамхаг нэг наст үет ургамлууд зонхилсон **Үетэн-алаг өвст (128, X-II-2-7)** ургамлан бүлгэмдэл түлхүү тохиолдох бол арай өндөрлөг д.т.д 700-800 м өндөртэй тэгш өндөрлөг, ухаа гүвээрхэг хэсгээр буюу төслийн талбайн зүүн, зүүн өмнөд, зүүн хойд харьцангуй бага нөлөөлөлд өртсөн хэсгээр хуурай хээрийн үндсэн бүлгэмдэл болох Том хялгана (*Stipa grandis*) зонхилсон **Үетэн-хялганат (1286, X-II-2-7)** ургамлан бүлгэмдэл тохиолдох бол төслийн талбайн баруун, баруун хойд хэсгээр хуурай хээрт төдийлөн их тохиолдоод байдаггүй цөлийн хээрт түлхүү тохиолддог Таана (*Allium polyrrhizum Turcz*) оролцсон **Шарилж оролцсон Таана-хялганат (158, ЦХ-I-2-2)** бүлгэмдэл тохиолдоно. Харин төслийн талбайн баруун өмнөд, урд талын Хөвөө нуурын хужир мараатай хотсоор Зүүнгарын бутаргана (*Reaumuria soongorica Pall.*), Бор бударгана (*Salsola passerina Bge.*) оролцсон **Дэрс-Бударганат (185, Ц-II-1-4)** ургамлан бүлгэмдлүүд төслийн талбайд тохиолдож байна. **Үетэн-хялганат (1286, X-II-2-7) бүлгэмдэл:** Бүлгэмдлийн ургамлын тусгаг бүрхэц дунджаар 66.4%, ургамлын дундаж өндөр 35 см, чийгтэй дунджаар ургац 188.6 гр/м<sup>2</sup>, хуурай ургац дунджаар 114.8 гр/м<sup>2</sup>, 1м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 7 зүйл ургамал, 10 м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 12 зүйл ургамал бүртгэгдэж байв. **Үетэн-алаг өвст (128, X-II-2-7) бүлгэмдэл:** Бүлгэмдлийн ургамлын тусгаг бүрхэц дунджаар 59%, ургамлын дундаж өндөр 41 см, чийгтэй дунджаар ургац 147.3 гр/м<sup>2</sup>, хуурай ургац дунджаар 77.0 гр/м<sup>2</sup>, 1 м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 6 зүйл ургамал, 10 м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 9 зүйл ургамал бүртгэгдэж байв. **Шарилж оролцсон Таана-хялганат (158, ЦХ-I-2-2) бүлгэмдэл:** Бүлгэмдлийн ургамлын тусгаг бүрхэц дунджаар 59.3%, ургамлын дундаж өндөр 36 см, чийгтэй дунджаар ургац 156.2 гр/м<sup>2</sup>, хуурай ургац дунджаар 79 гр/м<sup>2</sup>, 1м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 9 зүйл ургамал, 10 м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 13 зүйл ургамал бүртгэгдэж байв **Дэрс-Бударганат (185, Ц-II-1-4) бүлгэмдэл:** Бүлгэмдлийн ургамлын тусгаг бүрхэц дунджаар 60-65%, ургамлын дундаж өндөр 35 см, чийгтэй дунджаар ургац гр/м<sup>2</sup>, хуурай ургац дунджаар 8 гр/м<sup>2</sup>, 1м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 6-9 зүйл ургамал, 10 м<sup>2</sup> талбайн зүйлийн баялаг дунджаар 6-9 зүйл ургамал бүртгэгдэж байв. Судалгааны талбайд бүртгэгдсэн зүйлийн бүрэлдэхүүний хувьд 2022 онд 32 овгийн, 77 төрөлд хамаарах 107 зүйл, 2023 онд 34 овгийн, 84 төрөлд хамаарах 123 зүйл, 2024 онд 35 овгийн, 85 төрөлд хамаарах 125 зүйл ургамал бүртгэгдсэн буюу өмнөх оны үр дүнгээс 1 овог, 1 төрөл, 2 зүйл (*Chamaerhodes erecta*, *Lappula myosotis*) ургамлыг нэмж бүртгэгдсэн буюу зүйлийн олон янз байдлын хувьд харьцангуй тогтвортой байна.

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

**АРВАН НЭГ. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ  
УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

Хүснэгт 24. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хураангуй

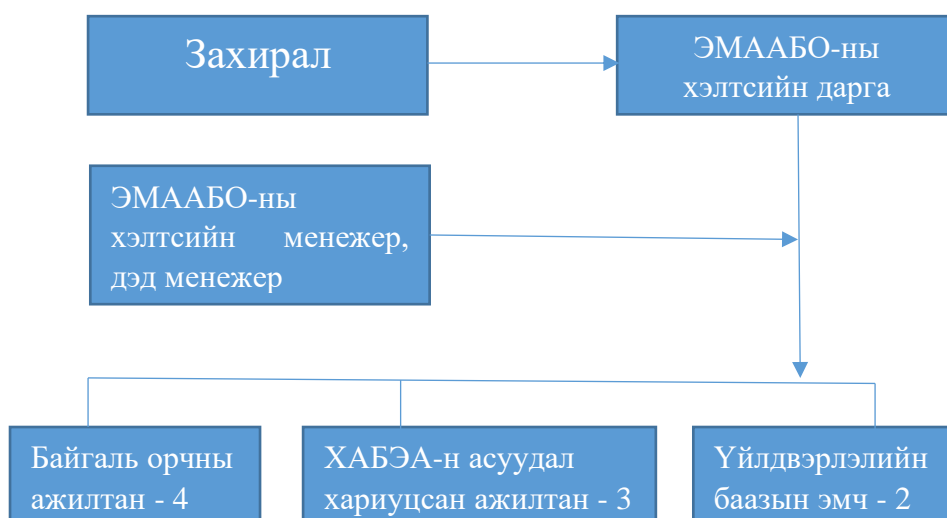
<b>№</b>	<b>Төлөвлөсөн арга хэмжээ</b>	<b>Хэрэгжилт</b>
1	Аж ахуй нэгжүүдийн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах	Гэрээт талбайн нийт гэрээлэгч ангиудад хог хаягдлыг ангилан ялгах түүний ач тусын талаар сургалт зохион байгуулсан. Мөн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах албан шаардлага хүргүүлсэн.
2	Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ	Нийт гэрээлэгч ангиудад ногоон байгууламжыг нэмэгдүүлэх талаар сургалт суртчилгаа хийж мод тарих ажилд нь хамтарч ажилласан.
3	Замын менежментийг сайжруулах	БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс дотоод нөөц бололцоог дайчлан олборлолтын талбайн технологийн хамгийн их эвдрэлтэй ус тогтдог эвдэрсэн замд хайрга дэвсэн грейдэрээр тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийж ажилласан.
4	ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадвахжуулах сургалтанд хамруулах	2024 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болоод сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс ЭМААБО хэлтсийн Э.Бат-Эрдэнэ, Ж.Сайханхангай, Г.Бат-/ БО, Г.Чинзориг нарыг Дорнод аймгийн Политехник коллежийн Аюулгүй ажиллагааны техникчийн ангид сургасан.
5	Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчны сургалт зохион байгуулах	Гэрээт талбайн нийт ажилчдад байгаль орчны сургалт зохион байгуулсан.
6	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагат хүргүүлэх.	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагуудад хүргүүлсэн.

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

7	Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах ерөнхий төлөвлөгөөг мөрдлөг болгон ажиллах	2024 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан.
8	Шинээр хэрэгжих төслүүдэд БОННУ хийлгэх	Байгаль орчинд нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээг хийж гүйцэтгэхээр тусгагдсаны дагуу мэргэжлийн эрх бүхий тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуй нэгж болох “ЕАСС” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн байна.

“ПетроЧайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын Эрүүл мэнд, Аюулгүй ажиллагаа, Байгаль орчны (ЭМААБО) хэлтэс нь 2024 оны тайлант жилийн хугацаанд нийт 13 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр гэрээт талбайд газрын тосны хайгуул, олборлолт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааны явцад хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй болоод байгаль орчинд үзүүлэх аливаа сөрөг нөлөөлөлөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, түүнд хяналт тавих чиглэлээр үйл ажиллагааг зохион байгуулан ажилласан.

**Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх  
удирдлага зохион байгуулалтын баг**



**11.1 Аж ахуйн нэгжүүдийн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах.**

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд дулааны оргил үед 800 орчим хүн 10 гаруй анги, аж ахуй нэгжүүд улиралын чанартайгаар үйл ажиллагааг явуулдаг. Үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс БХГ-т XIX талбай дээр Монгол улсын хог хаягдлын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх, гэрээгээр үйл ажиллагаа эрхлэгч аж ахуй нэгжүүдийн хог хаягдлыг зөв зохистой шийдвэрлэж хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгах, бууруулах, цуглуулах арга хэмжээний зохион байгуулалтыг зохицуулахад зориулан “Хог хаягдлыг шийдвэрлэх журам”-ыг компанийн захирлын 2018.08.11 өдрийн 2018/01 тушаалаар баталсан бөгөөд уг журмын 3 дугаар хавсралтын дагуу талбай дээр үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад 2024 оны тайлант жилийн хугацаанд хяналт тавьж эх үүсвэр дээр нь ангилан ялгуулж бүртгэлжүүлэн хатуу хог хаягдал хаях цэгт буулгах зөвшөөрлийн хуудас олгож ажилласан. Мөн БХГ Тосон-Уул XIX талбайн гэрээлэгч ангиуд болон нийт ажилчдад хог хаягдлыг ангилан ялгах тухай сургалт орсон.

Зураг № 68. Хог хаягдлын тухай албан бичиг болон сургалтын бүртгэл



Зураг № 69. Хог хаягдлын тухай сургалтанд хамрагдаж буй ажилчид



### **11.2 Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ.**

Нийт гэрээлэгч ангиудад ногоон байгууламжыг нэмэгдүүлэх талаар сургалт суртчилгаа хийж мод тарих ажилд нь хамтарч ажилласан.



Зураг № 70. Гэрээлэгч ангийн хашаанд мод тарьж буй нь

### **11.3 Замын менежментийг сайжруулах.**

БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс дотоод нөөц бололцоог дайчлан олборлолтын талбайн технологийн хамгийн их эвдрэлтэй ус тогтдог эвдэрсэн замд хайрга дэвсэн грейдэрээр тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийж ажилласан. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсанаар “Авто агро” ХХК-тай гэрээ байгуулан Тосон-Уул XIX - Бичигт боомт чиглэлийн сайжруулсан авто зам, Тосон Уул XIX - Өвдөг Баянхошуу боомт чиглэлийн хатуу хучилттай авто замуудад засвар арчлалтын ажлыг жилийн турш тогтмол хийж ажилласан.



Зураг № 71. “Авто агро” ХХК замын арчилгаа хийж буй нь

**11.4 ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадвахжуулах сургалтанд хамруулах.**

2024 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болоод сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс ЭМААБО хэлтсийн Э.Бат-Эрдэнэ, Ж.Сайханхангай, Г.Бат-/ БО, Г.Чинзориг нарыг Дорнод аймгийн Политехник коллежийн Аюулгүй ажиллагааны техникчийн ангид сургасан



Зураг № 72. Диплом гардуулах ёслол

**11.5 Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчны сургалт зохион байгуулах.**

БХГ-т талбайн үйлдвэрлэлийн баазын ажилчдад болоод тус талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудад газрын тосны олборлолтын үед гарч болзошгүй буюу гарч байсан байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл, доройтол бохирдолын талаар яриа таниулга хийж хэрхэн урьдчилан сэргийлэх талаар байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, холбогдох дүрэм журмыг танилцуулан сургалт хийж ажилласан.



Зураг № 73. Сургалтанд сууж буй ажилчид

**11.6 Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагад хүргүүлэх.**

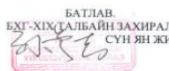
БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн олборлолтын ТА1 ил байгууламжийн бохир ус цэвэршүүлэх технологи үйл ажиллагаанд 11 төрлийн химийн бодис ашиглагддаг бөгөөд түүний өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалт, зарцуулалтанд нэгдсэн байгууламжийн бохир ус цэвэршүүлэх байгууламжийн оператор хяналт тавьж зарцуулалтыг бүртгэн ажилладаг.

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь 2024 онд химийн хорт болон аюултай бодисыг экспортлох, импортлох, хил дамжуулан тээвэрлэх, үйлдвэрлэх, ашиглах, худалдах аж ахуйн үйл ажиллагааны №0002252 дугаартай тусгай зөвшөөрлийг 3 жилийн хугацаатай БОАЖЯ-аас 2022.09.15-ны өдөр авсан.

**11.7 Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах ерөнхий төлөвлөгөөг мөрдлөг болгон ажиллах.**

2024 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан.

“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК  
ТОСОН УУЛ XIX ТАЛБАЙ



“ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ” ХХК-ИЙН ХИМИЙН ХОРТ БОЛОН АЮУЛ ТАЙ  
БОДИС ХАДГАЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ, АШИГЛАХ, УСТГАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ  
ХОЛБООТОЙГООР ГАРЧ БОЛЗОШГУЙ ОСЛЫН ҮЕД АЖИЛЛАХ АЖИЛЛАХ  
ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хянасан:

Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газрын гамшгаас хамгаалах төлөвлөлт бэлэн байдал хариуцсан ахлах мэргэжилтэн, гамшгаас хамгаалах улсын хяналтын байцаагч, ахмад /Н.Хатагбүүжэй/



Боловруулсан:

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн ЭМААБО-ны хэлтсийн дэд менежер /Н.Банзрагч/

“Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-ийн ЭМААБО-ны байгаль орчны ажилтан /Д.Гантуяа/

Зураг № 74. Химийн бодисын ослын төлөвлөгөө

**11.8 Шинээр хэрэгжих төслүүдэд БОНБНУ хийлгэх.**

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2024 оны БОМТ-нд “Газрын тос олборлох төсөлд” Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээг хийж гүйцэтгэхээр тусгагдсаны дагуу мэргэжлийн эрх бүхий тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуй нэгж болох “ЕАСС” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн байна.

БАТЛАВ:  
ЕРӨНХИЙ ШИНЖЭЭЧ

ХЯНАСАН:  
ШИНЖЭЭЧ

Г. ЭНХМӨНХ

С. НЯМЖАВ

ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ ХХК-НИЙ 19 ДҮГЭЭР ТАЛБАЙН ГАЗРЫН  
ТОС ОЛБОРЛОХ ТӨСӨЛ -ИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ НӨЛӨӨЛЛИЙН  
НАРИЙВЧИЛСАН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

ҮНЭЛГЭЭ ХИЙСЭН МЭРГЭЖЛИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН РЕГИСТРИЙН ДУГААР:  
5754658



ҮНЭЛГЭЭ ХИЙСЭН МЭРГЭЖЛИЙН БАЙГУУЛЛАГА:  
"ЕАСС" ХХК

ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ:  
ПЕТРОЧАЙНА ДАЧИН ТАМСАГ  
ХХК

Нэр: ..... Гарын үсэг:  
/Б. Болдбаатар/

Нэр: ..... Гарын үсэг:  
/КАН ДӨ ЧУАН/

2024 ОН

Зураг № 75. БННУ тайлан

**АРВАН ХОЁР. НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД БОМТ-НИЙ  
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ**

Петрочайа Дачин Тамсаг ХХК-ийн БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2024 оны БОМТ 4 сард батлагдсаны дагуу байгаль орчны ажлын гүйцэтгэгчийн сонгон шалгаруулалтыг Дорнод аймгийн төвд нээлттэй тендэр зохион байгуулан шалгаруулан энэ жилийн байгаль орчныг хамгаалах ажлыг эхлүүлсэн.

Хүснэгт 25. Нөлөөллий бүсийн оршин суугчдад БОМТ танилцуулах төлөвлөгөөний хураангуй

№	БОМТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Хэрэгжилт
1	Дэлхийн усны өдөрт зориулан Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газартай хамтарсан ажил зохион байгуулах.	Дэлхийн усны өдрийг угтан “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК нь Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Матад сумын нутгийн иргэдэд усны үнэ цэнэ, усны нөөцийн хэрэглээ, ашиглалтын өнөөгийн байдал, усны нөөцөө хамгийн ухаалгаар хамгаалж, зүй зохистой ашиглах талаар мэдээлэл өгч, хамтран ажиллаа.
2	Батлагдсан 2024 оны БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах.	Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь төсөл хэрэгжүүлэгчийнхээ хувьд аймаг, сум орон нутагтай нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин зэрэг бүхий хүрээнд нягт ойр хамтран ажиллахыг эрмэлздэг. 2024 оны БОМТ-г Матад сумын 4, 6-р багийн иргэдэд танилцуулан мэдээ мэдээлэл өгч хамтарч ажилласан.
3	2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах.	Матад сумын 4 болон 6-р багийн засаг дарга нарыг байлцуулан 2024 оны БОМТ-ний ажлын явцыг ард иргэдэд танилцуулж мэдээ мэдээлэл өгч хамтран ажилласан.
4	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон комисст танилцуулан хийгдсэн ажлуудыг хүлээлгэн өгөх.	Дорнод аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг БХГ-т талбайд ажиллаж БОМТ-нд тусгагдсан ажлуудыг хүлээн авч үнэлэлт дүгнэлт гаргана.

**12.1 Дэлхийн усны өдөрт зориулан Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газартай хамтарсан ажил зохион байгуулах.**

Дэлхий нийтээрээ жил бүрийн 3 дугаар сарын 22-нд “УСНЫ ӨДӨР”-ийг тэмдэглэн өнгөрүүлдэг уламжлалтай. Дэлхийн усны өдрийг угтан “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК нь Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Матад сумын нутгийн иргэдэд усны үнэ цэнэ, усны нөөцийн хэрэглээ, ашиглалтын өнөөгийн байдал, усны нөөцөө хамгийн ухаалгаар хамгаалж, зүй зохистой ашиглах талаар мэдээлэл өгч, хамтран ажиллаа.



Зураг № 76. Матад сумын хүүхдүүд

**12.2 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний гүйцэтгэл болоод 2024 оны БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах.**

Петрочайна Дачин Тамсаг ХХК нь төсөл хэрэгжүүлэгчийнхээ хувьд аймаг, сум орон нутагтай нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин зэрэг бүхий хүрээнд нягт ойр хамтран ажиллахыг эрмэлздэг. 2024 оны БОМТ-г Матад сумын 4, 6-р багийн иргэдэд танилцуулан мэдээ мэдээлэл өгч хамтарч ажилласан.



Зураг № 77. 4-р багийн иргэдэд 2024 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь



Зураг № 78. 6-р багийн иргэдэд 2024 оны БОМТ-г танилцуулж буй нь

Орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах ажлын хүрээнд мал аж ахуйн салбарт үүсэж болох эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, байгаль, цаг уурын онцгой хүндрэлийг хохирол багатай даван туулах зорилгоор “Петрочайна Дачин Тамсаг” ХХК-н БХГ Тосон-Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Матад сумын Буян-Өндөр багийн малчдад 3 удаагийн давтамжтай нийт 210 боодол өвсийг хүлээлгэж өгөв.



Зураг № 79. Матад сумын иргэнд өвс хүлээлгэж өгөв

БХГ Тосон-Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс өвөлжилт хүндэрсэнтэй холбоотойгоор Матад сумын хээрийн штабд хоол хүнсний тусламж үзүүлж ажилласан.



Зураг № 80. Матад сумын хээрийн штабд хүнсний тусламж үзүүлж буй нь

# БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024

Өвөлжилтийн байдал хүндэрсэнтэй холбоотой Матад сумын нутаг дэвсгэрт малын сэг зэм их хэмжээгээр үүссэн тул Матад сумын Засаг даргын А/19 захирамжийг үндэслэн багийн Засаг дарга, байгаль хамгаалагч, 4, 6-р багийн иргэдтэй хамтран 600 гаруй малын сэг зэм устгалын ажлыг хийж гүйцэтгэсэн.

The image shows three official documents related to the culling work. The first document on the left is a permit from the State Agency for Nature Conservation, dated 2024.02.21, allowing for the culling of animals in the Madaad sum area. The middle document is a company profile for Petrochayna Datchin Tamsgai LLC, located in Madaad sum, Toson-Uul district, with contact information and a registration number. The third document on the right is a list of equipment for the culling work, including various types of traps, traps, and other tools, along with their quantities and specifications. It also includes a list of personnel involved in the work and their roles.

Зураг № 81. Албан бичгүүд



Зураг № 82. Нутгийн иргэдтэй хамтарч сэг зэм устгаж буй нь



Орон нутгаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу “Хаврыг хамтдаа давцгаая” аянд нэгдэж цасан шуурганы улмаас салхинд уруудсан адуу малын эрэлчид, орон нутгийн иргэдэд дэмжлэг үзүүлж дулаан байр, халуун хоол хүнс, бензин түлшээр ханган 19-р талбайд давхардсан тоогоор 815 малчин иргэдэд үйлчлээд байна.



Зураг № 83. Эрэлчдэд үйлчилж буй нь

**12.2 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах.**

Матад сумын 4 болон 6-р багийн засаг дарга нарыг байлцуулан 2024 оны БОМТ-ний ажлын явцыг ард иргэдэд танилцуулж мэдээ мэдээлэл өгч хамтран ажилласан.



Зураг № 84. Матад сумын иргэдэд БОМТ танилцуулж буй нь



Зураг № 85. Матад сумын төлөөлөл мониторинг хийх ажилд хяналт тавьж буй нь

БОМТ тусгагдсан орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн ургамал, хөрсний дээж авах ажилд Матад сумын тусгай хамгаалалттай газрын байгаль хамгаалагч Э.Өсөхбаяр хяналт тавьж хамтарч ажилласан.

#### **12.4 Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон нутгийн комисст танилцуулан хийгдсэн ажлуудыг хүлээлгэн өгөх.**

Дорнод аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг БХГ-т талбайд ажиллаж БОМТ-нд тусгагдсан ажлуудыг хүлээн авч үнэлэлт дүгнэлт гаргана.

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

**АРВАН ГУРАВ. 2024 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
НЭГДСЭН ТӨСӨВ**

Хүснэгт 26. БОМТ Нэгдсэн төсөв

<b>БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ</b>	
2024 онд БХГ Тосон-Уул XIX талбай нь Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд нийтдээ 447,150 ам доллар зарцуулаад байна.	
Гүйцэтгэсэн ажил	Зардал ам.доллар
<b>Нэг. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт</b>	
Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	15,000
Ашиглагдахгүй болсон зам хагалах, сийрүүлэх	60,000
Ариутгал халдваргүйжүүлэлтийн ажил	20,000
“Тэрбум” мод төсөл	89,500
<b>Дүн</b>	<b>184,500</b>
<b>Хоёр. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт</b>	
Техникийн нөхөн сэргээлт хийх	3,200
Биологийн нөхөн сэргээлт хийх	50,000
<b>Дүн</b>	<b>53,200</b>
<b>Гурав. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт</b>	
Дүйцүүлэн хамгааллын суурь судалгааг хийлгүүлэх	88,000
<b>Дүн</b>	<b>88,000</b>
Дөрөв. Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр
Тав. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр
Зургаа. Осол эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	Гүйцэтгэлээр
<b>Долоо. Хог хаягдалын төлөвлөгөөний биелэлт</b>	
Ахуйн хог хаягдал	50,000
Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал	28,950
Аюултай хог хаягдал	78,950
<b>Дүн</b>	<b>78,950</b>

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ  
БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

Найм. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн биелэлт	
БХГэрээг талбайд 3 удаагийн давтамжтайгаар агаар, хөрс, ус, ургамал, амьтан зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс дээж авч судалгаа шинжилгээг хийлгэж тайлан гаргах	22,500
Дүн	22,500
Ес. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт	
19-р талбайн Байгаль орчинд нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ	20,000
Арав. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь	Гүйцэтгэлээр
Нийт зардал	447,150

<b>2024 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ХУРААНГУЙ</b>					
<b>№</b>	<b>Дэд төлөвлөгөө</b>	<b>Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлууд</b>	<b>Төсөв (\$)</b>	<b>Хийгдсэн ажил</b>	<b>Гүйцэтгэл</b>
		Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл			
1		Зарим хуваарилах чиглэлд явсан шороон зам арчилгааг хийх	Гүйцэтгэлээр	Үйлдвэрлэлийн баазын дотоод нөөц бололцоог дайчлан эвдэрсэн 5 км замыг грейдэрээр хусаж тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийсэн.	100
		Усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл			
2		Буйр нуур – Мэнэнгийн талын сав газартай хамтран Усны зөв зохистой ашиглалтын талаар нийт ажилчдад сургалт зохион байгуулах.	Гүйцэтгэлээр	БНМТСГЗахиргаатай хамтран Усны нөөц, Бохирдол хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, Боломжит нөөцийг зүй зохистой ашиглах, Хог хаягдлын ангилан ялгах аргүй гэх 4 сэдвээр сургалт орж ажилласан.	100
3		Шаардлагатай худгуудыг хашаажуулан тэмдэгжүүлэх	Гүйцэтгэлээр	Усны эх үүсвэр бүхий газарт эрүүл ахуйн хязгаарлалтын бүсийг байгуулж тэмдэг, тэмдэглэгээ байршуулсан.	100
4		Үйлдвэрлэлийн баазын үйл ажиллагаатай холбоотой усны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг ханган ажиллах	Гүйцэтгэлээр	Ус ашиглалтанд баталгаажуулсан тоолуур ашиглаж төлбөрийг хийж улмаар улирал тутамд усны дээж авч шинжлүүлсэн.	100
5		Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжид бохир ус зөвшөөрөлгүй буулгахаас урьдчилан сэргийлж байнгын бүртгэл хөтлөн ажиллах.	Гүйцэтгэлээр	Ахуйн бохир цэвэршүүлэх байгууламжинд бохир буулгах тухай бүрт зөвшөөрлийн хуудсыг бөглүүлэн бүртгэл хөтлөн ажилласан.	100

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

6	<p><b>Нэг. Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт урьдчилан сэргийлэх</b></p>	Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж, гарч байгаа уснаас улирал тутам шинжилгээ авах.	Дотоод нөөцөөр	Ахуйн бохир ус цэвэрлэх байгууламжийн орж гарч байгаа усанд стандартын дагуу улирал тутамд дээж авч Дорнод аймгийн стандарт хэмжил зүйн хэлтсийн итгэмжлэгдсэн сорилтын лабораторид шинжлүүлсэн.	100	
7		Өрмийн зүмп болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас шинжилгээ авах.	Дотоод нөөцөөр	Өрмийн болон үйлдвэрлэлийн шингэн хаягдлын сангаас дээж авч Байгаль орчин, хэмжил зүйн төв лабораторид шинжлүүлсэн.	100	
8		Газрын хэвлийд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл				
9		Өрмийн сан байгуулахад шимт хөрсийг тусгайлан овоолж пайзжуулах	Гүйцэтгэлээр	2024 онд цооног өрөмдөөгүй болно.		
10		Олборлолтын операторууд болон тээврийн хэлтсийн жолооч нар, гэрээлэгч ангийн нийт жолооч нарт маршрутын бус замаар зорчихгүй байх, түүний ач холбогдлын талаар сургалт зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт аюулгүй ажиллагаа болоод байгаль орчны сургалтыг хийж ажилласан.	100	
11		Тосоор бохирдсон хөрсийг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар угааж цэвэршүүлэх	Гүйцэтгэлээр	2024 онд “Эко Ургамал” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлж байна. 2024 онд 5000 м.куб бохирдсон шороог тус компань цэвэршүүлээд байна.	100	
12		Нөхөн сэргээлт хийсэн өрмийн шаврын хаягдлын сангаас хөрсний дээж авч шинжилгээнд өгөх	15000	2024 оны БОМТ-нд тусгагдсаны дагуу 30 нөхөн саргээлт хийсэн цооногын талбайгаас хөрсний дээж авч БОТЛ болоод Геологийн төв лабораторид шинжлүүлэх ажлыг “Байгаль тандалт” ХХК-тай гэрээ байгуулж хийж гүйцэтгүүлж ажилласан.	100	
		19-Талбайн гэрээлэгч ангиудыг MNS5924:2015 стандартын дагуу	Гүйцэтгэлээр	Уг ажлын хүрээнд БХГ Тосон-Уул XIX талбайн нийт гэрээлэгч ангиудад хог хаягдлын тухай хууль, хөрс хамгаалах цөлжилтөөс сэргийлэх тухай хууль түүнд нийцүүлэн гаргасан	100	

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

		нүхэн жорлон, ариун цэврийн байгууламжтай болгуулах		стандарт хангасан ариун цэврийн байгууламжийг сайжруулах чиглэлээр дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн.	
13		Ашиглахгүй болсон технологийн замын хөрсийг хаглаж сийрүүлэх	60000	2024 оны БОМТ-нд 50 га газрыг хаглаж сийрүүлэхээр тусгагдсаны дагуу 50 га талбайд “Үнийр зам” ХХК-тай гэрээ байгуулан хаглаж сийрүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
		Ургамлын аймагт учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөлөл			
14		Хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх, түүний хор уршигийн талаар сургалт зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2024 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 6 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтраан амьтан ургамлыг хамгаалан ажилласан байна. БХГ-т талбайд ажиллаж буй нийт ажилчдад хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалтыг зохион байгуулж ажилласан.	100
15		Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд мод тарих ажлыг зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	Тэрбум мод үндэсний хөтөлбөрийн хүрээнд гэрээт талбайн түр суурингуудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэн моджуулах ажлын хүрээнд “Байгалиа дээдлэе” ХХК-тай гэрээ байгуулан Дорнод аймгийн Матад суманд Жигдны суулгац 5000ш, Гүйлс модны суулгац 3000 ширхэгийг тус тус хүлээлгэн өгсөн байна. Мөн XIX талбайн хээрийн түр сууринд 18568ш мод тариад байна.	100
		Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөлөл			

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБAYН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

16		Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хооиглох тухай Монгол улсын холбогдох хууль дүрмийн талаар сургалт зохион байгуулах	Гүйцэтгэлээр	Тосон-Уул XIX талбайн нийт ажилчдад Хууль бусаар ан агнах, ургамал түүх тэдгээрийг тээвэрлэх ашиглахыг хооиглох тухай сургалт зохион байгуулсан.	100
17		Газрын тос олборлох төслийг цахилгаанаар хангадаг түгээх шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч байршуулах.		2024 онд БХГ XIX талбайн цахилгаан дамжуулах шугамын хүчдэл хуваарилах зангилаанд хэт авианы шувуу үргээгч байршуулсан.	100
18		БХГ-т талбайн хээрийн түр суурин болоод ахуйн бохирын цэг, хатуу хог хаягдлын цэгт хортон шавьж мэрэгч амьтан үржих, халдварт өвчин гарахаас урьдчилан сэргийлэх үүднээс шавьжгүйтгэлийг хийх	20000	Ариутгал халдваргүйтгэл, шавьжгүйтгэлийг мэргэжлийн эрх бүхий “Эгэл альфа” ХХК-тай гэрээ байгуулан гүйцэтгүүлсэн бөгөөд уг ажлыг үйлдвэрлэлийн баазад 2024 оны 06 дугаар сарын 14,15,16-ны өдрүүдэд, намрын ажлуудыг 2024 оны 09 дүгээр сарын 12,13,14-ны өдрүүдэд хийж гүйцэтгэсэн.	100
19	Хоёр. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт	Техникийн нөхөн сэргээлт хийх	3200	2024 оны БОМТ-нд тусгагдсан 1 өрмийн шаврын сангийн техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Люкс даймонд” ХХК-аар гүйцэтгэв.	100
20		Биологийн нөхөн сэргээлт хийх	50000	2024 оны БОМТ-нд тусгагдсан 5 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлт, 1000 ш улиас мод суулгахаар ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “Эко эрдэнэс бюлдинг” ХХК хийж гүйцэтгэсэн.	100
	Гурав. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний	Дүйцүүлэн хамгааллын суурь судалгааг хийлгүүлэх	88000	2024 оны дүйцүүлэн хамгаалах ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий “ЕАСС” ХХК-р хийж гүйцэтгүүлсэн.	100



**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

21	төлөвлөгөөний биелэлт					
22	<b>Дөрөв.</b> Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	Уг төсөл нь үндсэндээ 1998 оноос хойш хэрэгжиж байгаа бөгөөд төсөл хэрэгжиж буй газар нутаг нь улсын тусгай хэрэгцээний газарт хамаарагддаг тул нүүлгэн шилжүүлэх ажил хийгдэх шаардлагатай байдаг. Зайлшгүй шаардлагаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх нөхцөл байдал гарсан тохиолдолд цаг алдалгүй нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх ажлыг өөрийн хөрөнгөөр хийж гүйцэтгэнэ.	Гүйцэтгэлээр	БХГэрээт талбайн 2024 оны олборлолт, өрөмдлөг, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад ямар нэгэн байдлаар нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэх шаардлага тулгаараагүй болно.	-	
23	<b>Тав.</b> Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	2010-2011 онд Шинжлэх ухааны академи, Архелогийн хүрээлэнтэй хамтран ажиллах гэрээг байгуулан БХГ-т XIX талбайд хайгуул судалгааны ажлыг гүйцэтгэлсэн.	Гүйцэтгэлээр	БХГэрээт талбайн 2024 оны олборлолт, өрөмдлөг, бүтээн байгуулалтын ажлын явцад түүх соёлын ямар нэгэн өв илрээгүй болно	-	
24		1.	Аюултай бодис асгарах	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т Тосон Уул XIX талбайд ашиглагддаг химийн бодис 3 төвлөрсөн агуулахад хадгалдаг бөгөөд ашиглалт, хадгалалтын явцад өдөр тутам хяналт тавьж улмаар Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан ажилласан.	100
		1.1	Химийн бодисыг тухайн бодисын MSDS-д заасны дагуу хадгалах, химийн бодис асгарсан, шингээгч материалыг зохих газруудад байрлуулах			
		2.	Тос асгарах	Дотоод нөөц		100

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

25	<b>Зургаа.</b> Осол эрсдлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	2.1	Тос асгарсан тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч асгаралтыг зогсоон асгарсан тосыг шуурхай цэвэрлэх		БХГ-т талбайн олборлолтын технологи үйл ажиллагааны явцад тос асгарсан тохиолдол гараагүй бөгөөд харин олборлолтын үйл ажиллагааны явцад асгарсан тосыг тухай бүрт нь цэвэрлэж тостой шороо угаах үйл ажиллагаа явуулдаг “Эко Ургамал” ХХК-д хүлээлгэн өгч ажилласан болно.	
26		3	Гал түймэр	Дотоод нөөц	Тал хээрийн түймрээс урьдчилан сэргийлэхээр бэлэн байдлыг ханган гал түймэр унтраах тоноглолыг захиалан авч бэлэн байдлыг хангаж ажилласан. 2024 онд БХГ-т талбай болоод түүний орчны бүсэд гарсан 6 тал хээрийн түймрийг үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс унтрааж ажилласан.	100
		3.1.	Төслийн талбайд гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авах			
27		4.	Хяналтаас гадуурх дэлбэрэлт	Гүйцэтгэлээр	БХГ-т талбайн олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгддэг тэсрэх бодисыг “Бласт Сэлэнгэ”ХХК нийлүүлэн уг бодисын өдөр тутмын ашиглалт, хадгалалтанд хяналт тавьж ажилладаг.	100
		4.1.	Төслийн талбайн аюулгүй ажиллагааны бүх дүрэм журам болон тэсрэх бодистой холбоотой журмыг дагаж мөрдөнө.			
28		5.	Хүний эрүүл мэнд муудах	Дотоод нөөц	БХГ-т талбайд өдөр тутамд хүний эрүүл мэндийн үзлэгийг үйлдвэрлэлийн баазын эмч үзлэг хийж тохирох эмчилгээг хийдэг бөгөөд гэнэтийн аваар ослын үед хүний эрүүл мэнд муудах яаралтай анхны тусламж үзүүлэн дараагийн шатны эмнэлэгт шилжүүлж ажилладаг.	100
	5.1.	БХГ-т талбайд хүний эрүүл мэнд муудахад үйлдвэрлэлийн баазын эмч тохирох арга хэмжээг авч шаардлагатай тохиолдолд дараагийн шатлалын эмнэлэгт шилжүүлнэ.				
		6.	Зам тээврийн осол гарах	Дотоод нөөц		100

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

29		6.1.	Замын хөдөлгөөний дүрэм тээврийн хэрэгсэл жолоодох шаардлагуудыг биелүүлэх		БХГ-т талбайд үйл ажиллагаа явуулж буй гэрээлэгч ангиудын жолооч нарт замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын холбогдох дүрэм журмыг танилцуулан сургалт хийж тогтмол хугацаанд тээврийн хэрэгсэлд үзлэг шалгалтуудыг хийж ажилласан.	
30	Долоо. Хог хаягдалын төлөвлөгөөний биелэлт		Ахуйн хог хаягдал	50000	БХГ-т талбай нь хог хаягдалыг ангилан ялгах, давир бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх, булшлах зэрэг үйл ажиллагааг “ЭКО ЦИКЛ” ХХК-тай гэрээ байгуулан ажиллалаа.	100
31			Үйлдвэрлэлийн хатуу хог хаягдал			
32			Аюултай хог хаягдал	28950	“Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон-Уул XIX талбай нь газрын тосны хайгуул, өрөмдлөг, олборлолтын үйл ажиллагаанд хэрэглэгдсэн химийн бодисын сав баглаа боодол, даралт нь унасан галын хор зэргийг химийн бодисын сав баглаа боодол устгадаг мэргэжлийн эрх бүхий “Түмэн Эгшиг” ХХК-тай гэрээ байгуулан хүлээлгэн өгч устгуулахаар ачуулж ажилласан.	
33			Ахуйн шингэн хаягдал	Дотоод нөөц	Ахуйн шингэн бохир цэвэршүүлэх байгууламжийг байнгын манаачтай байлгаж уг байгууламжид буулгаж буй шингэн хаягдлыг бүртгэн уг байгууламжийн өдөр тутмын арчлалт, засвар үйлчилгээг хийн ажиллаж. 2024 онд нийт 19871 м.куб бохирыг буулгаж цэвэршүүлэн байна.	100

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБAYН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

34	<b>Найм.</b> Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн төлөвлөгөөний биелэлт	2024 онд БХГэрээт талбайд 3 удаагийн давтамжтайгаар агаар, хөрс, ус, ургамал, амьтан зэрэг байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс дээж авч судалгаа шинжилгээг хийлгэж тайлан гаргах	22500	Газрын тос олборлох үйл ажиллагааны явцад агаар, хөрсөн бүрхэвч, усан орчин, ургамлан нөмрөгт үзүүлж буй сөрөг нөлөөлөл, түүний хэмжээ, цар хүрээ, байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд гарч буй өөрчлөлтүүдийг хянаж, байгаль орчныг хамгаалах ажлын үр дүн, цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөх зорилгоор энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Петроцайна дачин тамсаг ХХК-ийн Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс уг ажлыг хийж гүйцэтгүүлэхээр тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжлийн эрх бүхий байгууллага болох “Цавчирын Хөндий” ХХК-тай гэрээ байгуулан хээрийн судалгааг 2024 оны 6, 8, 9 дүгээр саруудад хийж гүйцэтгүүлсэн.	100
35		Аж ахуй нэгжүүдийн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах	Дотоод нөөц	Гэрээт талбайн нийт гэрээлэгч ангиудад хог хаягдлыг ангилан ялгах түүний ач тусын талаар сургалт зохион байгуулсан. Мөн хог хаягдлын менежментийг сайжруулах албан шаардлага хүргүүлсэн.	100
36	<b>Ес.</b> Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх	Гэрээлэгч ангиудын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ	Дотоод нөөц	Нийт гэрээлэгч ангиудад ногоон байгууламжыг нэмэгдүүлэх талаар сургалт суртчилгаа хийж мод тарих ажилд нь хамтарч ажилласан.	100
37	удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт	Замын менежментийг сайжруулах	Дотоод нөөц	БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын удирдлагын зүгээс дотоод нөөц бололцоог дайчлан олборлолтын талбайн технологийн хамгийн их эвдрэлтэй ус тогтдог эвдэрсэн 5 км замд хайрга дэвсэн грейдэрээр тэгшлэн индүүдэж арчилгаа хийж ажилласан.	100
38		ЭМААБО-ны хэлтсийн ажилтнуудыг чадвахжуулах сургалтанд хамруулах	Гүйцэтгэлээр	2024 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болоод сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс ЭМААБО хэлтсийн Э.Бат-Эрдэнэ, Ж.Сайханхангай, Г.Бат-/БО, Г.Чинзориг нарыг Дорнод аймгийн Политехник коллежийн Аюулгүй ажиллагааны техникчийн ангид сургасан.	100

**БХГЭРЭЭТ XIX ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

39		Үндсэн болон гэрээлэгч ангиудад байгаль орчны сургалт зохион байгуулах.	Гүйцэтгэлээр	Гэрээт талбайн нийт ажилчдад байгаль орчны сургалт зохион байгуулсан.	100
40		Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагат хүргүүлэх.	Гүйцэтгэлээр	Химийн бодисын зарцуулалтын тайланг хагас жил, жилийн эцсийн байдлаар холбогдох төрийн байгууллагуудад хүргүүлсэн.	100
41		Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар батлуулсан Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах, устгах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ажиллах ерөнхий төлөвлөгөөг мөрдлөг болгон ажиллах	Гүйцэтгэлээр	2024 онд БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн үйлдвэрлэлийн баазын зүгээс Дорнод аймгийн Онцгой байдлын газраар “Химийн хорт болон аюултай бодис хадгалах, тээвэрлэх, ашиглах үйл ажиллагаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй ослын үед ашиглах төлөвлөгөөг” батлуулан мөрдлөг болгон ажилласан.	100
42		Шинээр хэрэгжих төслүүдэд БОННУ хийлгэх	20000	Байгаль орчинд нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээг хийж гүйцэтгэхээр тусгагдсаны дагуу мэргэжлийн эрх бүхий тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуй нэгж болох “ЕАСС” ХХК-тай гэрээ байгуулан хийж гүйцэтгүүлсэн байна.	90
43	Арав. Олон нийтэд тайлагнах хуваарь	Дэлхийн усны өдөрт зориулан Буйр нуур Мэнэнгийн талын сав газартай хамтарсан ажил зохион байгуулах.	Гүйцэтгэлээр	Дэлхий нийтээрээ жил бүрийн 3 дугаар сарын 22-нд “УСНЫ ӨДӨР”-ийг тэмдэглэн өнгөрүүлдэг уламжлалтай. Дэлхийн усны өдрийг угтан “Петрожайна Дачин Тамсаг” ХХК нь Буйр нуур-Мэнэнгийн талын сав газрын захиргаатай хамтран Матад сумын нутгийн иргэдэд усны үнэ цэнэ, усны нөөцийн хэрэглээ, ашиглалтын өнөөгийн байдал, усны нөөцөө хамгийн ухаалгаар хамгаалж, зүй зохистой ашиглах талаар мэдээлэл өгч, хамтран ажиллаа.	100
44		Батлагдсан 2024 оны БОМТ-г орон нутгийн иргэдэд танилцуулах	Гүйцэтгэлээр	Петрожайна Дачин Тамсаг ХХК нь төсөл хэрэгжүүлэгчийнхээ хувьд аймаг, сум орон нутагтай нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин зэрэг бүхий хүрээнд нягт ойр хамтран ажиллахыг	100

**БХГЭРЭЭТ ХИХ ТАЛБАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН – 2024**

				эрмэлздэг. 2024 оны БОМТ-г Матад сумын 4, 6-р багийн иргэдэд танилцуулан мэдээ мэдээлэл өгч хамтарч ажилласан.	
45		2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний явцыг орон нутгийн иргэдэд газар дээр нь танилцуулах	Гүйцэтгэлээр	Матад сумын 4 болон 6-р багийн засаг дарга нарыг байлцуулан 2024 оны БОМТ-ний ажлын явцыг ард иргэдэд танилцуулж мэдээ мэдээлэл өгч хамтран ажилласан.	95
46		Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг орон комист танилцуулан хийгдсэн ажлуудыг хүлээлгэн өгөх.	Гүйцэтгэлээр	Дорнод аймгийн Засаг даргын захирамжаар томилогдсон ажлын хэсэг БХГ-т талбайд ажиллаж БОМТ-нд тусгагдсан ажлуудыг хүлээн авч үнэлэлт дүгнэлт гаргана.	100
<b>Нийт</b>					<b>99</b>

## **ДҮГНЭЛТ**

Манай компани үйл ажиллагаагаа эхлэсэн цагаас Монгол улсын хууль тогтоомж, дүрэм журмыг биелүүлэн ажиллахын зэрэгцээ жил бүр байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажилд зориулах хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэн байгаль орчинтой холбоотой ажлыг үр дүнтэй байдлаар зохион байгуулахыг зорилгоо болгон ажиллаж ирсэн. 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудыг мэргэжлийн эрх бүхий аж ахуйн нэгжүүдийг тендерээр гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулан хийж гүйцэтгүүлсэн. “Петрочайна дачин тамсаг” ХХК-ний БХГ-т Тосон Уул XIX талбайн 2024 оны БОМТ-нд нийт 46 ажил хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөсөн ба тухайн ажил бүрэн хийгдсэн тохиолдолд 100 оноо, харин тухайн ажил хамааралгүй тохиолдолд оноонд тооцохгүйгээр нийлбэр дүнг тооцон гарган хувилж дүгнэсэн. Уг 46 ажлаас (Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт, Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт) гэсэн 2 ажил хийгдэх шаардлага гараагүй тул хамааралгүй гэж авч үзэж үлдсэн 46 ажлын гүйцэтгэлийг 1-100 оноогоор дүгнэж үзэхэд гүйцэтгэл 99 хувьтай гарсан болно.